

2004ko uztailaren 18a
LXVII. urtea
1.953 zenbakia
3,20 euro

**IGOR AHEDO: "Demoek alternatiba itxaropena
zabaldu dute, tradizionalisten eta biolentziaren artean"**

ARGIA

EUSKAL HERRIKO BANDOLE ROAK

HERRIAK BABESTUTAKO LAPURRAK

JOSE LUIS LIZUNDIA

"Alderdiek 'interbentzionismo'
handia izan dute kulturean"

Net Hurbil:

Londresen moda da
kazetari eta idazlea
auziperatzea

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

ARGIA

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

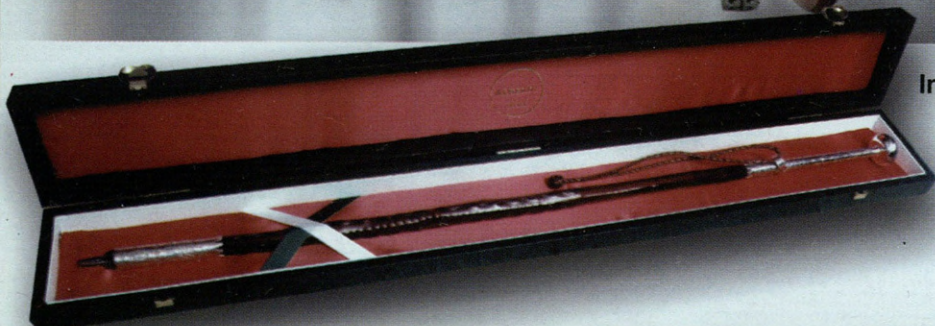
Industrialdea 15 • 142 P.

LASARTE-ORIA 2016

Telefona 943 37 15 4

posta-e: denda@argia.com

<http://www.argia.com/makilak.htdoc>

asteko gaia

- **Bandoleroak, bidelapurrak ala gaizkileak?** 4
URKO APAOLAZA

pertsonaia

- **Jose Luis Lizundia: "Arestik zioena: euskaldunok teatroa egiten dakigu ondo".** MIEL A. ELUSTONDO 10

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA 16
• **Historiaren lekukoak.** XABIER PORTUGAL 17
• **Zirt edo zart.** XABIER SARASUA 18
• **Luparekin:** Merkealdi garestiak. J.K. LAKASTA 20
• **Txandan:** Idigorasi arrazoi? J.M. IRAZU 21
• **Hiruko txikian:** Partitura. J.M. OSTOLAZA 21
• **Oihartzunak.** 22

erdiko kaiera

- **Eresbil:** doinuak haizeak eraman ez ditzan. XABIER TELLETXEA 23
• **Joanes Urkixo:** "Literaturak tarte on bat pasatzeko balio behar du". MIKEL ASURMENDI 27
• **Ezpalak:** KATIXA GARATE 30
• **Argitalpenak:** Ana Urkizari galdezka. PILAR IPARRAGIRRE 32
• **Denbora-pasak** 34
• **Ihesi:** Leintz Gatzaga, herri bizitza suspertzeko gatz. INIGO TXINTXURRETA 36
• **Makina bat kontu.** JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA 40
• **Sukaldean:** Itsas kabra labean. HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE 42

gaiak

- **Kubako Orishak.** CECILIA ARROZARENA 43

termometroa

- **Lehen euskarazko testu-liburuak.** 48
UNAI BREA

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibur Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetzak: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Inigo Txintxurreta, Ainoa Soraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions, S.Koop. Elk. Urtebeleko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Ipar Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaia Taldeko parteidea da.

Azala: Antza.

Andaluziako Sierra Morenan ez ezik, Euskal Herrian ere existitu dira bandoleroak. Iheslari gisa bizi ziren bidelapur hauen urrezko aroa XIX. mendearen hastapenetan izan zen. Euskal Herrian bandolero ezagunak, ordea, ez ziren asko izan, baina erreportaje honetan ikusiko dugunez, *Guiñi* edo *Patakon* bezalako adibideak badaude. 4

Bandoleroak

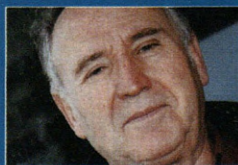
- **MCC:** Txina, Ekialdeko Europa eta Hego Amerika jomuga. DANIEL UDALAITZ 50
• **Igor Ahedo:** "Demoen partidano asko dugu jokoan euskaldun guztiok". MIKEL ASURMENDI 52
• **Bero-beroan** 54
• **Net Hurbil:** Londresera goaz kazetari horri kereila sartzera. PELLO ZUBIRIA 56

azkena

- **Bateratasuna.** TXILLARDEGI 58

Jose Luis Lizundia

«Alderdiek 'interbentzionismo' handia izan dute kulturari»

Euskaltzain oso izendatu zuten iaz eta sarrera hitzaldia egingo du uztailearen 23an. Hitzaldi horretan 60ko hamarkadako euskalgintzaren gainean arituko da, hain zuzen, garai haren lehen mailako lekukoak izan zelako. Politikaritzat du bere burua. Eta dioenez, "alderdiek 'interbentzionismo' handia izan dute kulturari". 10

Luparekin

Juan Kruz Lakasta 20

NET HURBIL

Adierazpen askatasuna eta errespetuaren oreka

Ingalaterrako legediak eta abokatuek asko errazten dute kazetarien edo idazleen kontra kereila jarri nahi duen herritarraren lana. Bere izena Ingalaterran zikindu duela argudiatuta, atzerritar asko joaten da bertara kalte-ordain bila, nahiz eta argitalpenaren jatorria beste herri bat izan. Libelo turismo honek adierazpen askatasuna mugatzen ote duen da kezka. 56

Bandoleroak bidelapurrak ala kriminalak?

• ASTEKO GAIA •

Bandoleroei buruz hitz egiten dugunean segituan irudi finko bat datorkigu burura: Andaluziako Sierra Morenara ihes egindako patiladun gizon haiek, trabukoa eskuan, labana sakelean eta zapia buruan zutela, hamarnaka abentura bizitako gizaseme gogorrak. Baina Euskal Herrian ere, egon, bazeuden bandoleroak, edo bidelapurrak. XIX. mende hastapenetan lurralde hauetako baso eta portuetan, iheslari gisa bizi zen euskaldun franko zegoen. Bandolero ongileak, kriminalak edo bidelapur gosetuak, zer ziren?

URKO APAOLAZA

Euskal Herrian bandolero eza-
gunak ez ziren asko izan,
Guiñi edo *Patakon* bezalako
adibideak badaude, ordea.

EZIN DITUGU BANDOLEROAK leku zehatz batera mugatu; noski bandolerismoak leku bakoitzean ezaugarri ezberdinak zituela, baina munduko bazter guztietan zeuden; zer dira bada Ingalaterrako Robin Hood, edo Txekiako Johan Georg Grasel famatuak?

Baina ez bazter guztietan bakarrik, garai guztietan ere existitu dira bandoleroak, XII.

mendean Aymeric Picaud frantziar erromesa euskal lurraldea igaro-

tzeko beldur zen, Ibañetako

gainean bidelapurrek

bertan hilko zutelako-

an. XV. mendean,

berriz, Sancho Rota izeneko

gizon bat oso ezaguna egin

zen, garai haietan basoz esta-

lirik zeuden Bardeetan gorde-

tzen zen, bertan lapurretak eta bahiketak egi-

tzen zituen; Navarro Villosladak "Blanca de

Navarra" printzesaren bahiketan parte hartu

zuela dio eta lagunekin eskuzabala baina are-

rioekin krudela zela.

Agintarientzat gaizkile, herritarrentzat ongile

Ezin dezakegu ukatu ordea, bandolerismoa-
ren urrezko garaia, Aitzin Erregimenaren kri-
siarekin batera etorri zela, XVIII. mende
bukaeratik XIX.aren hastapenetara. Urte
hauetako krisiak biztanleria txiroa gogor kol-
patu zuen eta askok lapurretetara jo zuten
diru sarrera gehiagoren bila.

Baina bandolero hitzak badu esanahi sako-
nagorik, ez ziren lapurretak edo delituak egi-
tera soilik mugatzen, nahiz eta garai haietako
dokumentu ofizialek, gaizkile, delinkuente
eta pertsona maltzur bezala tratatzen zituz-
ten. Esaterako, 1799an fiskalak heriotza zigo-
rra eskatu zuen Joaquin Iturberentzat, antza
denez: lapurretak egin, asmo maltzurak izan
eta edonor hiltzeko prest egoteagatik. Para-
doxa nabarmena hala ere, *Santua* ezizenez

ezagutzen zen bandoleroa baitzen Iturbe hau. Beraz, agintarien ustez, maltzurak, hiltzaileak eta bidegabekeriak egitera ohituak genituen lagun hauek.

Zein irudi gorde zuen ordea gizarteak pertsonaia hauen inguruan? Bandoleroa ez zen gizon maltzurra; alderantziz, lapurretan hasi baino lehen lanbide duinetan ibilitakoa zen, baina gertakizun zehatz batzuek bandolerismora bultzatu zuten. Bandoleroak ez zuen sekula inor hiltzen, lapurretak edo asaltoak justizia bere modura banatzeko tresna ziren. Horrelakoa genuen Baztango *Txitxos*, seminarioa utzi eta aberatsen lapurtzen hasi omen zen behartsuei emateko; Eltzoko apaizak ere abituak utzi zituen gauza bera egiteko. Bandoleroa mito bizidun bihurtzen zen horrela, bizkorra baitzen, makina bat aldiz kartzelatik ihes egindakoa eta hamaika istorio bizitakoa. Baina gehienetan amaiera garratza izaten zuen, adiskideren batek engainaturik harrapatua eta ia beti heriotzara kondenatua.

Guiñi eta Patakon, euskal bandolero bi

Euskal Herrian bandolero ezagunak ez ziren asko izan, baina badaude adibide batzuk. Horien artean aurkitzen dugu Juan Joseph Ibargoiien, *Guiñi* deiturikoa eta 1767an Irun-go Urruzenea baserrian jaiotakoa. Lapurretetan hasi aurretik soldadu, mikelete, eta kontrabandista izan zen, kortsario lanetan ere ibili zen. Baina 1800 urtearen bueltan *Guiñi* Euskal Herriko bazter guztietan makina bat

lapurreta burutu zituen, ia beti Pedro Cardecar *Frantses Txikiak* lagundurik: Bizkaiko Zaldropon, Gipuzkoako Zubietako Araetan, Errenteriako errege bidetik pasatzen ziren bidaiariei eta Aramako alkatearen etxean ere lapurtu zuen. Baina kartzelak ere ongi ezagutzen zituen, Gasteizen, Gernikan eta Ferrolen egona zen, guztietatik ihes egitea lortu bazuen ere.

*Guiñi*ren lapurreta sonatuena 1800eko uztailen Hernanin egindakoa izan zen, bertan, 30 lagunez osaturiko talde batek 134.000 erreal lapurtu zituen herrian tiroka sartu eta gero; antza, kontrabandorako dibisak ziren, udalak, konfiskaturik eta etxe batean gordarik zituen sosak. Baina lapurtutakoa ez zen talde honen artean banatu, Iparraldeko kontrabandistei eman baitzitzaien, beraz, diru erreskate

Pamiela argitaletxeak, Kulturaren aldeko Euskal Fundazioaren babesarekin

JUAN ZELAIA IV. Saiakera saria

antolatzen du, euskaraz idatzitako edozein gai-ri buruzko salakerak edota iritzi lanak zabaldu eta sustatzeko asmoz.

Saria: 6.000 €

Lanak biartzeko:

Pamiela etxea (Juan Zelaia Saria), Agustindarren
Industrialdea-Soltxate. G Kalea-31013 IRUÑEA

Abuztuaren 31a arte.

Tel.: 948 326535
soltxate@pamiela.net
Arauk: www.pamiela.net

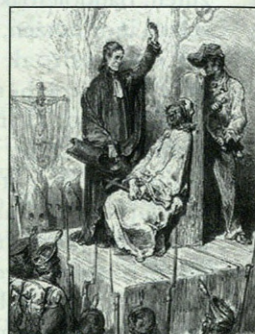
2004

Espetxeak eta urkamendiak

Zenbat aldiz atxilotu, hainbat aldiz ihes egindakoak ziren bandoleroak. Mutriku, Tolosa, Aramaio, Erreterria... ia herri guztietan bazen espetxe edo giltzaperik, baina udalek ez zuten dirurik hauek mantentzeko edo atxilotuen zainketa egoki bat egiteko. *Guñi* Erreterrian preso egon zenean, bertako alkatea beldur zen ihes egingo ote zuen, eta horrela izan zen: udaletxe barruan zegoen kartzelako horma eskalatu ondoren, bertako ataritik irten zen guardiak deskuidaturik zeuden batean. Joaquín *Santuak* hainbat ihesaldi izan zituen ere: Mutrikuko espetxetik bi aldiz egin zuen ihes, lehenengoan bere hankak trabatzen zituen zepoa askatzea lortu zuen, bigarrenagoan berriz espetxeko horman zuloa egin eta gero. Baina denetan hoberena, Tolosan burutu zuen hirugarren ihesaldia izan zen: alkaidea erosi zuen.

Euskal Herriko presondegi seguru bakarrak hiriburuetan zeuden, Donostiako Motako gaztelua, esaterako. Hauetako presondegi batean erroriz gero, atxilotuak urkamendian bukatuko zuen seguruenik. Urkamendia bandoleroei estuki loturiko irudi bat dugu. Urte haietan bi heriotza zigor mota zeuden, urkabea edo garrotea. Bertako probintzietako atxilotuak garrote bidez hiltzen zituzten, kanpokoak berriz urkarekin, azken kasu hau ikusgarriagoa zen. Izan ere, heriotza zigorrak ikuskizun bilakatzen ziren, horregatik, hiriburuetako plaza nagusietan egiten ziren, bildutako jendetza oso handia baitzen.

Behin zigortutakoa hil eta gero —borreroak kanpokoak behar zuen izan, foruek hala aginduta—, zigorrak jarraipena izaten zuen, batez ere oraindik aske zeuden gaizkileei beldurra sartzeko helburuarekin. Zerraldoaren gorputz atalak probintziako leku jakinetan jartzen ziren, bidegurutze eta pikotetan. Horrela, gertatu zen Nafarroako Lantz inguruan lapurretan ibili ziren *guardianoak* deituriko bandoleroekin, Iruñean urkatu eta gero hauen zatiak inguruko iturri eta portuetan barreiatu zituzten. Garai haietako biolentzia giroak ez zuen mugarik nonbait.

Goian, Motako gaztelua Donostiako Urgull mendian. Ezkerrean, Gabiriko urkabea edo pikota, bertan jartzen ziren ajustiziatuen buruak. Lerro hauen gainean, garrote bidezko heriotza bat.

Garai guztietan existitu dira bandoleroak. Eta Euskal Herrian ere egon bazegoen iheslari gisa bizi zen euskaldun franko. XV. mendean, Sancho Rota izeneko gizon bat oso ezaguna egin zen, Bardeetan gordetzen zen eta bahiketak eta lapurretak egiten zituen bertan.

bat izan zen eta ez lapurreta soil bat. Hernaniko ekintza honen ostean *Guñi* iheska ibili zen, baina azkenean Donostiako Motako gazteluan bukatu zuen preso, 1804ko apirilean Bartholome Aguirre kidearekin batera hil zuten, hiriburuko Plaza Berrian garrotea emanez.

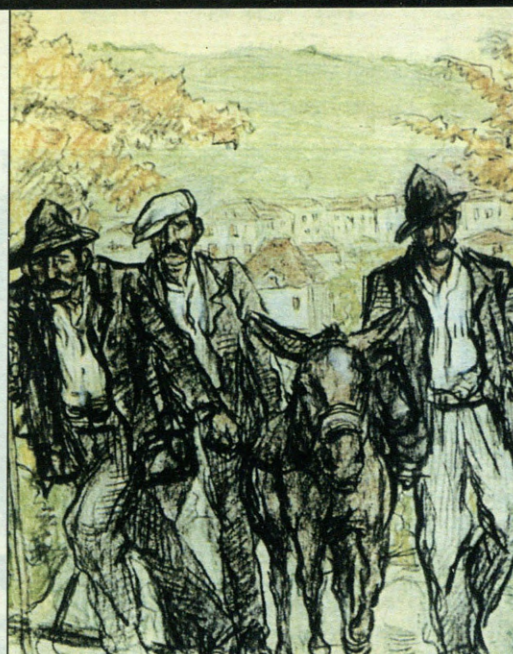
Bizirauteko bakarrik lapurtzen zuen *Guñi*k, baina bandolero nortasuna ere bazuen, nahiz eta aberatsei lapurturikoa behartsuen artean banatu ez. Horretan zintzoago jokatzeko zuen *Patakonek*, Manuel Antonio Madariaga izeneko bandolero famatuak: "*Patakon*, dekonari kendu eta estekonari emon", diote Bizkaiko Larrabetzuko zaharrenek. Lanbidez errementaria zen, idazten eta irakurtzen ere bazekien, baina osaba bat apai-

Bandolero gehienak ez ziren sekula herritarrengandik urrundu. Askotan, bizilagunek laguntzen zitelako jarraitzen zuten libre, haien etxeetan lo egin eta jaten zuten

zaren etxean lapurreta egiteagatik kartzelan egona zen eta askazi berekoa genuen *Patakon*. 1823an bere lehenengo lapurreta burutu zuen eta hortik aurrera, lapurretak eta kartzela aldiak besterik ez zituen ezagutu: Arabako Kexaan, Bizkaiko Bizkargin, abade eta aberatsen etxeetan... Azkenean 1848an harrapatu ostean Melillara eraman zuten eta bertako kartzelatik ihes egitea lortu bazuen ere, Afrikan hil zela esan ohi da.

Patakoni buruzko makina bat istorio eta sinestek iraun dute gaur egun arte, bizkorra zela esaten dute: behin, sortu berria zen Guardia Zibila atzetik segika zuela, zaldiaren erradurak atzekoz aurrera jarri zituen eta modu horretan arrastoa galtzea lortu zuen. Beste

Bandoleroa ez zen gizon maltzurra; alderantziz, lapurretan hasi baino lehen lanbide duinetan ibilitakoa zen.

Atzeritarren begirada

XIX. mendea bidaiarien mendea izan zen, Europako iparraldetik etortzen ziren gehienbat, euren memoriak eta idazlanak aberasteko leku ezezagun eta kuriosoen bila. Horien artean dago Charles Dembowsky. Lehen Karlistadan Iberiar Penintsulara gerturatu zen eta honako hau idatzi zuen:

"(...) Bandido izurrite handiaren arrazoen artean, garrantzitsuena gosea da, bidera botatzen baititu dohakabe kantitatea. Karlitek zein giristinoek behin eta berriro larrutua, beti biktima izateaz nazkatutik, baseritarrak eskopeta hartzen du azken salbatzailetzat, gizarteak ukatzen dion babes ezaz mendekatzen dela bera baino

ahulagoetan. Gaineratu horri bizimodu ibiltaria eta gerrillari moldeak, Independentzia Gerrak berpiztuak, zeharo datoze la bat Katalunia, Aragoi eta Nafarroako menditar harroen izaera abenturazale eta independentearekin".

(Iturria: *Diligentzia, Zumalakarregi Museoa*, 1996)

kulturagenda

Uztailaren 16tik 31ra

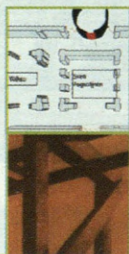

Manifesta 5
Erakusketa.
Irailaren
30era arte.
Erakustaretoa.

Marta Cárdenas.
"Oinarriak".
Erakusketa.
Irailaren 25era arte.
Ganbara.

U.M. Untzi Museoa

Erakusketa.
"Euskal Kostaldeak-
Costa Vasca."
Isidoro Guinea"
Irailaren 19ra arte.

arteleku

Uztailak 22-23.
Audiolab.
Audio eta musika garaikideko laborategia.
Kontzertua.
Kordinatzailea:

Xabier Erkizia. Ertz www.ertza.net
Gonbidatuak: Aerospace Soundwise (Chicago),
Ilios (Grezia), Coti K. (Grezia) + gonbidatuak.

Irailak 8-15.
**Sexu gunea berriro
politizatzea egungo arte jardunetan.
Mintegia.**

Koordinazioa: Mª José Belbel, Erreakzioa
(Estibaliz Sadaba-Azucena Vieites).
Gonbidatuak: Beatriz Preciado, Itziar Okariz,
Laurence Rassel, Cecilia Barriaga,
Laura Cottingham, Laura Kipnis, Terre Thaemlitz,
María Ibarretxe, Hans Scheirl.
Izena emateko epea: abuztuak 31.

Irailaren 23tik urriaren 29ra.

Serigrafia lantegia.
**Esperimentazioa
eta proiektuak egitea.**
Lantegia.

Arduraduna: Pepe Albacete.
Egunak: astelehenetik ostiralera.
Ordutegia: goiz eta arratsalde.

Izena emateko epea:
irailaren 1a arte.
Izenemate prezioa: 78,13€.

Literaturaren iturburu

Bandolerismoa iturburu da eta literatura berriz, bertatik xurgatzen duen edale aseezina. Erromantikoak, harroak, barne-mindurak jotakoak, askatasun bilatzaileak... horrela hartu dute parte bandoleroek historian eta literaturan. Andaluziako arketipoak ditugu ezagun, goi mailako literaturaren protagonista izan zirelako: Lorkaren hitzek, ilargi beltzaren pean zaldi gaineen hilik zegoen bandoleroa poesia bihurtu zuten, tragikotasunarekin lotuta zegoen adierazle garbia. Tragikoa, Bizet-en Carmen izan zen bezala: Andaluzian bizi zen ijito euskaldunaren begi beltzek liluraturik, Lizarragabengoa nafarrak, zuen guztia utzi zuen, laban eta trabukoen artean, neskatxa haren krabelinen eta kantu flamenkoren atzetik ibili zen, eroturik, sorgin hari bizia kendu eta urkamendian bukatu zuen arte.

Badira Euskal Herrian bandolerismo literaturaren adibide hurbilekoak ere. Xabier Mendigurenek orain dozena bat urte *Patakon* kaleratu zuen, bidelapur bizkaitar hau itsaslapur bihurtu zuen eta Antilletako irletan abentura asko pasarazi zizkion, Moby Dick bezalako irudi literarioekin uztartuz. Ahozketasunetik abiatuta berriz, Kirmen Uribek bandolero

edo "pistolero" baten berri eman digu orain gutxi. Garmendia pertsonaia, Amerikako mendebalde urrunera joan zen euskal artzain zintzoa, ustekabeen iheslari bihurtzen da, denentzako hiltzaile krudela, inoiz ez zuen pertsona bakar bat zauritu ordea.

Atxaga eta maioralaren patua

Jakina da bandolerismoak goia jo zuenean, diligentzietako maioralak izaten zutela arrisku gehien. Pertsona misteriotsuak eta ausartak hauek ere, Bernardo Atxagak ederki azaltzen dizkigu gidari hauen arriskuak *Antonio de Murgiak* esan zuena ipuinean. Horrela galdetu zion maioral batek Antonio de Murgiari bandidoei buruz: "Zer egin huen hik haiek ikustean? Galtzetan kaka?" "Oinez hasi nintzen gero, nik ez dut galtzetan ezer egin". Ordutik guri gaineen egin zuen bere lanbidea Murgiak, baina Norteko Trenbidea jarritakoan lanbide antzua bihurtu zen hura eta azkenean bandoleroen gisara lapurreta egin zien bere bezeroei, zilarrezko ehun eta hogeituro! Horrek merezi ote kartzelan zeramatzan zortzi urteak? Behintzat irakurtzen eta idazten ikasi zuen itzalean gure maioralak, haren zoria zein izan zen ez dakigu ordea ipuin honetan.

Bandolerismoak goia jo zuenean, diligentzietako maioralak izan zuten arrisku gehien.

behin, errenta ezin ordaindurik zebilen alargun bati dirua eman zion, baina berriro berreskuratu zuen ostera, ugazaba errenta kobratzetik zetorrela, bidean azaldu eta diru-poltsa kendu baitzion. Inork ez zuen zalantzan jartzen *Patakon* lapurra zela, baina "lapur onratue" omen zen, beti behartsuen alde egiteko prest.

Bandolerismoa: Krisiaren adierazle
Menderik menderako igarobide horretan, Erregimen Zaharraren

krisi ekonomikoaz gain, gerrak ugaritu ziren. 1893an Konbentzioko Gerra, 1808an frantse- sen kontrakoa, 1820an liberalen kontrako partida errealistak eta 1833an lehen Karlistal- dia gauzatu zen. Krisi ekonomiko eta gerra giro honetan murgildurik, bandoleroek leku erosoak aurkitu zuten, askok gerra hauek parte hartu zuten gainera —*Guini* eta *Joaquín Santua* soldadu izan ziren eta *Patakon* partida errealistetan ibi- lia zen—; izan ere, ezegonkortasun politikoak eraginda, bandoleroek justizia euren kabuz erabili nahi zuten, herritarrak goseak baitzeu- den eta bizirauteko modu bakarra lapurreta zen.

**Bandoleroak ez zuen sekula
inor hiltzen, lapurretak
justizia bere modura
banatzeko tresna ziren**

Bandolero gehienak ez ziren sekula herritarrengandik urrundu, askotan bizilagunek laguntzen zietelako jarrai- tzen zuten libre, hauen etxeetan lo egin eta jaten zuten, atxilo- tzera zihoazenean berriz, abisua pasatzen zieten ihes egiteko... Noski, bandolero bakoitzak bere norta- suna zuen, batzuek elkartasuna zer zen ere ez zekiten, beste batzuk berriz herrita- rren begiko ziren. Onartu beharra dago ordea, bakoitzak bere modura, baina guztiek garai haietako gizarte ezberdin- tasunaren kontrako borrokan parte hartu zutela. ■

Abadeak helburu

Bandoleroek dirua bilatzen zuten eta hortaz, aberats jendea zen hauen helburu. Elizgizonak eta abadeak ez ziren oso aberatsak, baina bai nahikoa dirudunak. Beraz, Elizaren boterea kinkan zegoen unean herriko apaizak mokadu goxoa ziren lapur berezi hautzat.

1804ean Urretxuko sakristauaren etxera hain- bat "gaizkile" sartu ziren lapurtzera. 1828an, Leza- mako apaizari erlojua, kapa eta 60 erreale lapurtu zizkioten eta urte berean Derioko apaiza zauritu zuten lapurreta egin ondo- ren. Urtebete beranduago, Fikako sakristauari zenbait dokumentu baliotsu kendu zizkioten. Ekintza hauek guztiak *Patakonek* eginak zirela esan beha- rrik ez dago. Azkenik, urte haietan Bizkaian zebilen Mariano Abalias bandole- roak Mundakako apaizari erlojua kendu zion kalean zebilela. Nabari da bando- leroek ez zituztela aba- deak oso gustuko, Eliza- ren eta herritarren arteko ezberdintasunaren ondo- rio, agian.

ONDARRU

Uztailaren 16tik 25a arte Itsas Aurren

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

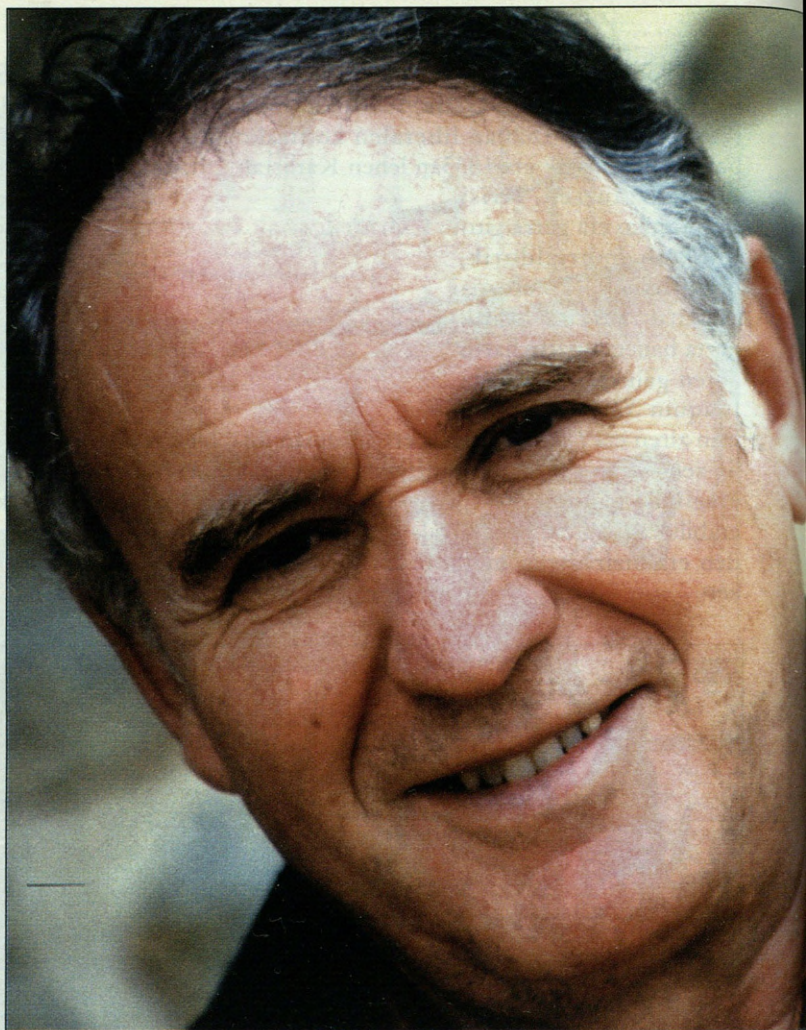
EUSKADIKO LIBURU GANBARA

**Bizi
irakurriz!**

Euskaltzain oso izendatu zuten iaz eta sarrera hitzaldia egingo du uztailaren 23an Abadiñon, Durango Merindadearen Batzar Nagusien bilera lekuan, Gerediagako ermita eraberrituan. 60ko hamarkadako euskalgintzaren ganean jardun asmo du hitzaldian eta adar bat baino gehiago soildu nahiko du: alfabetatze-euskalduntzea, Durangoko Azoka, euskararen batasuna... Bertatik bertara bizi zuen garaia, buru eta bihotz hartu zuen parte "pizkunde" hartan eta, 40 urte joan direnean, kontatzeko moduan da. Baita balantze egiteko ere. Eta politikari bada ere, "hitzaren zentzurik zabalenean" berak esanda, Jose Luis Lizundiaren balantzea ez da beti positiboa.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

«Arestik zioena: e teatroa egiten da»

Euskarari buruzkoa izan zenuen lehen ardura, gazetetan. Horrekin batera etorri ziren euskalgintza eta kultura, historia, politika... eltze askotako burruntzali zaitugu...

Hitz bat gustatzen zait erabiltzea: naziogintza. Esango nuke euskal nazioaren eraikuntzan lan asko ikusi ditudala. Nire burua politikaritzat daukat baina bada beste alderdi bat, politika baino lehen jartzen dudana, eta hori kultura da. Oroitzen naiz Krutwigek egin zuen kritika exiliotik etorri zenean. ETako aholkulari nagusi izandako zen Krutwig, lau fronteen teoriaren aldekoa: kulturala, politikoa, ekonomikoa eta militarra. Orduko, 78-

79an, zera esan zuen: "Zoritxarrez, laugarren frontea da lehena, eta bakarra". ETArekiko kritika zen hori, baina politikoei ere egiten zien kritika latza: "Politika jarri da kultura baino lehen" zioen.

Esan duzu politikaritzat daukazula zeure burua... Lehenengo, politikari...

Bai, politikari, baina hitzaren zentzurik zabalenean. Alderdi politikoak beharrezko dira, erreminta dira, baina alderdi politiko asko aparatu izan dira, gehienbat, nire alderdi ohia barne. Administrazioa, kurgintza... dena da politika. Horri dagokionez, euskalgintzak

Jose Luis Lizundia

autonomia behar du alderdi politikoetatik. Alderdiek "interbentzionismo" handia izan dute kulturean. Gogoratzen naiz, Zarautzen, EEk euskara eskolak planteatu zituela Ezkertokian. Ni, kontra. "Ez! Nire ustez Batzokietan ez da eman behar euskarazko klaserik. Herriko Tabernetan ezta, Ezkertokietan ere ez!". Alderdi politikoei, eta ETAre bariante batek baino gehiagok, muturra askotan sartu dute lan horietan. Zarautzen, esaten nuen nik: "Ez daukagu ba euskaltegia Zarautzen? Guk jendea euskaltegira joatea bultzatu behar dugu. Eta euskaltegia publikoa bada, hobe! Hara doazela! Alderdi politikoaren eginkizuna ez da euskararen monopolio egitea, edo interbentzionista izatea!". Eta ez zen jarri euskarazko eskolarik Zarautzeko Ezkertokian. Lortu nuen.

Euskararen Normalizazio Legea egiten jardun zuen taldeko kide izan zinen...

Gaur egun aterako ez zen bezalako legea atera zen orduan, nahiz eta kontu batzuk zintzilik geratu. Konstituzio Auzitegiak atzera bota zituen zenbait artikulua. Seber Altube arrasatear euskaltzainak, Errepublikara garaian Gernikako alkate izan zenak, aipatzen du *La vida del euskera* lanean, euskarak behar zituela gune batzuk elebakarrak izango zirenak. Villasanteri entzun nion nik hori eta Legearen 8. artikuluan ezarri genuen. Konstituzio Epaitegiak hankaz gora bota zigun artikulua horren 3. paragrafoa: "Udalen eta gizartearen hizkuntza egoera dela eta, herritarren eskubideen kalterako gerta ez dadinean, herri-agingintari toki-administrazioaren alorrean euskara bakarrik erabili ahal izango dute". Etxenike sailburuak esan zidan: "Hi enpeinatu haiz hori sartzerara baina hori ez ditek sozialistek onartuko". Etorri zen Ramon Jauregi eta kontrako jarrera azaldu zidan. Nire arrazoiak eman nizkion, toki-administrazioari buruz ari nintzela, ez autonomiakoari buruz, ezta foru-administrazioari buruz ere. "Udalerrri eta mankomunitateen gainean ari naiz", esan

«Euskaldunok gu ondo»

INSTALAZIO BERRIA

- 1.300 lagunentzako lekua
- Partzela hesituak eta gune zabala hesitugabea
- Partzela bakoitzean ura, argindarra eta estolda
- Bungalow telebisiarekin alogerean hartzeko aukera
- Ostatura
- Logelak literekin, eta pentsio erdia edo osorako prezio bereziak
- Ur beroa doan

ERROTA-EL MOLINO kanpina

Mendigorría, Nafarroa

Tel. 948 34 06 04 - Fax 948 34 00 82

E-mail: info@campingelmolino.com Web: www.campingelmolino.com

ezta euskaltzale ere, aitortu dit oraintsu kargudun izandako jeltzale batek. Gernikako juntetxean egin zen bilerara heldu zen testuan, oraindik, horixe aipatzen zen, "egungo egoera diglosikoa gairiditzeko helburuarekin". Azken testuaren bilera egin zenean, kenduta zegoen diglosiaren kontua. Eta eztabaida izan nuen Gebararekin. Berak, purrustaka: "¡Esa jerga de los lingüistas!". Nik ezetz, ez nintzela hizkuntzalari, administrazioko gizona nintzela. Eta erantzun egin nion: "Si hay alguna jerga ininteligible en este mundo, esa es la de vosotros los juristas! No voy a perder el tiempo explicando lo que es una situación diglósica!". Botazioa egin, galdu eta kalera! Eta garrantzitsua zen "diglosia" aipatzea.

nion, "berez, udalerriak erabat gaztelaniaz bizi dira, dela Enkarterrian, Arabako Errioxan eta beste batzuetan. Hortaz, herritarrei kalte egin ezik, toki-administrazioa elebakar izatea ez da inoren kaltegarri". Jauregik, ezetz: "Konstituzio Epaitegian ikusiko dugu elkar". "Hantxe ikusiko gara!", esan nion. Etxenikeri ere esan nion: "Zuk nahi baduzu hori Jaurilaritzak kentzea, kendu, baina ni ez noa kentzera!". Hizkuntza baten normalizaziorako, behar-beharrezko da hura irakaskuntza hizkuntza egitea, maila guztietan; administrazio hizkuntza, maila guztietan; eta, gainera, hedabide hizkuntza. Rafael Ninyoles-i irakurri nion, eta soziolinguistika gaietan hura ez zen nornahi. Nik esaten nuen: "Toki administrazioan, bederen, eutsi diezaiozun horri! Ez dut eskatzen Eltziegion eta Balmasedan. Ikusiko dugu nola egiten dugun plangintza. Dela Leñ-Artibai, Urola, edo Aramaio! Plan baten arabera!". Ez zen onartu.

"Diglosia" hitzaren inguruan ere izan zen gorabeheraren bat...

Kataluniako Generalitat-ek zuen testuaren egokitzapena egin zuen gure taldeak. Hizkuntza normalizazioa lortzeko, zenbait erakunde sortzea proposatzen genuen, "egungo egoera diglosikoa gairiditzeko helburuarekin" zioen, gutxi gorabehera. Emilio Gebara zen EAJko bozeramaile; atzetik Arzalluz zegoen, baina hau ez zen sartzen holako txikikeriatan. Emilio Gebara ez da egundo abertzale izan,

Abadiño, Txile

"Iruñean jaio nintzen ospitalean, gerra denboran, 38an gure ama han zelako, baina Abadiño baina Abadiño baina naiz familiak, Matienakoa, Abadiño auzorik populatuenekoa. Erdi baserrikoa, erdi urbanoa naizela esaten dut nik. Matienan industriegune izan da aspaldi, gune txikia sasoi batean, eta handia orain. 7.000 lagun ditu Abadiño eta horietatik 4.000 Matienan bizi dira. Abadiño Txile bezala da, oso luzea. 19 kilometro ditu, Garaiko mugatik hasi, Urkiola pasatu eta Amaitermineraino, ia Otxandioraino".

Hori da gure historia tristeetarikoa bat...

Inork ez du ukatzen aurrera egin duguna. Baina, zenbat?

Gustura nago irakaskuntzako alorrekin. Izugarritzako aurrerapausoa egin da, Euskararen Legearen ondorioz. Ikastolen bidea eta hiru ereduak ofizial egitea eta... hori handia izan da. Besterik da egoera soziolinguistikoari dagokionez. Ez du eraman guk nahi dugun abiadura. Besterik da, baita ere, euskararen instrumentalizazio politikoa, baina ez abertzaleen aldetik, indar estatualisten aldetik baizik. Beste ohar bat ere egingo nuke: pazientzia historikoa aipatuko nuke. Adibidez, suomieraren normalizazioak Finlandian 70 urte iraun zuen. Gurean, hedabideetan ere aurrera egin da; besterik da behar adinako diru-laguntzak dituzten edo ez. Askotan kritikatu egiten dira diru-laguntza horiek, baina delako Instituto Cervantes-ek ehunka milioikako aurrekontua du arriskuan ez dagoen hizkuntzarentzat. Konparazioak amorragarri dira, bai, eta batzuetan besteetan baino gehiago!

1961ean eskutitza egin zenion Euskaltzaindiari, hilabete izenen batasuna eskatzen.

Etxean hartzen nuen Arantzazuko egutegia, takoa, eta gipuzkeraz eta bizkaieraz zetozen hilabeteak. Batean "urtarrila", bestean "ilbeltza". Batean "zezeila", bestean "otsaila". Administrazioaren ikuspegitik, eta irakaskuntzarenetik, hamabi izenentzat 39 izen ezin zela atera

ikusten nuen. Mapatxo bat egin nuen, Bilbotik Elizondora trenez joatekoa –garai hartan posible zen hori, Bidasoako Trenbideak zebiltzan eta, baina gaur egun ez–, eta esaten nuen geltokiz geltoki Mendaroraino "bagila" esaten joan behar zinela, Mendarotik Lesakaraino "garagarrrila", eta Baztanen "ekaina". Are txarrago, Bizkaian "garagarrrila" uztaila da. Lan hori egin nuen, beraz. Giroa endredatu nuen.

Eman dezagun hori izan zela hasiera. Eta gero?

Gero, 64an, Durangoko lehenengo euskarazko eskolak eman nituen Xabier Peñaren

metodoarekin, escuela dominical deitzen zen batean. Santa Anako parrokiaren eskola zen eta, beraz, parrokoaren baimenarekin; oso frankista zen, baina bertsozalea ere bai, eta bertsolari txapelketak antolatzeke ere, apaiz haren baimena behar izaten zuten.

Durangoko Azoka ere orduantxe sortu zen...

Gerediaga elkarteak sortu genuen 65ean. Astolana –merindadeko auzitegi bat–, Turismo egoitza egiteko asmoa zuen Fragaren adiskide zen Arespakotxagak. Hau Turismo zuzendari nagusia zen garai hartan eta Madrilgo azken alkate frankista izan zen gero. Jatorriz elorria-

BUNGALOWAK ALOKAIKIRUAN

**Aritzaleku
kanpina**

San Pedro z/g. 31291 LERATE (Nafarroa)

Tfnoa./Faxa: 948 39 50 64

e-posta: aritzale@net-way.net

www.aritzaleku.com

Allozko urtegiak hainbat jarduerak egin ahal izanzen dituzu, esaterako, bela. Horretan ikasi edo aritu nahi baduzu, Nafarroako Bela Eskolaren zerbitzuak izanzen dituzu.

Bertsoa

DOINUA:
PELLO JOXEPE

"Paittea" deitzen zenutenak behin
esango zuen egia,
margolarien aholkulari
zinela zu alegia.
Zure eskutan ez pasa arren
koloreen isuria
zerorrek ere margotu duzu
gaur egungo irudia.

Aitor Mendiluze

rra zen eta bertan zuen jauregia. Astolako asmoa zela-eta mugitzen hasi ginen. Nire etxean bildu ginen auzo horretan bizi bainintzen. Hortxe erabaki genuen kultur elkarte sortzea. Abadiñoko ostatu baten sortu genuen Gerediaga, ekainaren 7an, 1965ean. 11 lagun ginen. Izenetan lehenena, Luis Mari Altzibar -Loiolako erretore da gaur egun-. Tira, hori alfabetoaren arabera jarri zirelako izenak, ez beste. Besteok, Jesus Astigarraga, Conchita eta Rosario Astola, Julian Berrozabalgoitia, Bizen-te Kapanaga, Jose Luis Lizundia, Carmen Miranda, Arrate Salazar, Salbador Solaei eta Leopoldo Zugaza. Hortik, harremanetan izan nintzen arregitarrekin, Andoainen. Haien etxean egoten nintzen. Gerediagako lehendakariorde izan zen Luis Gorroñok osaba bat zuen Andoainen eta hura arregitarren oso etxeko zen. Rikardo Arregi gure etxera etorri zen eta Bizkaiko alfabetatze kanpaina hasi genuen. Horrela, gero eta barrurago.

Hori da 60ko hamarkadan bizi zenuen giroa: Gerediaga elkarte, alfabetatze-euskalduntzea, Euskaltzaindia...

Rikardo Arregiren bidez Donostia aldeko jendearekin jarri nintzen harremanetan. Beste dimentsio bat eman zidan jende harekin izan nuen harremanak, garai hartan isolamendua handia zen eta.

Euskaltzaindian egina duzun lana goraldua du Haritxelarrekin.

Villasante euskaltzainburu karguaz jabetu zenean, deitu ninduen eta esan zidan: "Euskaltzaindia zaharkitua da, berriztatu egin behar da. Egin ezazu plan bat eta ekarri niri Arantzazura". Plana 70eko azaroan agertzen da *Euske-rra* aldizkarian, eta funtzionatzeko era berria proposatu nuen, korporazio bezala funtzionatzeko: osoko bilkurak, gobernu organoak, lan batzordeak... Zuzendaritza ez zen biltzen, kar-

Jubilatuta bai, erretiratuta ez

"Mañariko harrobieta-ko bateko nagusiak esan zidan. 'Jubilatu nok, baina erretiratu ez!'. Nik ere horixe esan nuen iaz, Joxe Mari Iriondok telebis-tan egin zidan elkar-rrizketa batean. Gero, Iriondok berak ere erabili du esateko modu hori bere egoe-raren berri emateko. Jubilatzeak abantaila onak ditu: ez zaude zurrumbilo ikaragarrian sartuta, ezertarako astirik gabe.

Gogoratzen naiz lane-tik etxera trenean itzultzen nintzenean, paperak irakurri eta irakurri, hainbeste lan eta hainbeste lan. Orain, jubilatuta nago, nahiz eta diruzain ari naizen

Euskaltzaindian eta batzordeetan ere parte hartzen dudana. Baina denbora har-tzen hasia naiz ikerke-ta egiteko. Aurrekoan ere

Abertzaletasunaren artxiboan eman nuen goiza, Artean, paper arakatzen. Ikerketa asko gustatzen zait baina orain arte ez dut denborarik izan. Nire ahalmen intelek-tualen eta osasunaren arabera administratu behar dut egoera berriak, jubilatzeak, ematen didan aban-taila".

guak zeuden baina Zuzendaritzarik ez! Araudi berria egin genuen. Bazegoen araudi bat, baina ganorabakoa. 1950eko Euskaltzaindia kata-kunbetan zegoen. Gerora, Villasanteri Bizkai-ko diputazioak omenaldia egin zionean, erant-zuteko agindua hartu nuen Pradera diputatu nagusiaren aldetik, laudatio-a edo delakoa egi-teko Villasanteri. Nik esaten nuen Villasantek buru oso instituzionala zuela, karguen banake-ta, botereen banaketa egiten jakin zuela. Esan nuen Villasante zela gure kapitaina, izan zuela urte txarrenetan, pilotu bat: iker sailburua, Mitxelena. Eta, horretan, beste batek esan zuen: "Eta hi?", niri zuzendurik. Eta ni, isilik. Galdera egin zuenak berak erantzun zion gal-derari: "Hi, makinista!"...

Kontatuko al diguzu Arantzazuko argazkiaren historia, euskaltzainena...

72koa da. Aditz batuaren jardunaldiak egin zirenean ateratakoa. Hainbeste aldiz agertu da argazkia. Han dira Mitxelena, San Mar-tin... euskaltzain osoak eta Aditz batuko batzordekoak. Iratzeder, Aresti, Patxi Altu-na, Lafitte...

Tira, argazkilariaren berri nahi nuen nik. Nork egin zuen erretratoa?

Botileroak! Bakar-bakarrik ari nintzen Euskal-tzaindian lanean. Idazkari bat ari zen egun erdiz, Bilbon, Rosa Mari Artza, eta Donostiako ordezkartizan, beste bat, Mari Pilar Lasarte. Aditz batuko lehenengo jardunaldiak Bilbon egin genituen, egoitza zaharrean. Villasanteri esan nion: "Hara, Villasante, hiriburuan ezin da holako jardunaldirik egin!". Mitxelena ez zuen

Guardia Zibileta "paittea"

"Behin Durangoko kuartelera deitu ninduten. 'Paittea' esaten genien orduko tenienteari —'paittea', ahatea, ibilkeragatik—, eta esan zidan, erdi interrogatorio batean: 'Lizundia, a usted no le vamos a coger pintando paredes, pero sabemos que usted es de los que aconseja a los que pintan'. Neurri batean, egia zen".

bakean lagatzen Karmele Rotaetxek. Hau tesia egiten ari zen eta momentu guztietan inguratzen zuen, telefono-deiak eta abar. Bigarren jardunaldiak Arantzazun egin genituen baina han ez nuen laguntzailerik, idazkariak Bilbon egon behar zuen eta. Eta Bitoriano Gandiagari eskatu nion laguntzeko. "Zer egin behar joat?", galdetu zidan berak. "Zerbeza horiek hartu eta niri lagundu!". Arantzazuko kolegio zaharrean egin ziren bilerak. Eta halaxe: "Hemen nok ni, Euskaltzaindiko botileroa!", zioen Bitoriano. Botileroa zen, pilotarien zentzuan, baina baita botilak garraiatzen zituelako ere. Eta argazkilaria ere, bera. Botileroak disparatu zuen San Martinen makina: Bitoriano Gandiagak.

Euskaltzain oso izendatu zintuzten iaz, eta sarrera hitzaldia egingo duzu uztailaren amaieran. 60ko hamarkadaren gainean jardungo duzu...

Nire asmoa da, jubilatuta nagoenez —baina ez erretiratuta—, eta asti gehixeko ere bai, bi liburu egitea: kulturgintza, eta bereziki euskalgintza, 60ko hamarkadan. Hortaz, liburu asmo horren edukiaren laburpena egingo dut sarrera hitzaldian. Ez dakit ez ote naizen sartu itsaso zabalegian. Ez dakit nola laburbilduko dudan ere.

Eta botilero gabe...

Hori da, botilero gabe. Baina badaukatzeko kazetari bat lagunduko didana, bestela sakabanatzeko arrisku handiegia daukat eta.

Politikagintzako albiste emateko asmorik ez? 60ko hamarkadan politika giroan jardun arren, Euzko-Gaztedi-n, ez nuen ekintza politiko handirik izan. Bilkura klandestinoen bat Baionan eta hemen ere holako bileraren batzuk. Bigarren liburuan, 70eko hamarkadari begira jardungo dut. Hamarkada horretan bi zati ditugu: lehenengo bost urteak, Patxi Peste-ren heriotza arte, eta beste bostak. Lehenengoan, denak batuta geunden Caudilloaren aurka, bigarrean, berriz, 75etik 80ra, trantsizio zatikatua, Erdi Aroko banderizoak baino okerrago ibili ginen abertzaleok eta abertzale ez ziren antifrankistak ere, eskuinekoak zein ezkerrekoak. Izen batzuk agertuko dira eta beste batzuk ez, zenbait kontu mingarri izango dira—eta bizi den zenbait jenderentzat. 70eko hamarkadan, bestalde, euskaldunok erakutsi genuen banderizo izatez aparte, sektario koadrila izan ginela, eta koadrila desberdinak gainera. Baina 60ko hamarkadan ez daukat hori zertan ukitu.

Lehena berriz ere: "Aurreratutzen goaz, txangurruben gisan", idatzi zuen Pello Mari Otano...

Villasantek hainbeste aldiz errepikatu zidan Gabriel Arestik esaten zuena: euskaldunok teatroa egiten dakigula ondo. Eta egia da, beti ari gara horretan. ■

BRANKA

Ondarretan "haize orratza"ren ondoan

Jatetxea Bertako jakietan oinarritutako sukaldaritzaren aldeko apustua.

Taberna Pintxoari gurtza. Ogitartekoak eta Tostak.

Terraza Jazza zuzenean eta gau musikalkak.

EDUARDO TXILLIDAREN PASEALEKUA, 13
TEL: 943 317 096 - FAXA: 943 214 890 - 20008 DONOSTIA
www.branka-tenis.com

SUZIRIO
TASA
DISPARATU
EGITEN DA
UDAN...

...Jendeak
bere BURUaz
BESTA
EGITEN du,
alegiyeah...

Adurzio+SK=

Xabier Portugal

ZINEMA KRITIKARIA

Historiaren lekukoak

Duela hilabete, gutxi espero zuen dokumental batek Canneseko Urrezko Palma irabazi ahal izana, baina horrela suertatu da aurten. Michael Moorek buruturiko *Fahrenheit 9/11* filmak lehen saria jaso du munduko zinemaldirik garrantzitsuenan. Harrigarria gertatu bada ere, dokumentalek egun lortu duten inportantzia frogatzera etorri da albiste.

Duela bi urte ikusleok zinegile berak eginiko *Bowling for Columbine* filmari eskainitako harrera, batetik, eta gure artean hautsa dezente harrotu zuen Medem-en pelikula, *Euskal Pilota, larrua harriaren kontra* bestetik, horren adibide argiak izan ditugu.

Orain arte salbuespen izan arren, gaur egun dokumentalak pantaila handira iristen zaizkigu, ia normaltasun osoz. Hor dugu, esate baterako, egunotan ikusleonek bihotzak kuzkurtzen dituen Andrew Jarecki-k buruturiko *Capturing the friedmans*, eta gogoan ditugu oraindik ere Sintel-eko langileen borrokari buruzko *El efecto Iguaçu*, Jaime Caminoren *Los niños de Rusia*, Carles Bosch eta Josep Maria Domènech-ek arrodututako *Balseros*, Ana Díez-en *Galíndez* edota Agnes Vardaren *Los espigadores y la espigadora*, besteak beste.

Filme horiek direla medio, dokumentalak, genero bezala, berpizkunde interesgarria lortu du. Dokumental horien helburua memoria berreskuratzea eta gordetzea da, iragana eta orainaldia hobeto ezagutu ditzagun sortuak dira.

Gure kasuan, inoiz baino beharrezkoago zaigu dokumentalek eskaintzen diguten aukeraz baliatzea. Gurea bezalako herri kolonizatuei lehendabizi boterea kentzen zaie, gero hitza, guri euskaraz hitz egitea debekatu ziguten bezala eta, azkenik, irudia lapurtzen diete, herriaren nortasuna, identitatea eta historia betiko desagertarazteko asmoz. Modu horretan historia bakar bat idatziko litzateke, garaileena, hain zuzen.

Duela egun batzuk Ikastolen Elkarteak "Euskal Curriculum: Kultur Ibilbidea" izenburupean, adituek egindako ekarpenaren inguruko proposamena aurkeztu zuen. Bertako hitzaurrean oso datu interesgarriak aurki ditzakegu, baina honekin geldituko naiz, oraingoan: Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako 4. mailan —15-16 urte— ziharduten Euskal Autonomia Erkidegoko ikasleen lagin errepresentagarria diseinatu eta aukeratu zen. Curriculumaren euskal dimentsioa neurtzeko ebaluatzaileek prestatu zituzten 83 galdere-tatik, ikasleek batez beste 34'5 galdera zuzen erantzun zituz-

ALBERTO ELOSEGI

Euskaldun
bezala, egunero
irabazi behar
dugu existitzeko
eskubidea.
Erasoak etengabe
sortzen dira.
Horregatik da
estrategikoa
euskal
zinemaren
erronka

ten, hau da, %41,3; Curriculumaren Europar Dimentsioa neurtzeko prestatu ziren galdere-tan, aldiz, erantzun zuzenak %63 izan ziren.

Gogoeta xume bat baino ez dugu behar jendeak AEBetako historia geurea baino hobeto ezagutzen duela frogatzeko. Eta harri-garria bada ere, ezagupen maila hori, hein handi batean behintzat, zinemari zor diogu.

Bidezkoa, beharrezkoa eta zuzena da euskaldunok geure ondarea ezagutzea eta ondorengoei horren transmisioa ziurtatzea. Edgar Morin pentsalariak zioenez, "Batasunaren eta aniztasunaren aldi bereko fenomeno bikoitza garrantzi handikoa da. Gizabanakoaren berezko identitatea kulturari eskerrak mantentzen da eta giza taldeen berezko identitatea kulturei eskerrak (...) Horrela, kultura komuna kultura ezberdinetan txertatuta dago, baina kultura desberdinen ekarpenik gabe ez dago kultura komunik". ("Les sept savoirs nécessaires à la éducation du futur". Seul, Paris).

Baina nola sendotuko dugu gure lurrean erro-tuta dagoen zuhaitza, bere sustraiek ez badituzte inon aurkitzen beharrezkoak dituzten ur eta elikagaiak?

Guk, euskaldun bezala, egunero irabazi behar dugu existitzeko eskubidea. Erasoa etengabe sortzen dira. Horregatik da estrategikoa euskal zinemaren erronka, euskaldunok geure memoria kolektiboa berreskuratu eta garatu behar dugulako, guri baitagokigu gure historia idaztea, eta ez besteei.

Botereak beldurra die irudiei. Azken adibidea Abu Ghraib-eko irakiar kartzelan frogatutako torturen afera dugu. Ordura arte presoek jasaten zituzten torturek eta tratu txarrek ez zuten Bush gehiegi kezkatzen. Argazkiak publikoak egin direnean hasi dira eskua sartzen, gertatutakoa, irudia dela medio, problema bihurtu delako beraientzat. Gauza bera gertatu da gure artean Joseba Arregi, Gurutze Iantzi eta Unai Romanoren kasuetan, besteak beste.

Gure artean *Au pays des basques*, *Los hijos de Gernika*, *Ama Lur*, *Navarra, las cuatro estaciones*, *Gipuzkoa*, *El proceso de Burgos*, *Las guerras carlistas*, *Ikuskak*, *Galíndez*, *Euskal Pilota*, *larrua harriaren kontra* eta beste zenbait dokumentalek jorratutako ildo ureztatzen jarraitu behar dugu.

Egileek proposatutako azterketatik abiatuz guregan sortutako gogoetak argi izpi bat proiektatuko du gure iragana eta orainaldiaren gain. Modu horretan, behar bada, ez zaigu hain zaila izango askatasunerari eta bakera eramango gaituen bidea egitea. ■

Xabier Sarasua

ARALARREKO KIDEA

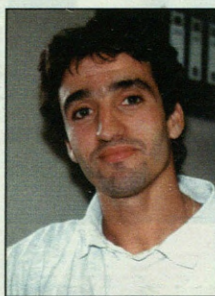
Zirt edo zart

Euskal Herria zirt edo zart egiteko une historiko garrantzitsuan dago. Hegoaldeari dagokionez, 1978an ekindako ziklo politikoa agortuta eta ziklo berriari ekin ezinik, bitarteko egoeran dagoela esan daiteke. Ziklo berria irekitzeko, aurrekoa markatu zuten eta dagoeneko agortuta dauden bi fenomeno nagusiak itxi behar dira: batetik, Gernikako Estatutuaren bidezko "emandako autonomia"ren etapa; bestetik, ETaren bide militarra.

Zikloa agortu arren, Espainiako Estatuak kontrola indarrez mantendu nahi du, eta, ETak eskaintzen dion koberturaz baliatuta, aurrekaririk gabeko eskalada errepresibo, autoritario eta eskubideen murrizketa eragin du. ETak, bere aldetik, eutsi egiten dio bide militarri, nahiz eta oso ahulduta eta militarri kontrolatua egon eta aspaldian ez duen ekintza militarrik gauzatu.

1998an Lizarra-Garaziko Akordioak ziklo aldaetaren beharrari bere osotasunean egin nahi izan zion aurre: etapa autonomikoa itxi, ETaren borroka militarra amaitu eta ziklo berria subiranotasuneko oinarrietan ireki. Baina prozesuak nahastu egin ziren eta aurreko zikloa ixteko zailtasunak agertu. Orain aztertuko ez ditudan arrazoiengatik, ahaleginak porrot egin zuen. Eta porrot honek bi ondorio nagusi utzi zituen: bide autonomikoa ixteko prozesua eta ETaren bide militarra ixtekoa bereizi beharra, batetik, eta bestetik, su-eten baldintzatuaren aukera agortzea. ETak ezin du dagoeneko su-etenaren trukean ezer eskatu, ezker polo zibil soberanistaren berrantolatzea ez bada. Planteamendu honekin dator Ibarretxe Plana, lehen prozesuari erantzuna eman asmoz.

Batasuna ere ondorio hauetatik jabetzen zela ikusi nahi izan genuen Bergarako proposamenean. Otegiren uztail hasierako adierazpenek ez dute zalantzarako tokirik utzi. Pozgarria benetan, aspaldi samarretik nazio

ALBERTO ELOSEGI

eraikuntza eta gatazka gainditzeko prozesua bereizteko bide politikoa aldarrikatzen genuenontzat.

Ibarretxe Planera itzuliz, amaitutako zikloa gainditzeko gehiengo soziala bilduko duen proiektu komuna izan nahi omen du. Eta hori behar dugu. Baina ezinbestean zuzendu beharreko hutsuneak ditu. Aurrebaldintza guztiak ezabatu behar ditu, ETA zein estatuari beto eskubidea kenduz eta euskal herritarren hitza errespetatzen ez jaituz.

Hala ere, ezin hobeto letozke ETaren eta Espainiako Gobernuaren distentsio keinuak eta, giza eskubideen defentsan, herritarrok zera exijitu behar diegu, ozen eta tinko:

ETari behin betiko su-etena, eta Gobernuari Alderdien Legea, Sumario errepresibo justifikatzen ezin, euskal presoan dispersio eta urrutiratzea eta Terrorismoaren aurkako Legea bertan behera uztea.

Burujabetzako prozesuaren zilegitasuna Euskal Herriko herritarren borondatea da eta Nazioarteko Zuzenbidearen arabera, gainera, Quebec-i aitortu zitzaion bezala. Horretarako, hiru zutabetan sakondu beharra dago: erabaki subjektua —euskal herritar oro, jaioterria eta bizilekua edozein dela ere, baina egungo hiru errealitate administratibo bakoitzak behar du izan erabaki subjektu, zilegitasunez beste egoera batera igaro ahal izateko—; lurraldetasuna —7 herrialdeetako subjektuek erabaki beharko dutena—; eta burujabetza —arlo juridiko, administratibo zein politikoan—.

Prozesuak irekia izan beharko du, dinamiko eta progresiboa, herritarren borondatea eta giza eskubideekiko begirunea dituen muga bakar. Horregatik, aukera guztiak zabalik utzi behar ditu, ezin da mugatu Espainiako Estatuarekin elkarren arteko banatzearen estatus aukerara. Batzuk independentziaren aldeko hautua egingo dugu: burujabetza

ETak ezin du

dagoeneko suetenaren trukean

ezer eskatu, ezker polo zibil

soberanistaren berrantolatzea ez

bada. Planteamendu honekin

dator Ibarretxe Plana, lehen

prozesuari erantzuna eman asmoz.

Batasuna ere ondorio hauetatik

jabetzen zela ikusi nahi izan genuen

Bergarako proposamenean

behar dugulako Europar zuzeneko parte hartzea bermatzeko, demokrazia murriztu eta giza eskubideak zapaltzen dituzten legediak ezabatu ahal izateko eta herritarren integrazioa, ongizatea eta askatasun indibidual zein kolektiboak bermatzeko eskuduntzak izateko.

Ibarretxe Plana batetik, eta EAEko hauteskunde autonomikoak direla bestetik, une erabakigarrian gaude eta hasi dira mugimenduak. PNVren baitan Imazen garaipenak eraikuntza nazionalerako zailtasunak areagotuko zirela iragarri zuen. Ibarretxeren ezkutuko telefono elkarrizketak eta Donostiako udalean PSOErengana hurbiltzeko ahaleginek argi erakusten dute nondik datorren arriskua: PNVk muzin egin diezaioke gatazka gainditzeko ezinbestekoa dugun burujabetza ariketari —ez naiz ari nazio eraikuntzaz— eta estatutu aldaketa soilean utzi Plana, blokeatuta egon diren zenbait eskuduntzaren truke eta hurrengo agintaldirako gobernagarritasun bide berriak zabaltearen truke. EAren baitan ere nabaria da ildo ezberdinen arteko tentsioa. EB-IUK ere mugimendu estrategikoa egin du IUREKiko status aldaketarekin. Batasuna aldiz, duela bi urteko diskurtsoarekin zerikusirik ez duen dialektika posibilibista begi-bistakoa eginez.

Aralarrek bere aldetik, urrian egingo du II. Biltzarra eta bertan helburu nagusi bat izango du: ezker zibil soberanistaren alternatiba berre-raikitzeko bidea markatzen joatea. Izan ere, eraikuntza nazionalen PNVri hegemonia borrokatuko dion ezker bloke soberanista indartsua behar baitugu, autodeterminazioaren aldeko norgehiagoka politikoari tinko ekingo diona eta eraikuntza nazionala parametro sozialetan egingo duena. Berrantolaketa horri begira, hona kontuan hartu beharreko zenbait ekarpen:

✓ Ezker abertzaleak —bere osotasunean— 1999tik hona izan duen boto hustuketa ikaragarria, ETArek indarkeriazko ekintzarekiko dependentzia harremanaren ondorioa izan da.

✓ Ezker zibil soberanistaren berrantolaketak borroka armatuarekiko autokritika sakon batez abiatu behar du. Hori egin gabe ezin da lidergo politiko berririk eraiki.

✓ Ezker abertzaleak azken urteetan bere politikaren azken mailara zokoratu ditu aldarrikapen sozialak.

✓ Ezker polo abertzale plural horrek, gehiengo sindikalariekin bat egiten du, burujabetza nazionalerako antzerako proiektuan eta baita gizarte eremuan ere. Horregatik, errealista da gure herriko lidergo politikoa zentroko eta eskuineko indarrei borrokatzeko xedea.

✓ Ezker zibileko bloke abertzaleak sindikatuekiko eta gizarte mugimenduekiko elkarlan eta autonomiazko harremana landu behar du, lehentasunez.

✓ Ezker identitatea ez da eraikitzen abertzale kontserbadoreen

programa nazionala erradikalizatuz, eraikuntza nazionalerako egitasmo demokratiko eta sozialista bat bultzatuz baizik.

✓ Ezin da helburu politikoez hitz egin, bideez, jarrereaz, jokabideez hitz egin gabe. Helburua bide egiteko ahaleginak berak bihurtuko du berau errealtate, unez une, pausoz pauso.

Eta horretan ari da Aralar. Epe luzera lanean, bidea egiten, ezker alternatiba izateko bokazio osoz, baina erresuminak baztertze borondatez eta bide horretatik joan nahi duenarekin elkarlanean aritzeko eskua —eta bihotza— zabalik. ■

Eraikuntza nazionalen PNVri

hegemonia borrokatuko dion

ezker bloke soberanista indartsua

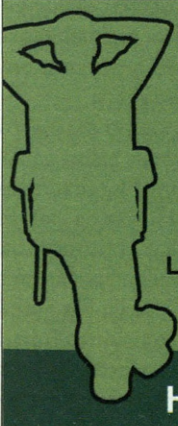
behar dugu, autodeterminazioaren

aldeko norgehiagoka politikoari

tinko ekingo diona eta eraikuntza

nazionala parametro sozialetan

egingo duena

**Gozatu atsedenez
Lumaren eskutik**

URTEBETEKO HARPIDETZA:
Lumaren+Lumatxo haurrentzako gehigarriaren
12 ale = 30 euro

Harpidetza: 943 37 15 45 • www.argia.com/luma

Luma aldizkariak eskaintza berezia egin nahi dizue **Argiaren harpidedunei:** uztailaren edo abuztuaren Luma harpidetuz gero, Lesakako Atxaspi Hoteleko 2 Relax-astebururen zozketan parte hartuko duzu.

Juan Cruz Lakasta

KAZETARIA

Merkealdi garestiak

Heldu dira merkealdiak Corte Inglesera, Zarara, Mangora. Eta guztiok –ni neu barne, jakina– amua irentsiko dugu. Zerbait erosiko dugu. Zer gara gu, nor gara gu, kontsumitzaileak gara gu. Kontsumitzaileen Elkartetako ordezkariak, urtero bezala, eroatera joan aurretik behar ditugun jantzien zerrenda prestatzeko gomendatu digute, zerrenda horretan ageri ez den ezer ez erosteko aholkatu. Baina gu, urtero bezala, zerrendarik gabe, edozer gauza erosteko prest hurbilduko gara dendetara. Seguru pagotxaren bat topatuko dugula: elastiko bat bederatzi eurotan –berdin dio etxeko armairuan kamisetak sobran izatea–, edo praka batzuk 18tan –agian guretzako txikiegiak dira, baina, merkeak direnez, zer axola dio–. Eta harro kontatuko diegu lagunei zer nolako maukak erosi ditugun, haien giblean dagoenaz batere arduratu gabe.

Egunotan Intermon Oxfam erakundearen txosten bat irakurri dut, hain zuzen ere Espainiako enpresa arropa ekoizleen jardueren ingurukoa. Ebazpena, Inditex (Zara), Induyco (El Corte Ingles), Cortefiel edota Mango bezala-

MIKEL SAIZ

Intermon Oxfam erakundearen txosten
bat irakurri dut, hain zuzen ere
Espainiako enpresa arropa ekoizleen
jardueren ingurukoa. Ebazpena, (...)
enpresentzat arropa egiten duten
tailerretako langileen baldintzak
esklabutzatik gertu daude

ko enpresentzat arropa egiten duten tailerre-tako langileen baldintzak esklabutzatik gertu daudela. Tailer gehienak Marokon daude. Langile gehienak emakumeak dira –txirotasun katearen azken kate-begia emakumea izaten da beti–. Txostenak adibide ikaragarriak eskaintzen ditu: 16 orduko lan jardunaldiak, hilero ordaindu gabeko 150 ordu estrak, sindikatuak osatzeko eskubiderik ez, segurantzazko sozialik ez, gaixotasun baxa hartzeko eskubiderik ez, areago, lan jardunaldi maratonianootan komunera joateko aukerarik ez.

Salaketa horren aitzinean transnazio-nal espainiarrek esan dute haiek dekalogo etikoak sinatzen dituztela haien arropa egiten duten tailerrekin. Dekalogo bat, baina, paper bustia da, baldin eta tailerre-izartzen dizkiezun ekoizpen baldintzek ezinbestean esklabutzara bultzatzen badute. Transnazio-nalek ekoizpen handiagoa, azkarragoa eta merkeagoa nahi dute. Eta Munduko Banketxeak eta Nazioarteko Moneta Fondoak txiroturiko herriak eskaera horiek onartzera bultzatzen ditu. Duela hiru urte Marokoko tailerrek 3,3 euro kobratzen zuten praka bakoitza. Egun, 2 besterik ez –kontuak egiten hasten bagara, jabetuko gara 18 eurotan erosi ditugun prakak pagotxa direla, batez ere multinazionalaren-tzat–. Inditexek mundu osoko entrega eperik motzenak inposatzen dizkie tailerrei: bost egun. Xedea, erakusleihoko arropak astero aldatzea, guri amu era-kargarri gehiago eskaintzea.

Guk, jakina, amua behin eta berriz irensten dugu. Herritarrak baino gehi-go kontsumitzaileak gara. “Kontsumoak libre eginen zaituzte”. Horixe da egungo erlijio nagusiaren leloa. Jaungoikoa, Merkatua. Kontsumitzaile itsu izatearen errua, nolanahi ere, ez da guztia gurea. Txikitatik garbitzen baitigute burua erosle porrokatuak izan gaitzen. Gurea bezalako gizarteetan, herritar bakoitzak egunero 1.500 publizitate-mezu jasotzen

Burua garbitu digute, edo zikindu,
nondik begiratzen zaion, baina ez dugu
zertan ezer egin gabe geratu. Herritarrok
kontsumitzaile bilakatu gaituzte. Horrek,
baina, boterea ematen digu,
kontsumitzailea kontsumo gizartearen
oinarria baita

ditu, telebistako, irratiko, prentsako, errepideeta-
ko, karriketako iragarkiak, gehi beste mezu ez
horren zuzen asko: paperezko eskuoihaleko lelo-
txoa, aurreko autoaren marka, lankidearen elasti-
koaren logoa... Beste datu bat, haurrak dira
publizitatearen xede nagusia, haien buruak har-
korrenak baitira. Prozesua, gainera, ez da atzo
hasitakoa. XIX. mendearen amaieran hasi ziren,
eta harrez geroztik urtetik urtera munduan gero
eta diru gehiago gastatzen dute publizitatean.
Coca-Cola aitzindaria izan zen publizitatearen
alorrean. "Errepikapenak indar ikaragarria du.
Tanta batek harria zula dezake", aipua hain
zuzen ere Coca-Cola enpresako buru batena da.
Beldurra ematen du.

Burua garbitu digute, edo zikindu, nondik
begiratzen zaion, baina ez dugu zertan ezer
egin gabe geratu. Herritarrok kontsumitzaile
bilakatu gaituzte. Horrek, baina, boterea
ematen digu, kontsumitzailea kontsumo
gizartearen oinarria baita. Beste modu batean
esanda, kontsumitzaileak kontsumitzen ez
badu, akabo. Bada ideia horren inguruan
lanean diharduenik. Globalizazio neoliberala-
ren aurkako mugimenduaren baitan, alor bat
marken aurkako borroka da. Transnazionalen
aurkako kanpainak antolatzen dituzte. Baita
publizitatearen kontrakoak ere. Naomi Klei-
nen *No Logo* liburuak ederki azaltzen du
haien diskurtsoa. Askok laburbilduz, tesi
nagusia da zenbat eta jende gehiagok jakin
zer dagoen arestian aipaturiko espainiar arro-
pa transnazionalen atzean, edo Nike eta
Microsoft bezalako multinazionalen gibelean,
orduan eta jende gutxiagok erosiko dituela
beren produktuak. Nik, baina, badut zalantza
bat: transnazionalen gibelean zer dagoen
jakinda ere jendeak ez ote duen berdin-ber-
din kontsumitzen segituko. Eztabaida klasi-
koa: gizakia izatez ona ala gaitztoa da? Zu zeu,
irakurle. ■

Joxe Mari Irazu

Idigorasi arrazoi?

Bentiladore saltzaile eta haize freskotik bizi direnek iaz
baino ere bero handiagoa iragarri ziguten. Beroan ohitu-
xeago dagoen beste bat, berriz, udara lasai hartzeko egi-
nez dabil, oraingoan beroak onik ekarriko ez balu beza-
la. Martxoaren 11koan adinakoa ez, baina, bere lasaitua
ematen du horrek ere. Jon Idigorasek orain dela gutxi aitortu zuen
oso zaila dela zenbait kolperi buelta ematea. Adibideak ulargarriak
izateaz gain –Alcalá hoteleko atentatua, besteak beste, baina, baita
HBren kontrako prozesua ere– aitortza eta frankeza horrek erakus-
ten duen ausardiak ere balio du zerbait.

Muturrekoa jaso eta lehen baino indartsuago gaudela erakusten
saiautzea gehienoi, neroni aurrea naizela, ia barrutik ateratzen zaigun
gauza da. Askotan, egiten baino kontra egiten gara hobeak, eta azke-
nean irabazi egin dugula iruditu gainera. Lehendik dagoena aipatu
beharrak gabe "Berriaz gain, lau egunkari gehiago daude orain euskaraz
kalean, eta beste bi ere badatoz", zioen Uriak, kartzelatik eta *Egunka-
riak* itxita jarraitzen duela. "Azkeneko tantoan gaude" zioen Otegik,
eta ozen azpimarratzen du ilegalizazioak frakasatu egin duela. Eta,
panoramari begiratuta, sakonean, litekeena arrazoi izatea. Litekeena da
kontraesanaren bigarren partearekin errazegi kontsolatzea ere. ■

Joxe Mari Ostolaza

Partitura

Landuena zeukanak eraman du Portugaleko Eurokopa.
Inor gutxi sinesten genuen grekoengan. Famaun gutxi
tartean, kazetaritza ergelean presentziarik ez. Bakarlari-
gan jarrita geneukan gure konfiantza, futbol zelaia publi-
zitate agintziaren estudioa bailitzan. Marketing ikonoek
sei mila metro karratuko eremu berdetan berenak eta bi ikusi dituzte
baina baloirik ez, bakarria baitzegoen hogeita birentzat. Inprobisazioa
aski zutelakoan, instrumenturik gabe eta eztarriak hartuta azaldu dira
jokalekuan, zertan zenbiltzan eta zer egin zezaketen asmatu ezinik.
Grekoek prestatua zeukaten emanaldia. Hiru gol berdintsuz eraman
dute txapelketa. Euren eskubitik erdiratu eta lehen zutoin eta atezai-
naren artean kokatutako bi eskumatik, zast eta barrura. Sekulako
abantaila arerioek eman dietena, eskumatik hor defentsan dituzten
ahulezi motrizak kontutan hartuz. Ez dut nik ezagutzen jautzia egitean
pertiga alderantziz hartzen duenik. Ez eta zango eskubiaren gainean
salto egiten duen jautzilarik eskumatirik, arerioari abantaila emateko ez
baldin bada. Beckanek Barthez ezkertiarri gerriaren alturan eta honen
eskubira penaltia bota zion bezala. DoM-eko arpegioa ez ezagutzea
da, nahiz eta bakarlari bikaina izan bere musika jotzen. Besteekin
batera jotzean datza asuntua. ■

MONDE
diplomatique *eliza espainola*

Indarkeria maskulinoak

Ignacio Ramonet

"Hau Europan gertatzen da. Emakumeen sexu maskulinoko bikoteek beraien aurka darabilten indarkeria izutzeko moduko mailara iritsi da kontinentean. 16 eta 44 urte bitarteko europarentzat heriotzaren eta balioezintasunaren lehenengo kausa bihurtu dira etxeko basakeriak. Trafiko istripuak eta minbizia baino lehenago daude.

(...)Sinetsita daukagun beste ideia bat da emakumeen aurkako indarkeria maizago gertatzen dela Europako hegoaldeko herrialde matxistetan iparraldekoetan baino. Kontu hau ere berrikusi behar da. Errumania da, hain zuzen, emakumeen aurkako etxeko indarkeria maila larriena duen Europako estatua: urtero milioi bat errumaniarreko 12,62 hiltzen dituzte bikoteek. Baina estatu emazte-hiltzaileen zoritxarreko zerrendan, Errumaniaren ondoren datoz paradoxikoki emakumeen eskubideak gehiago errespetatzen dituzten herrial-

deak. Finlandian urtero milioi bat emakumeetatik 8,6 hiltzen dituzte etxeko intimitatean. Segidan datoz Norvegia, Luxenburgo, Danimarka eta Suedia. Italia, Espainia, Portugal eta Irlanda azken postuetan daude".

gara.net

Hiesaren aurka borrokatzeko borondaterik ez dago

Editoriala

"Nazio Batuen Erakundeko hiesaren aurkako Programako kontseilariek urteko txostena argitaratu dute. Zifra katastrofikoek pandemiak aurrera nola egiten duen azaltzen dute. Azken bi hamarkadetan 20 bat milioi heriotza eragin ditu. Gaur egun, munduan, 38 milioi GIB-eramaile heldu eta haur bizi dela uste da.

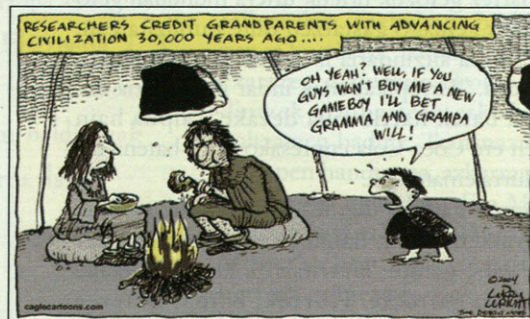
(...) Nazioarteko erakundeentzat hiesa benetako kezka balitz, ez litzateke zaila pandemiari aurre egiteko 2005. urtean beharko diren 12.000 milioi dolarrik lortzea. Oraingoz erdia berterik ez daukate".

◆ Michel Kichka, Israelgo Telad egunkarian

Beckhamek: Jainkoak haurra salbatu du!

◆ Larry Wright, AEBetako The Detroit News egunkarian

Ikerleek diote, duela 30.000 urteko arbasoek zibilizazio aurreratu zutela...

Haurrak: A, bai? Bada, zuek ez badidazue Gameboy berria erosten, aiton-amonek erosiko didate!

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitaipen honen edizioa laguntzaile.

kutxa

gizarte ekintza

Literatura
Joanes
Urkixorekin
solasean.

□ Ezpalak
□ Argitalpenak
□ Sukaldean

□ Denbora-pasak
□ Ihesi
□ Makina bat kontu

Ihesi
Leintz Gatzaga,
gordetako
nortasuna

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Eresbil

Musikaren euskal artxiboa

Erreterian dago Eresbil musikaren euskal artxiboa. Euskal musikagileen ekoizpena biltzea, gordetzea, babestea eta zabaltzea da zentroaren jarduerara. Bertan, antzinako eta egungo 200.000 soinu erregistro aurki ditzake musikazaleak.

Musika erreperitorio bila bazabiltza hau da zure aukera.

Doinuak haizeak

1974AN, MUSIKASTE musika astea egiteko antolakuntza lanetan ziharduela, Jose Luis Ansorenak jarri zuen abian Eresbil zentroa sortzeko ekimena. Urte horretan bertan, 300 musikagile erregistratzea lortu zuen. 1986an, dekretu lege baten bitartez, ekoizpenok zuzendu eta kudeatzeko Eusko Jaurlaritzak, Gipuzkoako Foru Aldundiak, Errenteriako Udalak eta Andra Mari Abesbatzak osatutako patronatua sortu zen.

Euskal musikagile batek eginiko edozer da interesgarria Eresbileko patronatuarentzat. "Kalitatezko gauzak garrantzi objektibo bat dute, baina emaitza altua ez duten ekoizpenak ere interesgarriak dira guretzat. Pop edo roccean argitaratzen diren zenbait diskok, urte batzuk igaro ostean, beren

XABIER

TELLETXEA

Argazkiak: Dani Blanco

garrantzia izango dute. Horregatik, euskal talde guztien diskoak jasotzen saiatzen gara. Jarduera hori, ordea, partitura batzuk lortzea baino konplexuagoa izan ohi da batzuetan. Gerta liteke ere partitura osatugabeak lortzea. Kasu horretan, musika gisa baino dokumentu gisa dute balioa", azaldu digu Jon Bagues Eresbileko zuzendariak.

Publikoak diren grabaketak, salgai dauden musika lanak eta lege gordailuaren bitartez iristen zaizkien partitura eta diskoak biltzen dituzte, besteak beste, Eresbilen. Adibidez, Euskadiko Orkestra Sinfonikoaren diskoak Suedian eginak badira, ez dira lege gordailuaren bidez iristen. Kasu horietan, orkestrak berak ematen die kopia bat. Era berean, Euskal Herritik kanpo argitaratzen duten euskal musikagileen lanak erosi ohi dituzte.

Gehienak XIX. eta XX. mendeak

Urte guztietan, bilaketa eta ikerketa lanak garatzeko, iturri ezberdinak jorratu ditu patronatuak, hala nola, liburutegiak, artxiboak, gordailuak eta abar. Zenbait ekoizpen ere erosi ditu zentroak. Jon Baguesek jakinarazi digunez, antzinako musika lan gehienak dohaintzan emandakoak dira. "Ez gara erostearen aldekoak. Galtzear dauden lanak soilik erosi izan ditugu. Noiz edo noiz topatu ohi dira merkatuan antzinako partiturak. Esaterako, XVIII. mende-ko partituraren bat erosi izan dugu. Normalean, ordea, musika lanak fondo konkretu batean aurkitzen dira", azaldu digu Baguesek. Eresbilen dokumentatutako partitura gehienak XIX. eta XX. mende-koak dira, bai eskuizkribuak eta baita inprimatuak ere.

200.000 dokumentu

Dokumentazio lan horretan, sortzaileen laguntza ere azpimarragarria eta eskargarria izan da. Izan ere, eurei esker, inter-

eraman ez ditzan

Antso Azkarraren garaiko eskuizkribuak plazaratu ditu NUP-ek

Nafarroako Unibertsitate Publikoko Concepcion Peñas irakasleak ere antzinako musika jaso eta ikertzeko zaletasuna du. Musika katedradunak XII-XVI. mendeetako Nafarroako musika aztertu berri du "Fondos musicales históricos de Navarra. Siglos XII-XVI" argitalpenean. Partiturarik zaharrenak, hain zuzen, Antso Azkarraren garaioak dira.

Eskuizkribuak bi modutara sailkatu ditu Peñasek: kodexak eta orri solteak. Kodexen artean, besteak beste, Orreagako eta Iruñeko Katedralako ebanjelio liburuak, Iratxe Monasterioko otoitz liburuak, Fiteroko sakramentarioa eta San Saturninoko oharak jaso ditu. Eta besteak, Nafarroa osoko artxiboetan berreskuratutako 273 orri solte bildu ditu.

Egileak azaldu duenez, eskuizkribu horiek konposatzeko erabilitako Akitaniako eta Normandiako idazkerak norbaitek transkribatzea eta musika hori hedatzea litzateke bere nahia.

pretatzaile edo musika gaiei buruzko material ugari bildu baitu zentroak, besteak beste, partituras, artikulak, prentsa ebakinak, gutunak eta txostenak. Gaurdaino, zehazki, 200.000 dokumentu biltzea lortu du Eresbilen. Hain zuzen, galtzeak dauden 120 funts eskuratu ahal izan dituzte. Azpimarratzekoak dira Escuderoren eta Luis Aranbururen eskuizkribuen funtsak, ezin baitira beste inon eskuratu. Funts horien

Jon Bagues
musikaren euskal
artxiboaren zuzen-
daria, Eresbilen.

artean, bi fonoteka ere baditu zentroak: bata Radio San Sebastianeko fonoteka eta bestea Donostiako Radio Nacionaleko fonoteka. Hor dago, besteak beste, 60, 70 eta 80ko hamarkadetako pop eta rock musika guztia.

XIII. mendekoa zaharrena

Musika lan zaharrena XIII. mendeko pergaminoa da. Kantu laguna dela jakinarazi digu Baguesek, kantu gregorianoa alegia, eta ez du egile ezagunik. Paperean idatzitako dokumentuak berri, milaka dituzte Eresbilen. Antzinakoena 1705. urtekoa da. Euskaraz idatzitako partitura da, On Manuel Lekuonak ekarritako gabon kanta hain zuzen. Ikus-entzunezkoei dagokienez, XIX. mendekoa da zaharrena.

- Autokarabana, Karabanak eta Erremolkeen exposizioa.
- Furgoneten eraldaketa tailerra.
- Mc Louis autokarabanen alokairua.

Polig. Indus. Aldaba, z/g • 20400 TOLOSA • Tel: 943 65 50 85 • Faxa: 943 65 50 86
E-mail: admin@caravanastolosa.com • www.caravanastolosa.com

Tenperatura eta hezetasuna giltzarri

Dokumentu guztiak tenperatura eta hezetasun berezian gordetzen dituzte Eresbilen. Esaterako, paperezko lanak ikus-entzunezkoak baino tenperatura handiagoan mantentzen dira. Euskarri ahulenetik sendoenera arteko zerrenda prestatu beharko bagenu, honakoa litzateke sailkapena: mikrofilmak, argazki negatiboak, diskoak, paperezko lanak eta pergaminoak. Euskarria orduan eta zaharragoa izan, orduan eta arazo gutxiago eman ohi dituela azaldu digu Jon Baguesek. Egungo euskarri informatikoa oso ahula dela ere argitu digu.

Musika lanak gorde eta babesteko, onena euskarri bereko materiala erabiltzea dela agertu digu Baguesek. "Papera paperarekin mantendu ohi da hobekien. Dokumentuak gordetzeko paper neutroz eginiko karpeta-
txoak erabiltzen ditugu. Plastifikatzeak esaterako, arazoak besterik ez ditu sortzen, nolabait esatearren, ez baitio dokumentuari arnasa hartzen uzten". Euskarri bakoitzak bere arazoak ematen ditu. Pergaminoek esaterako, burdinez osatutako tintaz idatzia-
kiak daudenez, herdoiltzeko arriskua dute.

Ikerketa bide berriak sustatzeko beka

Euskara musika ekimenetan indartu xedez, Eresbil Musikaren Euskal Artxiboak eta Euskal Fundazioak Juan Zelaia Letamendi I Musika Beka zabaldu zuten urtarrilean. Beka horrek badu jada irabazlea, Xabier Etxeberria Adrien 25 urteko nafarra hain zuzen. "Euskal herri musika: ikerketen eta bilketen gaur egungo egoera" izenburupean, tradiziozko euskal musikari buruzko ikerketak eta bildumak jasotzeko, sailkatzeko eta aztertzeko proiektua aurkeztu du Etxeberriak. Egitasmoa aurrera eramateko, 6.000 euroko diru laguntza, adituen aholkularitza eta Eresbilen artxiboa izango ditu lagun irabazleak.

omen zen musika zibilik aurkitzea. Hori dela-eta, eliz musika landu zuten euskaldunek. XIX. mendetik aurrera, koro musika, banda musika eta musika instrumentala lantzen hasi ziren. Baguesen aburuz, gizartearen antolamenduak izan du zer ikusirik arlo horretan. Egungo egoerari dagokionez, euskal konpositoreek eskaeraren arabera musika lantzen dutela irizten dio Jon Baguesek. Euskal musikagile askok bizirauteko Euskal Herritik kanpora joan beharra ere salatu du zuzendariak.

Kasu horietan, adituen esku uzten dute materiala, ahal bezain laster konpondua izan dadin.

Garaian garaiko musika

Historian zehar, europar guztiak bezala, euskaldunek garaian garaiko musika landu dutela azaldu digu Eresbileko zuzendariak. Antzina, noble-etxeen ugaritasunik ez zegoenez eta gortetik ere ez zegoenez, zaila

Eresbiler gerturatzeko den edonork bertan bildutako dokumentuak kontsulta ditzake, besteak beste, argazkietan ikus daitezkeen partitura eta CDak.

Publiko guztiari zabalik

Zentroko materiala publikoa da, hau da, edonork kontsulta dezake. Dokumentu batzuen kopiak ateratzeko aukera ere eskaintzen du Eresbilek, salgai ez dauden dokumentuen kopiak alegia. Helburua, zentroko material guztia digitalizatzea dela iragarri digu zuzendariak. "Nahi desberdinak dituen jendea hurbiltzen zaigu. Alde batetik, interpreteak etortzen zaizkigu partituren bila. Bestetik, musika iker-tzaileak etortzen dira euren lana burutzeko materiala kontsultatzera. Ekoizpen etxeak ere gerturatzeko dira zentrorako soinu bila. Eta jende arruntak ere bisitatzen gaitu, musikazaleek batik bat" adierazi digu Baguesek.

Euskal musikaren inguruko ezer berezirik gordetzen duenak edota bertako musikagileen inguruko edozer topatu nahi duenak bada-
ki beraz nora jo. Xenpelarrek esango lukeen moduan: "Erreterian bizi naiz eta egin zaidazu bisita!". ■

Joanes Urkixo

Bilbo, 1955.
Galdakoztarra da
hezkundez, bilbotarra
hazkundez. Euskal
Filologian lizentziatua.
Zinema eta telebistako
gidoilaria eta idazlea.
Apirila Sariaren (2003)
irabazlea, *Gerlari zuria*
nobelarekin (Elkar.
Argitaletxe elkartuak).
Bilbo zaharreko etxean
hartu gaitu idazleak.

«Literaturak tarte on bat pasatzeko balio behar du»

JOANES URKIXO idazleak abentura oso gogoko zuen gaztetan. Bulegari, leiho-garbitzaile, egunkari banatzaile ibili zen, baita Europan barrena bidaiari ibili ere; Dinamarkan hiru urtez. 1978tik 1980ra bitartean Pott bandako kideekin ibili zen. Harrezkero, letren munduan aritu da etengabe. Abentura maite zuen eta abentura nahiz fantasia bizi ditu egun literaturaren bidez. Genero hori lantzen du bereziki.

Generoak genero, euskal literaturaren paisaiari buruzko bere ikuspegia, baita bere burua bertan nola ikusten duen azaldu digu hasteko: "Euskal literaturaren paisaia oparo eta nabarra ikusten dut, kolore askotarikoa. Paisaia anitz horretan nire burua ikusi soilarekin konformatzen naiz. Ez da gutxi. Fantasiatzko edota abenturazko generoa lantzen dut, gazteentzako batez ere. Genero honek euskal literaturan esparru txikia du, baina gustura ari naiz. Ezaguna naiz. Ez dut gehiago eskatzen".

MIKEL

ASURMENDI

Argazkiak: Xouse Simal

Gerlari zuria liburua hizpide. Nondik nora liburu hau? Zer da berau zure ibilbidean?

Kondaira edota historia zaharren zalea naiz. Liburuaren ideia, batetik, Jaun Zuriaren eta kondairaren liburu batetik sortu zitzaidan. Orain dela zortzi urte euskaraz argitaratua. Fikziozko istorio polit bat izango zelakoan erosi nuen. Pertsonaia honen inguruan istorio zatiak aurkitu nituen, baina elkarrekin lotura handirik gabe, uztartu gabe nolabait. Ez zegoen nik fikzio egingo nukeen moduan edo nik liburu honen istorioa fikzionatu nahi nuen legez. Alegia, Jaun Zuriari buruzko zerbait egiteko gogo nuen eta hutsune moduko bat egin zitzaidan. Ideia horrekin ibili nintzen luzaroan, buruan bueltaka, harik eta behin batean, Interneten beste zerbaiten bila nenbilela, Irlandako kondaira batekin topo egin nuen arte. Irakurri eta berehala konturatu nintzen hura zela nire ideari falta zitzaien hanka, istorioa osatzeko zatia nolabait.

Apirila Sarian euskaraz izan den lehen saritua. Zer-nolako prozesua izan zuen liburuak?

Euskal Herritik aurkeztutako hautagaiak –normalki– euskaraz idatzitako liburuak izaten dira. Ondoren erdaratu egiten dira epai-mahaikoek ulertu ditzaten. Nik argumentua edo sipnosia idazteko sei orrialde inguru behar izaten dut, ondo borobilduta eta zehazkizun guztiez. Hori da argitaletxei aurkezten diedana. Liburu honekin horrela egin nuen eta argitaletxeak eta biok hautagai moduan aurkeztea erabaki genuen. Beraz, erabaki hori hartu genuenean liburuak idatzi gabe zegoen. Gerora erdaratu egin behar zela jakinda, editoreak eta biok zuzenean erdaraz idaztea erabaki genuen. Alegia, nire bizitzan lehenengo aldiz gaztelaniaz idatzi nuen eta gero euskaraz. Euskaraz beste bertsio moduko bat egin nuen. Ez da itzulpena, ez da izaten ahal gainera.

Historia dramatiko eta fantastikoa. Irlanda eta Euskal Herrian –Bizkaiko Urdaibai ibarrean– kokatua.

Komeni zaigu gogoratzea Jaun Zuria Bizkaiko kondaira dela. Oker ez banaiz, Bizkaian lehendabiziko Jauna edo buruzagia izandakoa. Jaun Zuriaren kondairek oinarri historiko bat dute bere baitan. Kondaira hau XIV.-XV. mendean sortu zen. Lope Garcia de Salazar egilearen *Andanzas y fortunas* liburutzarrean agertzen da. Bertan Europako hainbat leinuen jatorriak aipatzen dira, besteak beste, Jaun Zuriarena. Liburuan esaten denez, Jaun Zuria Eskoziako printzesa baten eta deabruaren semea zen.

Bestalde, istorioak badu sustrai historiko bat: Asturias eta Leon erresumak, XVII eta XVIII. mende aldean, Bizkaia okupatzen saiatu ziren. Hango demografia handitu bide zen eta erresuma hartako nagusiak lur berrien bila etorri ziren hona. Bi aldiz saiatu ziren, lehenengoz itsasoz heldu ziren, Bakiora, eta hurrengo urtean, lurrez. Araba aldetik, hegoalde, etorri eta Arrigorriagaraino igo ziren. Horrelako arrisku egoera batean, Jaun Zuriak bizkaitarrak asturiarren inbasioaren aurka batu omen zituen.

Zein bide landu zenuen berau idazteko?

Hasieran zalantza bat eduki nuen. Istorioa hautatu ostean zein generori ekin behar nion edo istorioarekin zein genero landu eta uztartu behar nuen zalantza izan nuen. Lehenik, bertsio honen lauzpabost orrialde idatzi nituen, abentura historikoa zen, edo aurre historikoa nahi baduzu. Baina ez zeukan fantasia heroikoaren ezaugarriak.

Gero, Madrilgo lagun bati eman nion irakurtzeko. Aurreneko bertsio hartan etsaiak

Gerlari Zuria marrazki bizidunetan

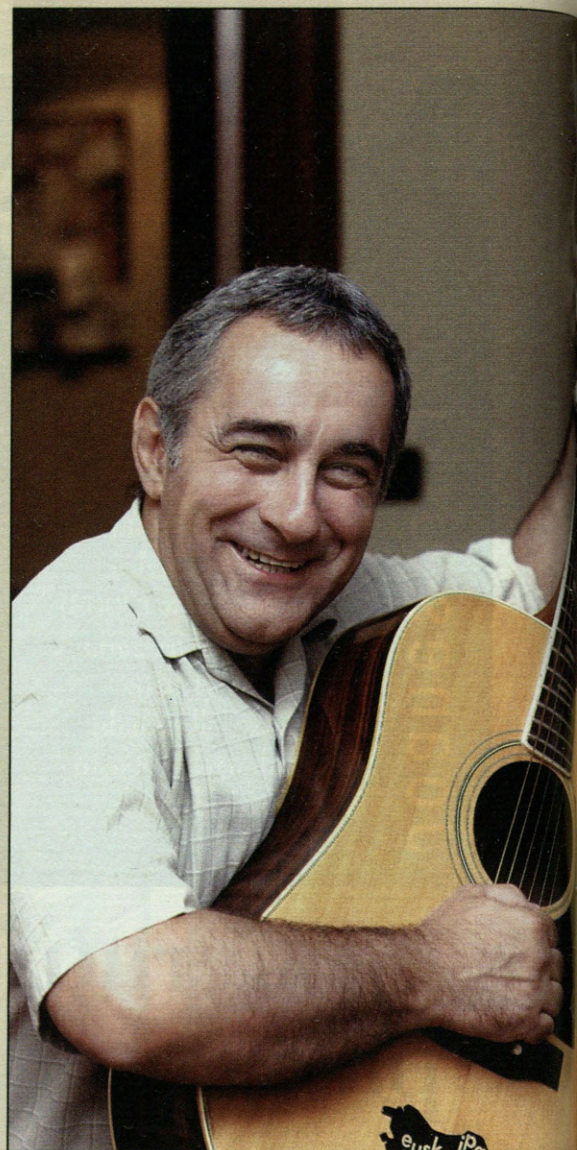
Film bat egitea ametsa edo fikzioa da guretzat. Euskal Herrian bizi garela kontuan izanda, istorio hau pantailara eramatekotan marrazki bizidunetan egin liteke. Hala eta guztiz ere, liburu hau marrazki bizidunetan egitea garestiegia da Euskal Herrian. Saiatu gara, baina gurea bezalako industria txiki batean egitea ezinezkoa da. Espainia mailan ere zaila ikusten dut.

Euskal gidoilarien patua

Euskal Herrian ez dago ikus-entzunezkoaren industriarik eta horren arabera ez dago gidoigintzarako azpiegiturarik, ez sendoa behintzat.

Gidoilariak hor gabilta: Madrilén, Bartzelonan... Euskal Herritik kanpo bizibidea atera nahian, alegia.

Nik azken urteotan zorte ona eduki dut eta badut zer eginik. Euskal Herrian ere lan apur bat egiten dut, tarteka-marteka.

asturiarrak ziren! Lagunak horrela esan zidan: "Hau argitaratzen baduzu ez irten istorio honekin Euskal Herritik kanpo. Nazionalista hauekin beti berdin, beti kanpokoaren kontra borrokatzen ari zaretela esango dizute". Zer pentsa eman zidan, eta aldeztu aurretik zalantza hori neukanez, berehala erabaki nuen. Fantasia heroikoaren generoa aukeratu nuen eta honek dituen ezaugarri konkretuak erabili ditut.

Irlandako klanen izenak benetakoak al dira? Alegia kondairan azaltzen diren *biscayne* eta *mornatar*, kasu.

Izen guztiak benetakoak dira, *biscayne* klanak badu berezitasuna. Nik dokumentatzeko joera handia daukat. Idazten dudana edozer gauza dokumentatzen dut eta kasu honetan erruz dokumentatu naiz. Pilo bat irakurri dut eta, hartara, hainbat testu antzinako irlandar errege eta leinuen izenekin aurkitu nuen

Interneten. Hortik hartu ditut izen guztiak, baita *biscayne* ere. Fionne pertsonaia nagusiari buruz aurkitu ditudan kondairen artean bere klana *Byscne* zela esaten da eta hortik *biscaynera* pauso oso laburra dago. Hori aurkitu eta buruan neukan ideiarekin bat zetorrela ohartu nintzen.

Zein dira gakoak irakurlea harrapatzeko? Nola gainditzten da istorioaren hasieran izaten den anabasa hori?

Teknika oso zorrotz erabili behar da. Badago egitura bat, erabiltzen ahal dena eta askotan erabiltzen ez dena. Nik, nire ofizioarengatik, argi daukat egiteko hori. Gazteentzat idazten dudana bitartean teknika honetaz baliatuko naiz zehatz-mehatz. Irakurlearen arreta harrapatzeko arau nagusi bat daukat: lehen kapituluko lehenengo bi orrietan bai generoa bai protagonista zein diren nabarmen geratu behar dira, baita istorioaren lehenengo zantzua zein den ere.

Gazteentzako abenturazko istorioek inimizazio bidea eta amaiera biribila behar omen dituzte.

Nonbait irakurria daukadanez, literaturan eta ahozko literaturan erabiltzen diren inimizazio bideak antzina-antzinako gizarteok erritoetan errotuta daude. Gaur egun oraindik ere, beste kultura batzuetan mantentzen dira errito horiek. Inimizazio erritoak benetako erritoak dira. Nerabezarotik heldutasunera pasatzeko errito bat gainditu behar dugu, eta hain zuzen ere, inimizazio bidea esaten dugunean horren lehen arrastoa aipatzen ari gara. Literaturan hori oso hedatuta dago, garai guztietan erabili da, eta azken batean, istorio honetan jatorrizko errito horretara nahiko hurbildu naizela uste dut.

Abentura eta fikzioa. Fantasia heroikoa. Batzuek generoa indartsu dagola diote, beste

askok muzin egiten diote, ez dela genero hau idazteko garaia diote.

Bada garaia. Noski, zeinek irakurtzen du genero hau? Gazte jendeak. Indartsu dago, baina hein batean. Askok ikusten den generoa da, baina detaile batzuk ezagutzen dituzunean, indartsu delako hori ez da hainbesterako. Espainia mailan gehien irakurtzen dena ingelesezik gaztelaniara itzulua da, eta tiradak nahiko txikiak izaten dira: 3.000 alekoak. Orduan, pentsa nirea. Gaztelarazko bertsioa ez dut uste asko saltzen ari denik. Beraz, nire itzaropen guztia euskarazko bertsioan jarrita daukat.

“Gehienetan genero honetan idazten dena ez omen da literatura jaso, ihesbideko literaturatzat joa da. Baina azken batean, zer behar dute gazteek irakurtzeko ihesbideko literatura ez bada?”

“Gaizkia” eta “ongia” bitasuna. Batzuek gutxietsi izaten dute gaia.

Tira, nire uste apalean, literaturak tarte on bat pasatzeko balio behar du. Irakurleak goza dezan, entretenei dadin batez ere. Gero, jakina, idazleak idazten duen edozein gauzatan ezinbestekoa du bere barrutik zer edo zer ipintzea. Zentzu horretan, nire subkontzientetik zer edo zer adierazi dudala uste dut, lerro artean zerbait ipini dut, alegia. Tira, azken batez, gaizkia eta ongiaren arteko gatazka literatura bezain zaharra da, eta nik kontzienteki eta apropos iturri horretara jo nahi izan dut.

Azkenik, genero hau hizpide. Zer iritzi duzu J.R.R. Tolkien-en *Eratzunen jauna* istorio fantastikoez?

Ni genero honen zale izan naiz betidanik, J.R.R. Tolkien-en lanak aspaldi irakurri nituen eta eztabaida nahiko ahaztuta daukat. Gaur egun, beste genero bat bezala onartzen bada ere, gehienbat bigarren genero bezala ikusia da beharbada. Gehienetan genero honetan idazten dena ez omen da literatura jaso, ihesbideko literaturatzat joa da. Baina azken batean, zer behar dute gazteek irakurtzeko ihesbideko literatura ez bada? ■

camping
IRATXE

IREKI BERRIA

www.campingiratxe.com

948 55 55 55

camping
IRATXE

Ezpalak

KATIXA GARATE

Folklore erakustaldiak

HAINBAT HERRIALDEAKO folklorea ezagutzeko aukera eskainiko dute asteotan Tuterak eta Portugaletetik. Tuter Hiria Dantza Jaialdiak Espainiako Estatuko eta Europa Ekialdeko taldeen lanak hartuko ditu bederatzigarren aldian. Uztailaren 16 eta 17an, Borbelako Arantxa Folklorikoa (Portugal), Barranquillako Unibertsitateko taldea (Kolonbia), Zapovit (Ukraina) Tuterako udal dantza taldeak eta Sevillako San Ildefonso de Mairena udal dantza taldeak, esaterako, eskainiko dituzte emanaldiak. Portugaleteko Folklore Jaialdiak Europako Batasunaren handitzea hartu du aurten ardatz eta horren harira hainbat mahai-inguru antolatu ditu. Uztailaren 22tik abuztuaren 1a arte, Txekia, Eslovenia, Eslovakia, Estonia, Hungaria, Letonia, Lituania, Polonia eta Maltako taldeek kantu eta dantza ikuskizunak plazaratuko dituzte.

Gabriel Aresti gogoan

EAN (BIZKAIA) bizi izan zen Gabriel Aresti, bere bizitzaren azken bi urteetan. Eta ordutik 30 urte iragan direnean, poeta eta euskaltzale handia omendu nahi izan dute eatarrek. Hartara, Eako Udalaren eta HEA kultur taldearen ekimenez eta *Gabriel Arestiren Etxea* lemapean, ekitaldi mordo atondu dute datorren uztailaren 24rako. 12etan udal batzar berezia izango da eta bertan Anjel Zelaietak, Jon

Kortazarrek, Karmelo Landak eta Txomin Peillenek Arestiren gainean hitz egingo dute. Ondoren, portuaren ondoan haritza landatuko da haren omenez. Arratsaldean Bihotz Bakartien Klubak gidatutako kafe tertulia izango da eta iluntzean *Arestiren Etxea* ikuskizuna eskainiko dute

Lander Garro idazleak esanak

Deiari: «Liburu batean topikoak aurkitzea iraingarria da.

Irakurtzeko ahalegina hartzen duenari topikoak edo gauza errazak ematea, nire ustez, irakurle horri errespetua faltatzea da».

Karlos Aizpurua Berriari: «14 urtetik gora bertsolaritza uzten duten ikasleentzako gehienak nekak izaten dira. Eta ez da dohaiarik ez dutelako, ezta hurrik eman ere! Uztearen zantzu batzuk suma litezke, baina aferak merezi du azterketa sakonik. Halaber, ikuskizun da aita bertsolariak entzutea ohikoa zaigun bezala,

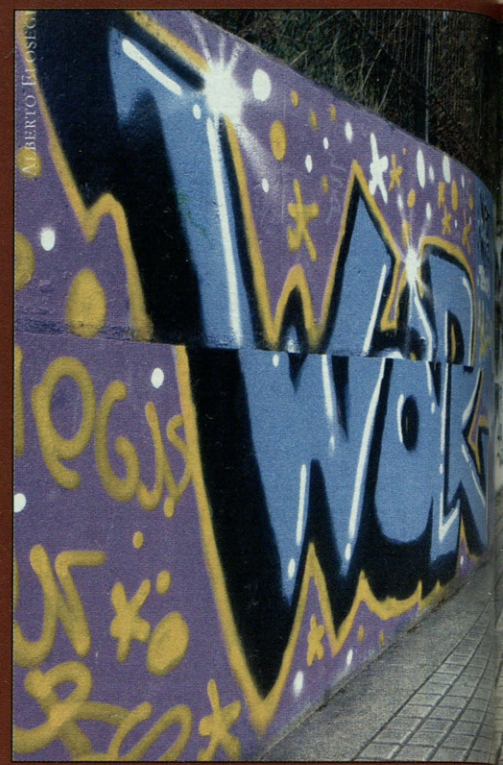
ama den bertsolaririk saiorik saio ikustera iritsiko garen.

Normaltasun seinale litzateke».

Afrika Bibangek zera adierazi zuen euskal musikaz *Gaztetxulon*:

«Produkzioa eskasa denik ez dut esango; ideiak dira eskasak. Beti egiten ditugu gauza berak, musika bera, estilo bera... Eta hori nekagarria da. Haize freskoa ekartzen ahalegindu naiz».

*Pello Elzaburu euskal liburugintzaz *Karrikan**: «Inoiz ez dugu hainbeste eta hain ongi argitaratu. Inoiz ere ez ditugu hainbeste irakurle izan».

Marta Cardenas

artistaren atzera begirakoa zabalik dago Koldo Mitxelena Kulturunean irailaren 25a arte. Donostiarraren marrazki eta bidaia koadernoek osatzen dute erakusketa.

Txokolarte

kolektiboak *Grabatudantza* ekimena taularatuko du larunbat honetan, hilak 17, Donostiako Trinitate plazan. Ikuskizuneko 10 dantzariak paper gainean egingo dute dantza, euren pausoak tintaz grabatuz.

Emeterio Arrese

hil zela 50 urte bete direnean, bere hainbat poema ezezagun topatu dituzte David Azurza eta Joxemari Iturralde. Susak Interneten ipini ditu www.susa-literatura.com/emailuak/arrese/koad.html helbidean.

Galtzaundi

Tolosako euskara elkartek *Martxaundi IV* diskoa kaleratu du, bertako musika bultzatzea helburua duen egitasmoaren laugarren emaitza da.

Aitor Mazo eta Patxo Telleria-

ren *Por amor al arte* testuak irabazi du TV2ko *Version española* saioko gidoi lehiaketa. Film laburren *La Navaja de Buñuel* saria, berriz, Aitzol Aramaioren *Terminalentzat* izan da.

ALBERTO ELOSEGI

Gazteak eta sorkuntza

Sortzaileak dira izatez gazteak, baina sormena sustatzen ez bada eta sortutakoa zabaltzeko aukera larregirik ez badago, gazte gutxi batzuek egingo dute aurrera. Hori saihestearren eta gazteen izaera sortzailea sustatzea eta kultur jarduerak sortzeko eta zabaltzeko baliabideak eskaintzea xede izanik, Gazte Sortzaile sariak antolatu ditu Topaguneak, asteburuetan.com gazte programaren baitan. Urtero gai ezberdina izango dute sariak eta aurtengoan graffitia da aukeratutako gaia. 15 urtetik gorako gazteek bakarka nahiz taldeka parte hartu ahal izango dute. Horretarako, graffitiaren bozetoa DIN A3 formatuan eta koloreetan bidali beharko dute eta hautatutako lehiakideek, urriaren 2an, Mendaro herriko hainbat paretetan margotuko dituzte lanak. 1.500 euroko lau sari banatuko dira eta egun guztian, graffiti, scratch, DJ, perkusio, Break Dance eta musika tailer eta emanaldiak izango dira. Sormena eten ez dadin.

herritarrek, Galder Perez eta Mikel Martinez aktoreek eta hainbat kantari eta poetek. Kalejira eta agur ekitaldia ez dira faltako.

Euskal artista gazteak Artiumen

ZAZPI euskal artista gazteren lanak hartuko ditu Gasteizko Arte Garaikide Euskal Zentro-Museoak, eki-behe aretoan, irailaren 12ra arte, *Inguru hurbilak* programaren baitan. Bi komisario, Virginia Torrente eta Artiumeko Daniel Castillejo, arduratu dira Ibon Arroniz, Nerea de Diego, Aitor Lajarin, Anabel Quincoces, Manu Uranga eta Carlos Hermosillak eta Leire Galagarzak osatzen duten Ideolab kolektiboak egindako lanak paratzeaz. Eskulturak, instalazioak, argazkiak... askotariko lanak topa daitezke bertan. Landutako gaiak ere askotarikoak dira: multinazionalak, publizitatea, alegiazko munduak... *Inguru hurbilak* programak jarraipena izango du etorkizunean eta bi urtero egingo da.

Gazte Orkestra jo eta su

URTERO BEZALA, topaketak egiten ari dira Eibarren Euskal Herriko Gazte Orkestrako (EGO) 94 kideak. Carlos Etxeberriaren *Antso Handia*, *errazu*, Beethovenen 7. *Sinfonia* eta Dvoraken *Dantza eslaboa* prestatzen ari dira eta uztailaren 19tik aurrera Bilbo, Hondarribia, Donostia, Durango eta Gasteizen eskainiko dituzte kontzertuak. Aurtengoan EGO Europatik haratago joango da lehen aldiz; izan ere, abenduaren 22tik urtarrilaren 6ra hamar emanaldi eskainiko ditu Txinan.

Brasildar eta euskaldunen harremana estutzeko

Brasilen bizi izan diren euskaldunek, nolabait "euskaldun" sentitzen diren brasildarrek eta Brasilerak joandako euskaldunen seme-alabek egindako ahalegina-ren fruitu da uztailaren 16an, Eusko Ikaskuntzak Donostiako Miramar jauregian egingo duen *Euskaldunak Brasilen* jardunaldia. Hiru hitzaldi izango dira: Estebe Ormazabal biologoak *Ba al dago euskaldunik brasilen?* eskainiko du; Arantxa

Ugartetxeak *Euskal-brasildar emozioaren irakurketa pedagogikoa*, eta Edson Goyak *Musika Brasildarra*. Alfredo Correia Socira psikiatra eta Brasileko Euskal Pilota Federazioko lehendakariak *Errealitate zirrarragarria* liburua aurkeztuko du. Gainera, capoeira eta musika brasildar emanaldiak izango dira.

Musika Mp3n salgai Metaken webgunean

Metak diskoetxeak (www.musika-metak.com) webgunea berritu du eta taldeen inguruko informazio andana zintzilikatu du: diskografia, kantuen hitzak, argazkiak, agenda, kontaktuak... Horrez gain, kantuak eta diskoak mp3-n salduko ditu: diskoak 6 eurotan eta kantu bakoitza euro batean.

"LURRA"

Naturako zerbitzu turistikoak
J. Ramón Agirre "Mánon"
Tel. 943 18 02 53
615 781 287
E-mail: lurra@pirineum.net

www.pirineum.net Pirinioak pausoz pauso

Murgil zaitez inguru paregabe honetan, aditu eta natur maitaleen laguntzaz

Gainez gain, itsasotik itsasorako zeharkaldiak

1. Mederaneo - Banyuls - Eyrne (7 etapa) • 2. Eyrne - Tavascan (7 etapa)
3. Tavascan - Pineta (7 etapa) • 4. Pineta - Belagoa (7 etapa)
5. Belagoa - Hondarribi (7 etapa)

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

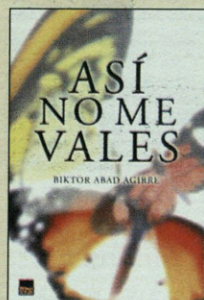

Aire beltza
Agustín Fernández Paz
ELKAR
229 orrialde
11,60 euro

Koldo Izagirrek itzulitako nobela

Gazteentzako lanak idatziz makina bat sari irabazia da Agustín Fernández Paz galiziarra, Koldo Izagirrek euskaratu duen *Aire beltza* nobelaren egilea. Psikiatriko batean dagoen emakume baten istorioa azaltzen du bertan. Beira Verde klinika punta-puntakoa da buruko eritasunen trataeran, han saiatzen eta ikeritzen baitira besteetan porrot eginak diren kasuetan arrakasta lortzen duten prozedurak. Baina badute ezinezkoa gertatzen ari zaien kasu bat ere, Laura Novorena, hain zuzen. Ahaleginak egin arren, ozta egon da emakume gazte horretan aipatzeko moduko aurrerapausorik. Kontratatu berri duten medi-

ku gazte bat jarriko dute haren arimaren baitan sartzen saiatzen. Eta lortuko du, baina era berean errealitate izugarri bati zabalduko dio atea. ■

Asi no me vales
Biktór Abad Agirre
TTARTTALO
111 orrialde
10,40 euro

Biktór Abad Agirreren ipuin hautatuak

Hamabost ipuin zeharo ezberdin eskaintzen ditu Biktór Abad Agirrek Ttarttalo argitaletxearen eskutik kaleratu duen *Asi no me vales* liburuan. Emakume baten bihotza bereganatzeko gizon zirrargarria izaten ikasten duen potoloarena; izurrite bati aurre egiteko orduan klarinete joleek izan zuten rola; beren artean batuko dituen ezer uko egitea erabaki duten elkarren ondoko bi herrien istorioa; itsasoz bestaldera doazen merkatal hegazkinen gainean inork agertzen ez duen egia; zailtasunak gainditzen laguntzen zuen ermandadearen mendeku beldurgarria; laringektomia ebakuntza egin zioten gizonak izan zuen aldaketa; bere amodioa defendatzeko mundu guztiari gezurrak esatea erabakitzen duen bikotearena... ■

Aspaldiko ofizio haien aztarna

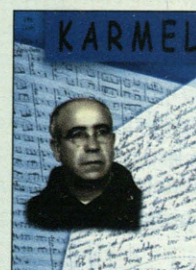
Poliki-poliki desagertzen edo guztiz aldatzen joan diren hainbat lanbideren berri ematen du Carmelo Urdangarinek lan honetan. Portuetan ontzien amarratzea zuzentzen duten praktikoei, angulatan zein txitxardinak eta aingirak harrapatzen dabiltzan arrantzaleak, igeltsua ateratzen diharduten harginak, mea zamtzen duten langileak, sukaldean erabiltzeko zurezko tresnak egiten dituztenak, tornuan lan egiten dutenak, zaldi eta behorrei zama garraiatzeko bizkar gainean jartzzen zitzairen basta egiten diharduen jendea, fideo eta makarroi egile ibiltariak, olibondoaren egurrekin hamaika tresna egiteko gai diren horiek, eskultore bilakatutako harginak eta beste artisau asko aurkitu ahal izango ditu irakurleak *Oficios tradicionales VIII* liburuan. ■

Oficios tradicionales VIII
Carmelo Urdangarin
GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIA
183 orrialde
6 euro

Aita Emilianori eskainitako alea

Euskal Herriko Karmeldarrek plazaratzen duten *Karmel* hiruhilabetekariaren 246. zenbakia euskal idazlea eta musikaria izan zen Aita Emiliano Barandiarani eskainia dago. 1904. urtean sortua zen Aita Emiliano, eta beraz bere jaiotzaren mendeurrena ospatzen da aurten. Hori dela eta *Karmel*ek eskaintzen ditu egingo zaizkion omenaldien berri; haren bizitza eta jarduera karmeldar bezala; Aita Emiliano eta Eskoriatzaren harremana; gizon honek euskal idazle gisa, hala nola itzulpengintzan eta atsotitzak zein esapideak jasotzen egin zuen lana; bere olerkiak eta bertsoak; musikarekin izan zuen lotura; Markinan Emilianoaren musika akademia, eta Aita Emiliano eta Ansolatarren harremanak, besteak beste. Amaiera gisa, berriz, 1960an inprimatzeko prest zuen *Eresi-ikasbidea* argitaratu dute. ■

Karmel 246
Batzuen artean
EUSKAL HERRIKO KARMELDARRAK
322 orrialde
12 euro
(Urteko harpidetza)

Azken giltza**Ruben Ruiz**

DESCLÉE DE BROUWER

62 orrialde
5 euro**Ezagutzen ez dena ezin da maitatu**

Horixe da Ruben Ruiz gasteiztarak idatzi eta Enrique Morentek marraztu duen istorio honen irakasgaririk garrantzitsuenak: ezagutzen ez dena ezin dela maitatu. Protagonista mutiko bakarti bat da, txontxongiloak dantzan ikustea atsegin duen Xabier. Bere gelako neskek eta mutilek kantariak eta futbolariak dituzte gustuko. Xabierrek ez, futbolariak eta kantariak aspertu egiten dute Xabier, eta baita baloiaren atzetik kilometroak egiten eta zapatilak zulatzen ibiltzeak ere. Gauzak horrela, jolas orduan bakarrik egon ohi da beti gure mutikoa, eta beti da lehenengoa eskolara sartzen. Ahalik eta gelako neskato baten adiskidetasuna bilatzen saiatzea erabakitzen duen arte. I

Euskal kultura eta literatura globalizazio aroaren aurrean

Elkarren artean lotura zuzenik ez duten lau artikuluko eskaintzen ditu *Jakin* aldizkariak bere 142. zenbakian. Koldo Izagirrek euskal kultura eta literaturaren egungo egoeraren inguruko zenbait alderdi jorratzen ditu, Agurtzane Juanenak Biblioteka Nazionalaren egitasmoak Euskal Herriarentzat daukan balio estrategikoa azaltzen du, Amaia Alvarez Uriak hizkuntz sexismoaren gaia aztertzen eta Juan Bautista Bengoetxeak *Eskuin filosofikoa-ren aldeko alegatu bat* egiten duten bitartean. I

Jakin 142**Batzuen artean**

JAKIN

100 orrialde
9,10 euro**ANA URKIZA****«Familian irakurtzeko ipuina da Amak plastakoa eman dit»**

Nori zuzendua dago zure kontakizuna?

Haurrentzako formatuan egina dagoen neurrian, haientzako dela esango nuke, baina amentzako eta aitentzako ere bada. Beraz, hiru hartzaile-edo izango lituzke ipuin honek eta zehazki hiruretan pentsatuz idatzitakoa da. Familian irakurtzeko ipuina da. Lehenik eta behin gurasoek irakurri beharko luketela iruditzen zait, eta euren irakurketa propioak egin eta gero seme-alabekin irakurri. Izan ere, haurren ikuspegitik mezu zehatz bat izango du segur aski, baina amaren eta aitaren ikuspegitik irakurrita beste mezu batzuen aukera ere irekia uzten du.

Istorioaren mamiaz zer azal dezakezu?

Kontua da amak umeari plastakoa ematen diola eta umeak ez duela ulertzen zergatik. Orduan, zergati horren bila abiatzen da. Hasteko bere buruari galdetzen dio, eta gero izeba Maikari, amonari, gelako lagun bati eta andereñoari ere, eta neskatoak egiten duen galdeketa horretan zehar ikusten da erantzun posible bi daudela: arrazoi bidez-edo pertsonaia aurki dezakeen erantzuna, batetik, eta amari nolabait maite duela esan beharko liokeela erantzunez andereñoak agertarazten dion gatazka posiblearena, bestetik. Eta nik uste dut momentu horretan irakurleak inplikatu beharra daukala.

Aitari ez al dio umeak ezer galdetzen?

Umea aitaren zain dago, aita bidaian dagoelako, eta badirudi aitaren itzulera hori dela gatazkari amaiera eman diezaiokeen giltzarria. Halaxe gertatzen da, eta azkenean umeak ulertzen du amak zergatik eman dion plastakoa.

RUBEN PLAZA

egileari galdezka

Arrazoirik gabeko zigorraren aurrean

Ana Urkiza ondarrutarrak idatzi eta Jokin Mitxelenak marraztutako *Amak plastakoa eman dit* kontakizunean,

ama batek bere alabaxoa zigortzen du plastakoa bat emanez, eta umeak ez du ulertzen zergatik egin duen hori. Arrazoiak bila abiatzen da, ezer baino lehen bere buruari galdetuz. Baina badirudi berarentzat arrazoizkoak izango liratekeen zergatietan ez duela erantzunik aurkitzen, eta gauzak horrela, etxeko besteei galdezka hasten zaie. Aita kanpoan duenez, izeba Maikari eta amonari galdetzen die, eta haiek erantzuten diote beti gauza bera esaten diela, eta arrazoiaren bat egongo dela amaren zigorraren atzetik. Neskatoa ez da horrekin konforme geratzen, ordea, eta bere gelako lagun bati komentatzen dio arazoa. Lagun hori astindu asko hartutakoa da, baina, eta bera etxean

Amak plastakoa eman dit**Ana Urkiza, Jokin Mitxelena**

AIZKORRI

36 orrialde
5,25 euro

egunero jotzen dutela erantzuten dio, plastako horien balizko arrazoiak azalduz. Baina istorioko protagonistak ikusten du lagunak komentatzen dizkion arrazoi horiek beregan ez direla gertatzen, eta jarraitzen du galdetzen: zergatik jo nau amak? Azkenean andereñoari kontatzen dio bere kezka, eta hark erantzuten dio amari nolabait maite duela esan beharko liokeela. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Asetzeko moduko	Bokal-hirukote	Pirinioeta-ko gailur	Barazki hostotsua	Alokairua
	Ipar., aseguria	Oinarrizko edari	Bokala	Multzoa, taldea	
	Gaixo		Moduak		
	Nazioa		Iodoa		
Baliatu	Gizon izena				Uranioa
* HERRI-ALDEA	Armeniako mendia				Pl., gerra tresna
		Kontso-nantea	Oporraldi		
		Kasik	Dokumen-tu		
Aurkaria				Emakume izena	
Bizkaiko herria				Bokala	
					Niri
Barre		Gironako autoetan		Bete	
Pozik		Galioa		Lehena eta azkena	
		Biba!			Non atzizkia
		Potasioa			Bokala
Ulisesen aberria			Izatasuna du		

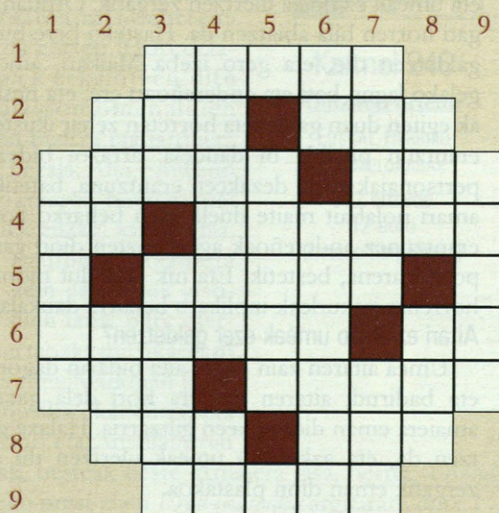
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Afrikaren iparraldeko estatua. 2.- Begirada. Sortu zintuena. 3.- Janari ongailua. Ardi, hitz elkarketan. 4.- Atx! Krisialdia. 5.- Röntgen. Nasa, kaia. Berrogeita hamar, zenbaki erromatarren arabera. 6.- Abian jarri. Musika nota. 7.- Jatorri atzizkia. Behiak zaintzen ditu. 8.- Istua. Aldi, garai. 9.- Mendiko atea.

GOITIK BEHERA

1.- Josep ..., politikari lapurtarra (1749-1833). 2.- Putre. Bi ken bat. 3.- Bibliako pertsonaia. Hegazti harraparia. 4.- Joan den urtekoa. Kanpo, landa. 5.- Boroaren ikur kimikoa. Ari izan. Bokala. 6.- Kasik. Beltzak. 7.- Villabonako auzoa. Aratu aditzaren infinitiboa. 8.- Jardun. Esaten du. 9.- Arto irinezko opila.

Kontrapasa

Erantzunak zehaztu eta pasa letra bakoitza zenbakiak adierazitako
laukura. Beheko taulan Antonio Machado poeta espainolaren
esaldi burutsu bat agertuko zaizu.

- I. Bidaiaiko lagun
- II. Kantatzea
- III. Egiazki, zinez
- IV. Inudea
- V. Gose-denbora
- VI. Behiaren arra
- VII. Hobe
- VIII. Ate ingurua

38	2	14	51	29	20	7
32	1	44	26	5	33	47
12	19	42	24	48	35	46
16	8	3	43	23	21	
28	9	45	27	30	39	
49	31	6	50	10	13	
36	17	18	41	25	37	
11	34	22	40	4	15	

Antonio Machado
Sevilla 1875 -
Colliure 1939

Kike Amonarrizen umorea

Gidari obesoen aurkako kanpaina?

Zer adierazi nahi digu euskaldunoi Santurtzi sarrerako errepide ertzeko “Kontuz boro-bil!” mezu enigmatikoak?

Gehiegi janda ez dela gidatu behar? “Borobilegi” daudenak arriskutsuak direla bidean? Euskaldunok perfektuegitzat dugula geure burua?

Nik behintzat, buruari bueltak hiru itzuli eman nizkion errotondari. Kontuz!

1	2	3	4	5	6	7	8		9
10	11		12	13	14	15		16	17
18	19		20	21		22	23	24	25
26		27	28	29	30	31	32		33
34	35		36	37	38	39	40	41	42
43		44	45	46	47	48	49	50	51

Soluzioak

[illegible]

5. zenb
20170 Usturbil (Gipuzkoa)
Tel: 943 36 03 76
www.olarrondo.com

OLARRONDO JATETXEA

Paragabeko ingurune
natural batean
160 pertsonentzako jangela.
Aproposa eskontzak,
jaunartzeak, bataioak...
Denboraldiko menuak eta
menu ezberdin ugari
Aiparkaleku pribatua.

ERRESERBAK
943 36 03 76 telefonoan

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

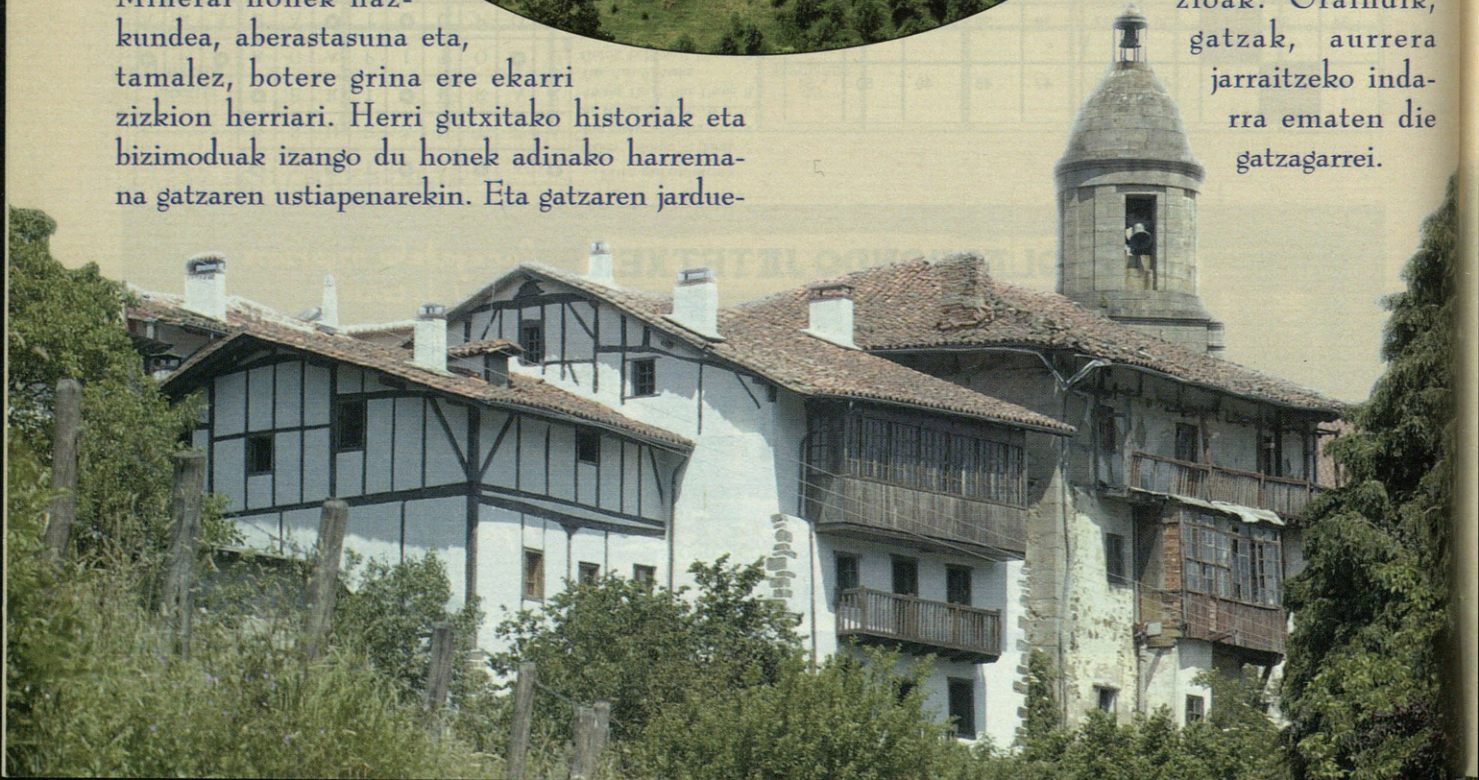
TESTUA ETA ARGAZKIAK:
INIGO TXINTXURRETA

Leintz Gatzaga

Herri bizitza suspertzeko gatzaga

Isurialdeen banalerroek bi aldetan zatiturik dago Leintz Gatzaga eta haren urak Ozeano Atlantikora eta Mediterraneo itsasora iristen dira. Behiala, lurra bera itsasoko urez estalirik egon ondoren, itsasoak altxor preziatua utzi zion lurrari gaur egungo galgetara murriztu zenean: Gatzaga. Mineral honek hazkundera, aberastasuna eta, tamalez, botere grina ere ekarri zizkion herriari. Herri gutxitako historiak eta bizimoduak izango du honek adinako harremana gatzaren ustiapenarekin. Eta gatzaren jardue-

ra ekonomikoaren garaiak iragan badira ere, Leintz Gatzagak oraindik urre txuriari etekina ateratzen dio kalitatezko turismo eskaintza zabalarekin, bere altxorrari museo bat egiteraino. Eskaintza hau osatzen dute Dorletako santutegiak, hainbat atsedenekuk, mendi ibilaldiek eta herri honek ematen digun lasaitasun sentazioak. Oraindik, gatzak, aurrera jarraitzeko indarra ematen die gatzagarrei.

Arabako iraganbidea irekiz, Gipuzkoako hego-mendebaldeko muturrean dago Leintz Gatzaga, Debagoiena bailara gainetik menperatu eta zaintzen duela, halaber. Bailararen izaera industrialik gabe, Leintz Gatzagak nekazaritza kutsua mantentzen jakin du, orografia menditsuan eta naturarekin harreman zuzenean. Aizkorri eta Anboto mendikateak alde banatan ditu. Hegoaldean, berriz, Arabako lautada, paisaia aberats eta ezberdina osatuz.

Herriak inguruko mendiak ditu jatorri, neolitiko garaiko megalitoen eremua, hain zuzen. Oraindik mantentzen dituen ezaugarri arkitektonikoekin, ezin ukatu Erdi Aroko herria denik. 1331. urtean lortu zuen Hiri Gutuna Alfonsu XI.a Gaztelako erregearen eskutik. 1374az geroztik, Oñatiko Gebara kondea egin zen herri osoaren jabe, gatzaren ustiapenak ematen zion garrantzi eta botereari etekina ateratzeko. 120 urte luze iraun zuen kondearen menpe, 1496an Gipuzkoako Batzar Nagusietan eserlekua berreskuratu zuen arte. Ordura arte gatzagarren eta kondearen arteko liskarrak etengabeak izan ziren, ugari baitziren Gebararen lege-hausteak.

1495. urtean herrian pairatu zen izurritea ezabatzeko egindako sua sute bihurtu zen, eta eraikuntza guztiak suntsitu zituen. Geroztik hartu zuen gaur egun duen itxura.

Bisita harresi barnera

Leintz Gatzagako auzoetan base-rri dotoreak badaude ere, herri bar-

Informazio praktikoa

Non jan:

- OSTATU Jatetxe/taberna. Tel. 943 71 53 71
- ARRATE Jatetxe/taberna. Tel. 943 71 43 71
- LABIDEA Denda/kafetegia eta turismo bulegoa. Tel. 943 71 47 92
- GURE AMETSA Jatetxe/taberna. Arlaban Gaina. Tel. 943 71 55 22
- GAZTAINUZKETA Jatetxe/taberna. Tel. 943 71 51 64
- GATZAGAIN Jatetxe/taberna. Tel. 943 71 40 05

Lo egiteko:

- ATERBE Landetxea. Tel. 943 71 50 37
- GAZTAINUZKETA, 8 bungalow. Tel. 943 71 51 64

LABIDEA

DENDA ETA TURISMO BULEGOA

Euskal Herriko produktuen salmenta eta dastaketa:

gazta eta esnekiak, txerriak, gozoak, kontserbak, ardo eta likoreak, eta artisau gaiak (euskal zeramika, bitxiak, otarrak,...)

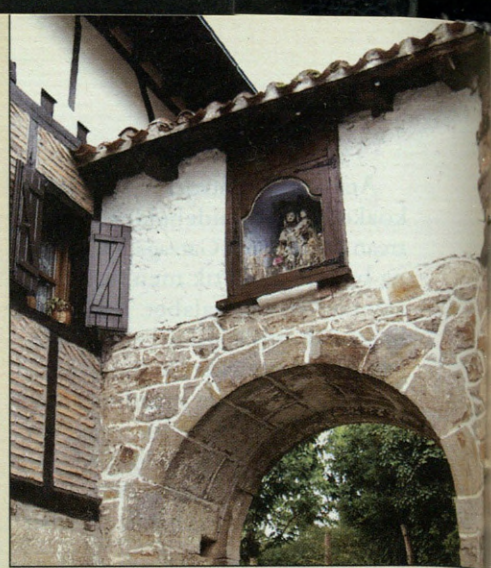

San Migel plaza z/g • Tlf: 943 71 47 92 • Faxe: 943 71 46 21

neak deitzen du bisitariaren arreta. Hiru kale paralelo daude eta hauek iragan ondoren, beste kale bat. Herri barnea inguratuz, garai bateko harresi sendoaren aztarnak daude ikusgai oraindik. Leintz Gatzagak hasieratik izan zuen harresia, eta jatorrian herrira sartzeko zazpi ate bazituen, egun bost besterik ez dira geratzen. Aterik handienak Gaztela Leongo armarrria dauka gainean. Lehenago ate guztiek Ama Birjina eta santuen

irudiak zituzten arren, egun bakar batek du Ama Birjinaren eskultura.

Edozein atetik sartuta, oinetxe, jauregi eta ate dotoreak dituzten etxeak ikusiko ditugu. Erdiko kalean barroko estiloko Garro jauregia dago, XVII. mendekoa. Oñatiko kondearen gotorlekua zegoen orubean, aldiz, Elexalde familiak XVII. mendean eraiki zuen jauregi errenazentista. Egund kultur etxea dena, Soran jauregia dugu, bere kantoietako batean armarrri dotorea

Gatz Museoa, urte zuriaren 1.500 urteko historia

Ezkerreko irudian, gatz museoa bere putzupadagurpila ageri duela. Behekoan, aldiz, museo barruan erreproduzitu duten Dorla izeneko etxea. Burdinazko galdara ikus daiteke Dorla barruan.

Mendetan gatzak Leintz Gatzagari izena, bizitza, boterea eta aberastasuna eman badizkio, gaur egun ere herriaren bizigarri izaten jarraitzen du, Gatz Museoren bidez. Museoak laguntzen digu mineral honek izan duen garrantzia ulertzen eta gatzagarren historia eta izanaz jabetzen. Gizakien nahiz animalien elikadurararako funtsezko minerala den gatzia, Burdin Aroan ere ustiatzen zen. Horrela, Gatz Museoak lau epetan banatzen du gatzaren ustiakuntzaren historia: Burdin Aroa; XVI. mendeko dorlak; XVIII. mendean sortutako putzupadagurpila; eta XX. mendeko industri garaia.

Beste tokietan gatzia lortzeko lurrinketa-sistema erabili bazen —Anana Gesaltzan, esaterako—, Leintz Gatzagako klima hotz eta hezea medio, suaren bidez berotzen zen ur gazia, likidua lurrintzeko eta urre zuria bereizteko.

Bisita Harreralekuan hasten da, eta bertan jasoko ditugu gatzari buruzko oinarriko azalpenak. Harreralekutik Dorletara pasako gara eta kartzelako ate zaharra iragan ondoren —museora ekarri dute—, gatzaren jatorrizko produkzio gunean sartuko gara. XVI. mendean 8 etxe zeuden hemen, dorlak izenekoak. Bertan biltzen zen ur gazia, burdinazko galdaretan berotzeko eta ura lurrindu ondoren mineral preziatua jasotzeko. Lan hau emakumeek egiten zuten, uztailetik abendura bitartean. XIX. mendean esku lan hau amaitu zen, Productos Leniz enpresaren eskutik ustiapen industrialia hasiz. Fase

hau erakusten digute museoan berreraikitako txanbil-gurpilak eta 7 metroko putzuek. 1920an motobonba batek putzupadagurpila ordezkatu zuen, azken berrikuntza honekin gatz produkzioa handitu nahian. Hala ere, lortutako gatz kopurua eta kalitatea ez zen aski izan itsasoko gatzarekin lehiatzeko. Horrela bada, lantegia 1972an itxi zen, 1.500 urteko ustiapenari amaiera emanez.

Museoko bisita berriro Harreralekuan bukatzen da, ikusentzuzko emankizun batekin. Baina Museoa kontatutakoa baino askoz gehiago da, bertan gatzaren inguruko arlo ugari deskubrituko baituzue ariketa interesgarrien bidez, haietako asko oso dibertigarriak direnak eta espreski haurrentzako zuzenak.

erakusten duena, hain zuzen. Gatzagarrek, aldiz, "Indianokoa" deitzen diote hasieran bi dorre zituen Soran jauregi honi. Bertan ostatu hartzen zuten errege-erreginaren segizioek, Leintz Gatzagatik igarotzen zirenean. Tamalez, bi dorreak Nafarroara eramane zituen jauregiaren jabeetako batek, han berriro berreraikitze asmoz. Jauregi hauek guztiak baino zaharragoa San Milan eliza dugu, XIV. mendekoa. Hala ere, jatorrizko eraikinak bi aldiz hartu zuen su, eta lau horma nagusiak besterik ez ziren zutik geratu.

Eraikin hauen guztien erdian, hara ospetsua den 12 tutuko iturri berezia, "As de copas" deiturikoa. Beheragoko plaza aisialdi eta atsedenerako prestatuta dago, turismo bulegoa, frontoi estalia baina libre eta udal-txea dituela. Udaletxearen aurrealdean armari koloretsua ageri da:

atzaparretan dorlak dituen arranoa, eta zintzilik ageri den bildotsa.

Harresiz kanpo naturaz blai

Ugari dira Leintz Gatzagak naturaz gozatzeko eta kirola egiteko eskaintzen dizkigun mendi ibilaldi eta txangoak, Aitzorrotzerako edota Deguri-xarako irteerak, esaterako. Baina Turismo Bulegoak espreski hurrengan pentsatuz prestatutako bi ibilaldi aipatuko ditugu hemen, Hiruerreketa eta Isuskitzako txangoak. Biak baliztuta daude eta ez dute aparteko zailtasunik. Lehenak Deba ibaiaren sorburua ezagutzeko parada emango digu. Herritik edo Gatz Museotik hasita, pagadi ederrak zeharkatuz Hiruerreketa izeneko tokira hurbilduko gara. Izenak adierazten duenez, hemen biltzen dira Urkitza, Uzetakoaitza eta Deba errekek. Bultako bidean Tanta-duiko hariztia, San Juan Zaharreko karobia eta Santiagorako erromesei

ostatua ematen zien Dorletako Santutegia bisitatuko ditugu. Zeharkatuko ditugun baso gehienak herriarenak dira, Leintz Gatzaga baita Gipuzkoako herri-lur gehien duen herria.

Bigarren txangoak Isuskitza mendiko hego magaletik Arabaraino eramango gaitu, Landa aldera Maltzagako trenbide zaharraren bidea jarraituz. Arlaban mendatea gaudituko dugu, leku eder asko ezagutuz. Eguraldi ona izanez gero, aukera izango dugu urru-nean Bizkaiko kosta ikusteko. Turismo Bulegoan eskatuz gero, bi txango hauek gidatuta egin daitezke, bidean topatuko ditugun ezaugarri bakoitzak hobeto barnera ditzagun.

Bestalde, Leintz Gatzagan hiru atsedeneku ditugu, eguneko nekearen ondoren indarbertitzeko edota bazkaltzeko: Bengoerreka, Iturritxueta eta Pagoederreko gunek. Eguzkipean bazkaltzeko leku aproposa da Dorleta Santutegiko kanpa ere. ■

Dorleta santutegia, txirrindularien eta gatzagen zaindaria

Irudian ikusten denez, Dorletako santutegi barruan txirrindulari ospetsuen maillotak daude ikusgai, Dorletako Ama Birjinak etapetan lagun ditzan. Eskuineko irudian, Barroko garaiko erretaula.

Dorletako santutegiak ederki zaintzen ditu gatzagak. Hasiera batean gatzaren produktzioa babesteko eraiki zen gaztelua, Santiago bideko erromesen ostatu eta babesleku bihurtu zen. Bere inguruan dirauten usadio eta kondairek eta fatxada nagusian ageri diren irudi erromanikoek tenplu honen antzinasuna adierazten digute. Kanpoan, erlaizak eta bazkaltzeko edota atsedenaldirako leku aproposa eskaintzen dizkigu. Eta eraberritutako barrualdean, XIII. eta XIV. mendeko Ama

Birjinaren irudi gotikoa, Barroko garaiko erretaula eta Castillo sendiaren armaria ikus daitezke.

Dudarik gabe asko gurtutako santutegia da Dorletakoa, bai Debagoienako herritarrek, baita Arabako lautadakoek ere. Adibidez, irailaren 8an, erromeria egiten denean, Otxandiotik hona oinez etortzeko ohitura dago.

Urtetan santutegi honetan ikusgai egon da Grecoren koadro bat, Asisko Frantziskoren irudia.

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

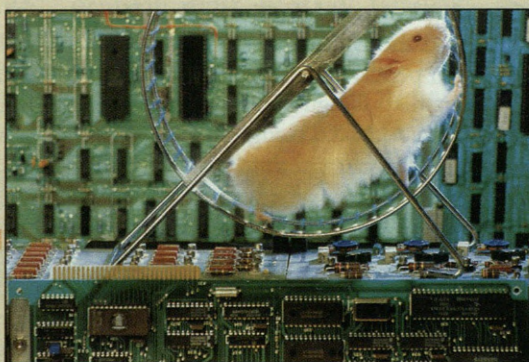
ZIENTZIA

Saguekin saiakera gero eta zailagoak

ANIMALIEKIN SAIAKERAK

egitea gero eta zailagoa da, aldeko eta aurkakoak gero eta borroka gogorragoan murgildurik baitaude. AEBetako Harvard-eko unibertsitateko ikerlariek *OncoMouse* izena erregistratu zuten, sagu transgenikoak adierazteko. Jakina denez, sagu hauek batez ere tumoreak garatzeko eta aztertzeko erabiltzen dira, minbiziaren aurkako borrokan.

Berriki, Saiakeren Bulego Europarrak murriztu egin du saguen erabilera laborategie-

Sagu transgenikoak minbizia sendatzeko ikerkuntzan erabiltzen dira. Animaliak horrela erabiltzea etikoa ote den eztabaida sutu da.

tan. AEBetan 1988an hasi ziren *OncoMouse*-rekin egindako saiakerak mugatzen eta 1992an Europan. Arteko mugaketa "gizakia ez den animalia ugaztunei" zegokien eta marraskarietara mugatu ziren saiakerak. Baina joan den uztailaren 6an beste erabaki estuagoa hartu zen, ia-ia saguaren erabilera erabat mugatzeraino. Erabaki hau Kanadako Epaitegi Nagusiak hartutakoari jarraituz dator, hark horrela

zioen 2002an: "Bizi-maila garatua duen edozein izaki ezin da saiakeratan erabili".

Eztabaida mahai gainean dago, batzuek animaliak behar dituzte frogak egiteko eta beste batzuentzat animaliekin lan egitea ez da etikoa. Gatazka honen jarraipena egingo dizuegu lerro hauen bidez. I

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

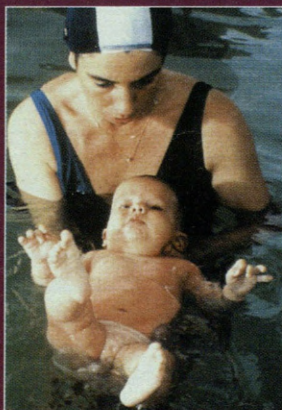
Kontuz igerilekuko kloroarekin

BELGIKAKO bi unibertsitatetan egindako azterketa medikoak frogatu omen duen bezala, bada loturarik igerilekutan erabiltzen den

kloroaren eta asma izateko joera duten haurtxo txikiengan agertzen diren biriketako gaixotasunen artean.

Kloroaren eragin kaltegarriari buruzko eztabaida ez da oraingoa, urte asko dira lehenengo alarma-deiak jo zirenetik. Baina orain hiru bat urte, Belgikan bertan osasun-agintariekin arazoa nolabait baretzea lortu ondoren, herrialde horretako Ingurumenaren Kudeaketarako Institutuak ikerketa bat eskatu zion Lovainako Unibertsitate Katolikoan Toxikologia Unitateko arduraduna den Alfred Bernard irakasleari. Txostena -frantsesez irakurri nahi duenak Interneteko www.ibgebim.be

helbidean eskura deza-ke- udaberri amaieran kaleratu zen, eta bertan Brusela inguruko ume talde batekin egindako proben berri ematen da.

Bernard irakasleak egindako ikerketaren arabera, asma eta biriketako hantura izateko arriskua nabarmen gehitzen da klorodun igerilekura maiz samar joanez gero. Txostenak dioenez, gaixotasun horiek izateko joera duen ume bat astean ordubete joaten bada igerileku kloratu batera bi urtetan, arrisku hori %60 handiagoa da. Eta umea 2 urtetik beherakoa baldin bada, arriskua are gehiago hazten da. Izan ere, txostenak dio bi urteren inguruan dagoela arnas gaitzak jasateko arriskurik handiena. Adibidez asma, bronkitisa, ekzemak eta arnas sintomak -txistu-hotsak, katarroak eta abar- jasateko arriskua.

INGURUMENA

Atmosfera goitik behera aztertu nahian

NASAK AURA deituriko satelitea espazioratu zuen joan den uztailearen 10ean, ondoko galderei erantzun ahal izateko: ozono-geruza berrosatzen ari al da? Arnasten dugun airea zein neurritan degradatzen ari da? Eta nola eboluzionatuko du klimak?

Datozen 5 urtetan Aurak atmosfera goiko eta beheko geruzak aztertuko ditu. Troposferan, hots, Lurretik 10 kilometrora zabaltzen den atmosfera zatian, sateliteak ozono, aerosol eta nitrogeno oxidoen bidezko poluzioa

Datorren urtean Aura bost bagoik osatuko duten satelite-tren baten burua izango da. Tren honen zeregina atmosfera 15 minuturo aztertzea izango da.

MLS GHz Module
MLS Spectrometer
MLS THz Module
HIRDLS
TES
OMI

aztertuko du, beste hitz batzuekin esanda, guk arnasten dugun airearen kalitatea aztertuko du. Goraxeago, hots, estratosferan, Aurak ozono geruzaren egoera aztertuko du, ea zuloak sortzen diren, zulo horiek finkoak ala iragankorrek diren, zein beste konposatu kimiko azaltzen den. Aurak aipatu bi geruzen artean gertatzen denaren berri ere emango digu. Zientzialariek hobeto ezagutu nahi baitute aerosolek, ozonoak eta ur-lurriak kliman duten eragina.

Satelite honen aurretik beste bi gutxienez aritu dira gai hauek ikertzen Terra, 1999an espazioratua eta Aqua, 2002an. **I**

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Suaren bisita

LUPINUAREN GARA SEGAILAK tente ditut etxe aurrean eta sua ekarri didate gogora. Yellowstoneko Parke Naturaleko 9.105.435.000 metro koadroetatik 823.601 akre –milioi bat golde– bisitatu omen zituen 1988ko uztailetik irailera bitarteko sute famatuaren ondo-

rengo argazkietan, suaren panorama beltzari buelta emateko lupinua da, antsiaz, lehen azaltzen den landarea.

Ordura arte soilik zientzialari batzuen tesia zenak gero eta indar handiagoa hartu zuen: mendiak, lakuak, ibaiak, urjauziak, geiserak, belazeak, artzak, bisoiak eta abar bezala, sua parkeko osagarri garrantzitsua zela, alegia. Fosilek, enborren eraztunek eta lurreko errauts pilaketek konfirmatu zuten gero, azken glaziazioaren aurretik ere baziren honelako suteak.

Surik gabe milaka urte bizi diren sekoiaren ordez izei zuriek hartu zien, honez gero, gaina, erraldoiei fruitua suak irekitzen baitie eta argi asko jasotzen dutenean soilik erretzen baitira haien haziak. Era berean suak orbel, egur eta abarren degenerazioa azkartzen du. Landareen hazi, errizoma, sustrai, bulbo, kormoek, hau da, lurpeko egitura edo etxeek, iraute dute eta lupinuaren eran laster kolonizatuko dute ingurua.

Egunero atmosferan zartatzen diren zortzi bat milioi tximistak dira lurreko latitude epeletako su-piztaile nagusiak. Landare koadrila bereziak, klima eta tximista, Ipar Ameriketako suen sortzaile den hirutasuna. Sekuioia erraldoiak, *Pinus contorta* eta *Pinus ponderosa*, *Cladium jamaicense* belarra, *Serona repens* palmondoa, *Taxodium distichum*, eta abar luze bat dira suen onuradunak. Berorik gabe irekiko ez diren fruituak, ongarrigisa eta txori eta kattagorrien begi zorrotzetatik babesteko errautsa behar duten haziak, basoaren garapenean aurrea hartuko liekeena erretzen laguntzea... estrategia asko garatu dituzte milioika urtetan landare suzaleek.

Sua ekosistema jakin batzuen parte dela jabetu direnean basozainak beraiek hasi dira sua zabaltzen. Kontrolpeko sute txikien bidez lurtean pilatzen den egurra pixkanaka erreaz, handiek eragindakoaren antzeko oreka ekologikoa lortzen dute, baina hondamendi ikaragarriak saihesten dituzte. Basozain piromanoen pagotxa... Jon Benitoren poesiak nituen begietan lupinuen ondoan: "...Badaki gerraren egoerarik krudelenak/ hurbilduko direnean/ arima ahulduko zaiela soldaduei/ etsaien artean ere elkar besarkatuko dutela..."

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@free.fr

Oinarrizko kontuak

Itsas kabra labean

GATZA EMAN eta labeko erretilu batean paratuko ditugu itsas kabrak. Ardo zuria eta oliba olio pixka bat isuriko dugu ondoren. Aldez aurretik 180°-tan berotutako labean sartuko ditugu, eta hantxe edukiko ditugu 25 bat minutuan. Arrainaren zukuaz garaztatuko ditugu aldiro-aldiro itsas kabrak, alde mamitsuak erdiko hezurretik aise askatzeko moduan daudela ikusi arte. Heze egongo da beti erretiluaren hondoa, eta ura erantsiko dugu ardoa lurruntzen bada. Egizu kontu kilo bakoitzeko 15 bat minutu egin behar dituela arrainak labean. Bukaera aldean, itsas kabrak ia eginik direnean, zartagin batean olio su bizian berotu eta baratxuri xerrak gorrituko ditugu hartan. Txigortu direnean, sagardo-ozpina eta arrain errearen zukuaren parte bat gaineratu eta irakiten edukiko dugu guztia segundo batzuetan. Erne zipriztinekin! Perrexila erantsi eta baratxuri-olio hori garaztatuko dugu

Osagaiak

- 2 itsas kabra edo kabrarroka ertain, ezkatarik, alboko hezurrik eta errairik gabe –kasu, arantza pozoiatsuak ditu eta–
- Baso erdi bat ardo zuri
- 6 koilarakada oliba olio
- 4 baratxuri ale, xerratan moztuak
- 3 koilarakada sagardo-ozpin
- Perrexil pikatua
- Gatza

erretiluan zabalik egongo diren itsas kabren gainean. Mahaira beldurrik gabel! ■

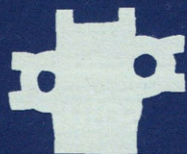
Arrainari ezkata nola kendu

ARRAINARI ezkata kentzeko daukagu gure bihotz eta konfiantzako arrain-saltzailea. Txapeldunen moduan portatuko da, hau zoriona gurea! Baina kanabera arrantzale lagun horrek oparitutako pieza bati ekin behar badiogu, akabo gure arrain-saltzailearen trebetasuna, eta erantzun egin behar. Erraiak kendu aurretik kendu behar zaio arrainari ezkata, askoz errazago

kenduko baititugu ezkata tripa aldea betea badago. Profesionalek ezkata kentzeko labana bereziak erabiltzen dituzte, gu labana baten kontrako aho kamutsaz baliatuko gara –hobe labanak ahorrak ez badu–. Harraskaren hondoa edo iturriaren ondoko mahai batean eutsiko diogu arrainari, eta kontuz marruskatuko dugu haren azala, ezkata altxatzeko, isatsetik buru aldera. Alderantziz jokatzuz gero, ez dugu ezkatarik altxatuko. Kontu berezia erakutsiko dugu zakatzen ondoak, hegatsen azpiak, hezurra, sabelaldea eta isats aldea lantzerakoan. Ezkata ongi kendu eta gero aterako ditugu erraiak. Guraize batzuez moztuko ditugu hegatsak, eta burua ere bereiziko dugu, hala behar badu. Arraina solomotan edo xerratan zatitu aurretik, isatsetik hartu eta uretatik pasatuko dugu; isatsetik berriro oratu eta eskubarru itxia igaroko dugu gorputz guztitik, ezkatek utzitako hutsuneetan dagoen ura erretiratzearen. Harekin batera kenduko dugu zikinkeria ere. Prest dago arraina dagoeneko.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

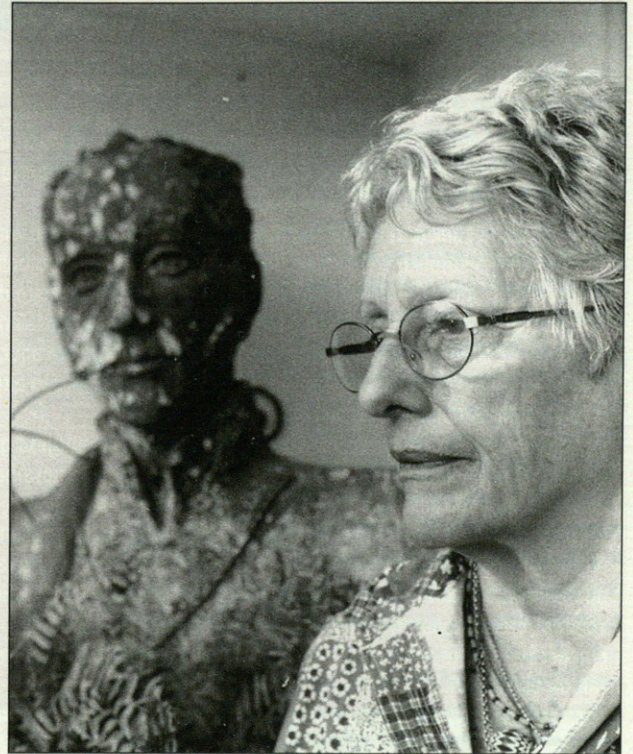
«Kubako egungo sinkretismoa sortu zen afrikar jainkoak saindu katolikoekin bat egitetik»

Natalia Bolivar

Kubako Orisha edo jainkoak, Nigeriatik etorri ziren, esklaboekin batera, eta naturako indarrak dituzte oinarri. Espainolek inposatutako erlijio katolikoarekin nahastu ziren, eta denborekin kubatartu egin dira, bertako arau eta bizitzara moldatuz. Erlijio primitiboak aztertzen dituen Natalia Bolivarrek azaldu dizkigu, besteak beste, Kubako erlijio desberdinen ezau-garriak, historian izan duten bilakaera, eta esklabutza eta sozialismoaren eragina.

CECILIA ARROZARENA

Itzulpena: Beñat Salaberri

Natalia Bolivar Arostegik jatorri euskalduna du. Ibilbide kultural aberatsekoa da. Habanako Arte Ederretako irakasle izan zen, Museo zuzendari, eta Museo Nazionala sortu zuen, besteak beste. Kartzela eta klandestinitatea ezagutu zituen 1959an iraultzak irabazi zuen arte. *Los Orishas en Cuba* liburuaren egile den honek beste 13 liburu argitaratu ditu erlijio gaien inguruan.

NATALIA BOLIVAR AROSTEGI Bolivar González de Mendoza naiz, eta oraino badi-tut beste euskaldun deitura batzuk. 1934an sortu nintzen Kubako argitasunera, aristokra-zia kriollokoa zen familia baten baitan.

Habanako St. Jorge School-eko ikasle izan nintzen; unibertsitatera sartzerako orduan, aldiz, hura zerraturik zegoen Fulgencio Batista-ren kontra gertatu altxamenduen ariora, eta handik bada, New Yorkera joan nintzen pintura ikastera, pintore handiekin egin nituelarik neure ikasketak.

Habanako Arte Ederrak zabaldu zirenean, beti artea ikasten ibili ez ezik, baldintza guztiak ere betetzen nituen ez gero —ingelesez eta frantses mintzairak jakitea, kasu—, irakasle sartu nintzen. Arte Ederretan bazegoen areto bat afrokubatar kulturari eskainia, Lydia Cabrera-k eta haren informatzaileek antolatua. Bada, hantxe ematen

Ondoko argazkian, Wilfredo Lam-en *El ruido* (1942). Santeriaren eragina ikus liteke pintura honetan.

Erljio anitz fededun bakoitzak

Harrigarri gertatzen den gauza: zuek erljio bat baino gehiago izan dezakeue. European, berriz, eskusibitatea aldarrikatzen duten erljioak dira nagusi; katoliko bazara ezin zaitezke protestante izan, eta abar.

Hemengo gure erljioan dena izan zaitezke, katoliko eta aldi berean protestante edo espiritista, bai eta babalao ere, nahi duzun guztia. Beltzen arabera, zenbat eta erljio gehiago izan, gero eta *aché* edo dohain handiagoa izanen duzu gizakiaren arazoei irtenbide emateko. Ez da jainkotasunari gehiago hurbiltzeko bidea, bai ordea, giza-ezagutza hobetu eta sakontzekoa. Erljio hauen xedea bizi gareneko aldian geure arazoetan laguntzean datza; bada, erljio bat baino gehiagorekin jendearen mundu espirituala hobeki ezagutuko duzu eta barnakiago iritsiko zara haien barrenera lagundu ahal izateko. Batzuen iritziz ateismoa ere ahal liteke erljio hauen baitan. Izan ere, erljio hauetantxe dena ahal da, naturaren elementuak gurtzen diren aldetik.

Erljio hauek guztiek gerokeo baino jakinduria handiagoa biltzen zuten, hargatik bada, erljio katolikoa, bere hedatze eta munduan barrena zabaltzean, aurkitu zituen guztiak ezabatzeraz ahaletzen zen, inkisizioa eta beste direla bide. Lehenagoko kulturek, aldiz, jakintza handia biltzen zuten. Zientzialariak harririk daude azteka deitutako kulturak sortu zuen kalendreraz. Halaber, ohartu gaitzke erromatar edo heladear kulturez, zibilizazioaren oinarri izan diren haiez. Eliza katolikoak haiek oro deuseztatzen egin zuen.

Zuek euskaldunek, errateko, baduzue Estibalitzeko Amabirjina goi batean, behiala Mari jainkosa gurtzen zen leku berean. Bada, guti gora-behera gure Osha-ren parekoa zen, ekaiz eta antzekoen jainkosa.

Geroztik zibilizazio haiek guztiak bortsatu egin ditugu, kultura haien garrantzia eta ezagutzak erdeinatu egin ditugu; ezen, irakurtzen baduzu, ohartuko zara guk Europa salbatu genuela gosetetik lursagar eta beste tuberkuluekin; txokolatea zuek ez zenuten ezagutzen, eta abar luzea.

Finean, hainbeste zibilizazio garrantzitsu suntsitzea Europako gerretako urre zamak ontziratzeko!

nituen neure hitzaldiak.

Sasoi hartan, Directorio Revolucionario deitu taldearekin harremanetan hasi nintzen, berean jauntzi nuelarik 1958ko uztailaren 16an atxilotu ninduten arte. 48 orduz poliziaren menean egon nintzen, torturak ere jasan nituela; zorionez, neure familiak atera ninduen ateka hartatik. Jasan nituen ahalamenetatik sendatzera Brasilgo enbaxadara joanik, beretik klandestinitatera aldaratu nintzen, 1959an iraultzak irabazi zuen arte.

Arte Ederretako jauregia, bereko artelanek galerarik jasan ez zezaten, gudaroste baten burua hartu nuen. Ondotik, Komandanteak museoko zuzendari izendatu ninduen, eta hartan jauntzi nuen 1966ra arte. Anartean Museo Nazionala, Museo Napoleonikoa eta Arte Apaingarrien Museoa sortu nituen.

Handik laborantzara aldaratu nintzen bost urtetako. Banco Nacional-etik deitu ninduten gero, sasoi hartan Joyería Moderna-ko lantegietan sortzen ari ziren harri "erdibitxia" erdiesteko ahaletzen lagun nezan, amoreagatik. Lan hartaz landa, Museo Numismatikoa ere antolatu nuen. 1979tik aitzinera bankuko ministroarekin arazo larriak izaten hasi nintzen, ondorioz, lanetik kanpora igorri nindutelarik. Beraz honelatan, bi urteren luzean lanik eta sosik gabe egon nintzen,

bai eta are, Alderditik kanpoan jarria, neure hiru alabatxoek mantenuan amak lagundu nindutelarik.

Zigorraldia amaiturik, Teatro Nacionalean hasi nintzen lanean, halaber, atxilotu ninduten sasoiaren nituen ikerketak berriz harturik, antzerki lanetan eta filmetan esku hartzen ere, hala nola Gutierrez Alearen *Fresa y Chocolate* hartan, Titonen beste batzuetan, edo *La Locura Azul* delakoan, Los Zafiro taldearen lana, bera. Eta hura gertatu zen, zeren filmotan santeria edo halako erljioekin zer ikusia zuten sujetak ageri zirenez, zuzendariek nire laguntza behar izaten baitzuten haien sineste eta portaerak behar bezala islatzeko. Halatan, *Los Orishas en Cuba* neure lehen liburua, film eta antzerki zuzendariek galde egin zidatelako idatzi nuen, santeroak eta halako sujetak nola antzetzu behar zituzten jakin zezaten.

Engoitik, segitu egin dut erljio haien gaineko neure ikerketak egiten. Presenteonek badituzte 13 liburu argitaratu eta beste lau argitaratu gabe, haiekin bi neure alabarekin idatzi ditut. Azkenia duela urte bete amaitu nuen. Espainian badut liburu bat Román Orozcorekin batean izkiriaturik: *Cuba Santa*. Hartan, Kubako historia erljioen bidez kontatzen dut.

Zer da Los Orishas en Cuba?

Horixe da nire libururik sonatuena, 1990ean Kuban argitaratu zena, doi orduantxe gertatu baitzen erljioetarako zabaltze edo lege errepresiboen biguntze bat. Orishak jainkoak dira, Kuban "sainduak" iritziagatik ere. Orisha edo jainkoetatik bakoitza da saindua, eta santeriarik Osha-ren Araudia iritzi behar zaio. Sainduok, erljio primitibo guztietan bezala, natura baitan diren indarrei dagozkien, eta santeria naturaren elementuekin bat egitean eta haiek gurtzean datza.

Santeriak bi iturri bide ditu: alde batetik, Afrikako esklaboekin heldu ziren sineste eta mitoak, eta beste aldetik, kolonizatzaileek inposatu zuten erljio katolikoa. Nolatan iraun dute afrikar sineste erljio-soek?

Ahoz aho irakatsi tradizioak dira. Afrikar esklaboak Kubara bere *gritotekin* heldu zen, hots, bere istorio, mito eta alegiekin, halaber bere bizimolde bereziekin ere. Halatan bada, ez da erraten ahal erljio bat bera baizik ez dela, bai ordea, Afrikako kostaldeetatik heldu esklabo talde bakoitzak bere erljioa ekarri zuen, nahiz eta erljio haiek guztiek oinarri bera duten: sinesmen animista, naturaren elementuak gurtzean datzana.

Espainolek, ordea, erljio katolikoa inposatu zieten esklaboei, XIX. mendera arte beste erljioek ez dutelarik izan irlara sartzeko aukerarik. Bi erljioetatik heldu zen egungo sinkretismoa, bada, afrikar jainkoak saindu katolikoekin bat egitetik. Halarik ere, izenetan baino ez dago nahasterik, saindu katolikoekin gibelean Afrikako jainkoak

ezkutatzen baitira; halatan, Santa Barbarari foroguak eta otoitzak eskaintzen dizkiotelarik, Shangó jainkoa gurtzen ari dira.

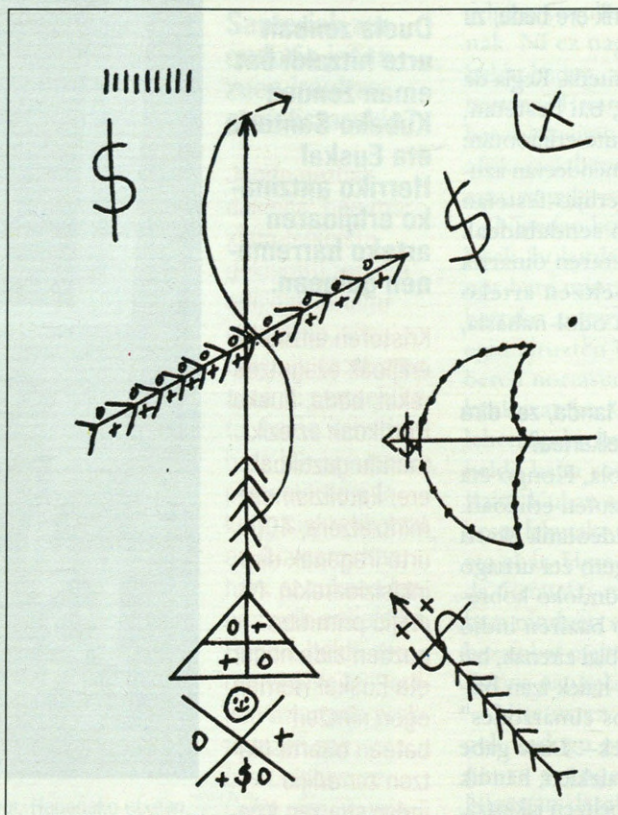
XIX. mendean Kuban bada mugimendu sozial bat beltza- ren beldur izatean datzana, bada, demografikoki eta politikoki endelega daitekeena. Iharroste horren unerik gorena 1912an gertatu sarraskia da, Partido Independiente de Color zeritzan taldea matxinatuz gero heldu zena. Errepresioa santeriaren kontra ere gertatu zen?

Afrikar esklaboak askatasun sentimenduarekin heltzen ziren eta ez da 1912ra arte igurikatu behar beltz matxinadak gertatzeko. 1500etik aitzina beltzak behin eta berriz matxinatu ziren, gehiago edo gutxiago, beti egon ziren beltz "altxatuak", handik heldu baitziren

palenke ospetsuak, beltz ihes eginek eraiki herrixkak, batzuk hain indartsuak, non Santo Domingo, Haití edo Jamaikarekin jarri baitziren harremanetan. Izan ere, haietarik batzuek 80 edo ehun urte iraun zuten, hain ziren pattartsu eta hertsia palenkeak eraikitzen zituzteneko lekuak. Ongi antolatu defentsak zituzten eta elikatze adina alor eta baratze, lekuotara eten gabe heltzen zirelarik zimarro berriak, hots, ihes eginiko esklaboak. Palenkerik sonatuenak Oriente probintziakoak ziren: El Frijol eta Maluaga; erdialde eta mendebaleko probintzietan, ordea, Santa Clara, Matanzas eta Pinar del Rion palenke anitz egon ziren, Orientekoak baino tipiagoak izanagatik.

Ohar gaitezen esklabo haietatik anitz gerlari leinuetakoak zirela, halaber, leinu honetako edo hartako printze edo pertsona larria ere aldika esklabo gertatzen zela. Palenkeok Hamar Urteko Gerrara arte segitu zuten, esklabo ohiak denak juntatu baitzitzaizkien manbiei espainolen kontra, ezen, Carlos Manuel de Cespedes bera guztien buruan, Kubaren independentziaren alde jardukitze zutenek beltzak askatu egiten zituzten, zimarroak ez ezik, esklabo zirenak ere bai. Halatan, ikerketa berriek erakutsi dutenaren arabera, erraten ahal da ehun manbietatik 70 beltzak izan zirela.

1912ko sarraskiaz mintzatzer, bada, jada errepublika sasoiaren gertatu zen, behatzotza eta

Ihes egingako afrikar esklabo edo palenkeen sinadurak. Herrixkak eraiki zituzten, batzuk hain indartsuak, non Haití edo Jamaikarekin jarri baitziren harremanetan.

"Kubara heldutakoan, Regla de Palo erlijio-sistema hura adar anitzetan banatu zen. Ordea, guztion muina natura bera da, soilik hautsa bada ere; adarrotatik bakoitzak baditu bere txoriak, bere zuhaitzak, bada, erlijioa beti naturaren indarrei zuzendua da"

arazo anitz izan zuen politika baten baitan. Gertatu zena honako hau izan zen: espainolen kontra jarduki zuten beltz andana haiek ezjakinak, zabarrak eta enoranteak zirelako aitzakian, errepublikako gobernuaren politikatik kanpoan gertatu ziren. Egia erratera, aldiz, beltz haietatik batzuk armada iraultzaile baten jeneral edo pertsona printzipal izatera iritsiak ziren, errateko Juan Guadalberto Gomez edo Quintín Banderas, hiru gerletan jeneral izan zena.

Eta ongi heldu da Quintín Banderas ageri izana, zeren, kriollo zuriek beltzen kontra zein herra gaiztoarekin jauntzi zuten adierazten baitu: erran bezala, oinezkoen gudarostetan jeneral izan zen Quintín Banderas kale-garbitzaile jarri zuten 100 pesoko soldatarekin, beranduago 80tara tipitu ziotelarik. Bai eta are, gerra

sasoiaren haren menekoa izana zen presidente Estrada Palma-k finean erhan zezatela manatu zuen.

Pentsatzen ahal da zein zen beltz xeheek jasaten zuten tratua Bada, hargatik sortu zen Partido Independiente de Color hura, aristokrazia kriolloaren kontra sortu arrapostutzat hartu behar dena eta eskubide berdintasuna xede zuena. Bai ordea, mugimendu hura guztiz masakratua gertatu zen. Haren gainean anitz izkiribatu da eta zenbaki anitz aipatu dira, baina egia da errepresioa izugarri handia izan zela.

Santeriaren kontra errepresiorik? Beltzen kontra aritzearekin, kriolloak haien dantzak edo elikatzeo usantzak ez ezik, erlijioa ere erdeinatzer ahalagindu ziren, beren festetan haurrak erhan eta jan egiten zituztela edo antzekoak erranez.

Naski, hura guztia gezurra zen, eta zurietatik anitzek zuzenetik zekiten egia; errateko, azukre-oletako nagusiek erlijio horietara jotzen zuten beren seme-alabak sendarazteko, ez sendagile espainoletara. Eta hura gertatzen zen zeren erlijio haietako babalao edo sazerdoteek ezagun zituzten belar anitzen sendatzeko indarrak, alta, egun "sendabide berdea" deritzan horretan antz

handikoak ziren. Azken finean, erlijio hauek ageriago edo gordeago ibili dira sasoiaren arabera, azken hogeita hamar urteotan bezala.

Anitzek uste du erlijio hauek soilik beltz eta zuribel-

tzen afera direla, baina sinesle zuririk ere bada; zu zeu zuria zara!

Har ditzagun erlijio hauek oro: Santeria, Regla de Palo, Haitiko Vudú. Bai Kuban, bai bestetan, zuriek aspaldidanik esku hartu dute erlijiootan: gauza jakina da XVIII. edo XIX. mendeetan azukre-oletako nagusiek esklaboen erlijio-festetan esku hartzen zutela eta beltzen sendabideak galde egiten zituztela. Gure izaeraren oinarria mestizaia da, espainolen eta beltzen arteko nahasmena. Herri hau guztiz da odol-nahasia, denok dugu beltz odola.

Osha-ren Araudia edo Santeriaz landa, zer dira Regla de Palo eta Abakuá isilpeko elkarteak?

Regla de Palo, hala deritza Angola, Kongo eta Zairetik heldu esklaboek ekarri zuten erlijioari. XVI. mendean espainolek lurraldeetatik ekarri zituzten lehenbiziko esklaboak, gero eta urriago ziren indioekin batean Santiago ondoko kobremeategietan lan egitera. Oraino baziren indio zenbait oihan eta portuetan libro bizi zirenak, bai eta meategietatik ihes eginak ere, haiek izan baitziren lehen zimarroak —"indios cimarrones" izkiribatu zuten lehen kronikariek—. Luze gabe haiei beltz iheslariak juntatu zitzaizkien, handik heldu baitzen landareen gaineko beltzen jakintza, bada, indioengandik ikasia. Lehenbiziko esklabo haiekin heldua, hatzarrian Regla de Palori Mayombería iritzi zitzaion, Kongoko Mayombe oihanetatik etorria baita. Erlijio hau naturaren indarrak gurtzean datza: lurrak, zuhaitzak, landareak, baita enfumbe deritzan hura ere, hots, pertsona hildakoen espiritua; espiritu hura Enganga edo La Prenda bilakatuko da, haren jabeak bere nahiera erabil dezan eta nahi duena egitera mana diezaion. Kubara heldutakoan erlijio-sistema hura adar anitzetan banatu zen: mayombe, biyumba, quimbisa eta chamalongo; hauexek dira adar nagusiak, erresuma, eskualde edo herriaren arabera. Bai, ordea, guztion muina natura bera da, soilik hautsa bada ere; adarrotatik bakoitzak baditu bere txoriak, bere zuhaitzak, bada, erlijioa beti naturaren indarrei zuzendua da.

Abakuá bertze zerbait da. Hirietan edo herri handietan leinu bereko esklabo eta libertoak elkartzeko hasi ziren beren festak antolatzeko, elkarteoi Kabildo iritzi zitzaielarik. Kabildoak legeztatu zirenean, Kabildo Carabali zeritzana Habanako harresietatik kanpoan biltzen hasi zen, XVIII. menderako antolaturik zegoela. Elkarte eta lagungo haietan afrikar erlijioak beren izate eta egite osoarekin mantendu ziren, berdin yoruba, kongo edo karabali izanik ere. Abakuá isilpeko lagungoa kabildoetan sortu zen, indarrak handiena Habana, Matanzas eta Cardenaseko portuetan bildu zuelarik, taldeko

Duela zenbait urte hitzaldi bat eman zenuen Kubako Santeria eta Euskal Herriko antzina-ko erlijioaren arteko harremanen gainean.

Kristoren aitzineko erlijioak ezagutzearekin, bada, Euskal Herrikoak ez ezik, mundu guztikoak ere, katolizismoaz mintzatzera, 400 urte iraganak dira inkisizioarekin. Ni erlijio primitibo guztien alde nago, eta Euskal Herrian egon nintzen batean ohartu nintzen zer erlijio indartsua zen Kristo aitzinean zenu-tena.

Ni Kanadako indioekin bizi izan naiz, herrialde batera joaten naizenetan indioak edo bertako populuak aurkitzera entseatzen naiz, zerbait gehiago irakats diezadaten. Horrek gizakumeago egiten nau, neure alabei nehon irakasten ez diren baloreak irakastera bultzatzen nau; ezen, naturarekin bizitzeko zentzua galtzen ari gara.

"Geure bizimolde eta baldintzetara ekarri dugu, ezen, erlijio hauek, sorlekua Afrikan izanagatik, kubatarrek dira, denbora aitzina arauak moldatu eta aldaratu egin direlako. Santeria kubatarra da: Nigeriako yorubar eskualdean baldin badira 500 orisha, gutienik 300 heldu ziren Kubara"

gehienak beltz indartsuak izaki, portuko zamaketa-lanetan iaunzten baitzuten.

Abakuá hura Calabar eskualdeko mito batzuetan oinarritu zen; uste dugu Afrikako kostalde hartako populuak 1300-1400 urteetan matriarkatutik patriarkatura aldaratu zirela, hots, gizona egin zen "sekretoaren" jabea: sekretua duenak boterea ere badu; leinuko sekretua badut, haren gaineko boterea ere badut. Abakuá baitan soilik gizonak sar zitezkeen, arras kode etiko zuzena zuten, doi-doi konplitu behar ziren arauarekin. Taldearen xedea, bilduriko sosaz partaideen askatasuna erostea zen, baita alarguntsa edo umezurtzak laguntzea ere.

Barneko antolamendua aipatzera, erran behar da lagungoa militar erara antolatu zela, halaber, bere mende guztian politikaren gorabeherak jasan zituela ere. Errepublikasasoian abakuá jendeari beldur zitzaion, egiatan indar politikoa zelakoz, portuak kontrolatzen zituzten aldetik.

Baina abakuáren garrantzia ez datza soilik alde sozial edo politikoa, bai ordea, Kubako musika eta dantzak, conga edo mambo, gure folklorreko iharroste eta keinuak, deabruttoak, txanodunak eta abar, abakuá taldeen festetatik heldu dira. Federico García Lorca festa haietatik batera eraman zuten batean, deabruttoak eta abar ikustearekin, erran zuen ezen dantzaldiok Europan antzeztuko balira,

Natalia Bolivar, Habanako etxean.

jende guztia harri eta zur geratuko litzatekeela. Izan ere, gaur egun nehoiz baino "lur" gehiago dago, nehoiz baino partaide gehiago dago.

Brasil, Kuba eta beste herrialdeetako santerien artean zer berdintasun eta berezitasun dago?

Horiek guztiak Afrikako leku beretatik heldu sineste berak dira, egun lekuz lekuko ezaugarri ezberdinekin izanagatik ere. Errateko, Brasil holandarren eta portugaldarren menean egon zen; Haití, aldiz, espainolen, frantsesen, eta aldi batean ingelesaren menean ere bai. Handik bada, kolonizatzaileek ekarri erlijioek beren marka utzi zuten esklaboaren erlijioetan.

Halatan, Haitín vudúaz aipatuko dizute, bada, vudúa Dahomeyko erresumatik heldu zen, Arará lurraldetik; halarik ere, Haitín Varon cimetié, La Maitre eta antzeko sujetak dituzte, ageri bezala izen frantsesak dituztenak. Haitiko iraultza gertatuta, frantses anitz aldaratu ziren Kubarara, guztiz ere Orientera, naski, esklaboak eta guzti. Beste esklabo batzuk Matanzas edo Pinar del Riora eramane zituzten gero, bozal zeritzen haietarikoak, erran nahi baita, zuzenetik Afrikatik ekarriak; berauek vudúa praktikatzaren dute Afrikako eran, haiek, aldiz, Haitikoan.

Santero batzuek erlijioa kristau eraginetatik garbitu nahi dute eta yoruba leinukoek praktikatzaren zuten erara itzularazi, errateko, Shangó eta Santa Barbara bat bera egitea ekidin. Badu zentzurik?

Badira taldeak, Asociación Cultural Yoruba kasu,

Santeriak zer ondorio jasan zuen iraultza sozialistarekin?

Jende guztiak dakiena: hau marxista-leninista deklaratu zen eta erlijioak amaitu egin ziren, kitto. Erlijioak ez zituzten zuzenki pertsekutatu, baina nehorik bere burua katoliko, protestante edo kultu sinkretikotzat edukiz gero, han hark ez zukeen lanposturik erdietsiko. Handik heldu zen moral bikoitza: erlijioa ezkutuan praktikatzaren.

Los Orishas en Cuba nire liburua aurkeztu zen egunean, niri Brigada Berezia igorri zidaten, argitaratu aitzin moldiztegiaren hiru aldiz geldiarazi zidatelarik. Gero zabaltze bat gertatu zen. Dena dela, nik uste dut erlijioak eta politikak ez dutela zer ikusirik. Erlijios izan ala ez, jendeak onetsi egin zuen estatuaaren politika: Kongora edo Angolara igorri aitzin nehoi ez zioten galde egiten erlijios izan ala ez.

erlijioa yoruba moldera bihurtu dadin nahi dute. Ni ez nago ados. Orain arte gauzak ongi heldu badira, zertarako hasiko gara erlijioa yorubartzaren? Erraten dute forogu eta eritualak yorubar mintzairan egin behar direla, bada, nire ustez afrikarrek berek behar dute mintzaira berreskuratu, ez guk.

Nigerian kolonizatzaile anitz sartu ziren, ingelesak, holandarrek, frantsesak, portugaldarrek, nor bere mintzaira eta erlijioarekin heldu ziren; bertako anitzek, beren aldetik, ahalegin guztiak egin zituzten Oxforden edo Parisen ikasteko, beren nortasuna ezkutatzeko eta zuriak bezalakoak izateko. Orain, berriz, jende hark nahi du lehenagoko bere kultura berreskuratu, handik heldu baita yorubar moldera bihurtzeko nahia. Baina Kuban ez da gertatu Afrikan bezala, ez eta beste lekutako arrazakeria ere, beltz-sarraskiekin eta abar. Hemen beltzarekiko arazoa tipia izan da. Errateko, nik maitatuen izan dudana pertsona hazi ninduen emazte beltza izan da, neure ama bezainbat maite izan baitut. Beraz, hemen sinkretismoa naturalagoa izan da.

Nire ustez ez dago deus zertan yorubartu, guk badugu geure izate berezia, zeren erlijioa geure ezaugarrietara moldarazia baitugu. Nigerian darabilten Ifá-ren kultura ezagutzearekin ohar gaitezke mintzo direneko lengoia ez dela gurea. Guk Ifá geure bizimolde eta baldintzetara ekarri dugu, ezen, erlijio hauek, sorlekua Afrikan izanagatik, kubatarrek dira, denbora aitzina arauak moldatu eta aldaratu egin direlako. Santeria kubatarra da: Nigeriako yorubar eskualdean baldin badira 500 orisha, pentsatzen ahal da gutienik 300 heldu zirela Kubarara. Erlijioa praktikatzaren zuen jendea arras hertsia zen, zaharrak hiltzearekin beraien sekretua ere hiltzen zen. Beraz, hone-latan, jaingo edo "saindu" anitz galdu egin ziren. Hura ikusirik, atso-agure batzuek deliberatu zuten liturgia bezalako bat sortu behar zutela ezagun zituzten orishei egokitu behar zitzaizena. Bada, horixe da oraingo santeriararen oinarria.

Desakralizatzen entseatzaren den gizartearen erlijioak badu lekurik?

Jendea nekatzen hasia da horretaz, kontsumismoaz nekatua da eta zientzia hutsaz ere bai: berau zerbait badela sinetsirik, finean ohartzaren gara dena heldu dela naturatik, eta gu suntsitzen ari gara.

Zuk euskaldun deiturak dituzu. Zer sentimenduk lotzen zaitu Euskal Herriari?

Ni guztiz kubatarra sentitzen naiz, eta Euskal Herrikoa ere bai. Galde egiten badidazu nor naizen edo nola sentitzen naizen, bada, ni Kuba sentitzen naiz, irla honetan sustrai harturik nago, hau nire irla da, Euskal Herriko etorkina izanagatik. ■

Joan den mendeko euskal curriculum jeltzale eta katolikoa

Euskarazko testu-liburugintzaren sorrera lehenbiziko euskarazko eskolei lotuta dago ezinbestean. XX. mendeko lehen hamarkadetan jaio ziren bata zein bestea, elkarren eskutik. Kutsu abertzale eta katoliko ageri-agerikoa zuten lehen testu-liburu haiek eta, orduko gehienek aldean, kalitate handia ere bai. Haatik, ez ziren ume askorengana iritsi, Paulí Dávila adituaren esanetan. Beste garai batzuk ziren.

UNAI BREA

Argazkiak: Dani Blanco

Lehen testu-liburuak historia, gramatika eta geografia –Lutelestik zazpi probintziako Euskal Herria irakasten zuen– lantzen zituzten. Aritmetikari buruzko *Euskal-Zenbakiztia* eta fisikako *Pisia* modukoak urriak ziren.

GAUZA JAKINA DA Francoren diktadurak –chun urte lehenago, eta Bidasoaz bestaldean, Iraultza Frantsesaren oinordekoek bezala– guztiz debekatu zuela euskara Hego Euskal Herriko eskoletan. Francok ez zuen ezer berriarik asmatu ordea, Gerra Zibilaren aurreko egoera ere parekoa baitzen Espainiako Estatuan: irakaskuntzak gaztelaniaz izan behar zuen derrigorrez. Zelangura, mende hasiera hartako lege-betearazleak ez bide ziren geroagokoak bezain zorrotzak izan, eta hala, abertzaleak –ez eurak bakarrik– gauza izan ziren Bizkaian eta Gipuzkoan –Nafarroan bakanen bat ere bai– nolabaiteko euskal eskola sortzeko.

Euskarazko lehen eskola haiek une berezi samarrean agertu ziren. Paulí Dávila EHuko irakasle eta euskarazko testu-liburuetan adituak dioenez, "XX. mende hasieran, Kuba galtzeaz geroztik, espainiar nazionalismoa ahul zegoen. Arrazaren kalitatea ezbaian zegoen; 'Espainia gaizki

dabil', 'Espainia galbidean da' eta jite bertsuko ideietan oinarritutako auto-kritikak eskola –gaztelaniazkoa noski– indartu nahi izatea ekarri zuen ondorio, besteak beste. Estatuak hiritar eskolatuak nahi zituen, bere burua indartze aldera". "Testuinguru hartan", jarraitu du, "Euskal Herriko zein Kataluniako abertzaleak hezkuntza-sistema espainiarrari kritika egiten hasi zitzaizkion, eta hemen, Sabino Arana izan zen kritika horren buru".

Mugimendu hark lehen euskarazko eskolak sortzea eragin zuen. Gutxi, artean. Jakina, eskola haietako umeek euskarazko testu-liburuak behar zituzten, eta horretara jarri ziren zenbait. Sabino Aranak berak, esaterako, euskal gramatika bat idatzi zuen, eta aleren bat gehiago izan zen mendearen lehen hamarkada bietan, baina testu-liburugintzak urte batzuk geroago hartu zuen benetako indarra, Eusko Ikaskuntzaren eskutik. 20ko hamarkadatik aurrera Bizkaiko

eta Gipuzkoako Aldundiek herri txikietan sortutako eskoletan erabiltzeko ekoitzi ziren liburuok, batez ere.

Paulí Dávilaren esanetan, euskarazko liburu haiek ez ziren ume askorengana iristen. Kontuan izan behar da Araban, ia Nafarroa osoan eta Iparraldean usainik ere ez zietela hartu, erdaraz baitziren jaun eta jabe hezkuntzan. Bizkaian eta Gipuzkoan, berriz, egoera zertxobait hobea izanagatik ere, gaztelaniazko eskola zen nagusi. Batez ere hiri handietan, baina baita herri txikiagoetan ere. "Ez dugu ahaztu behar guraso gehienek nahiago zutela euren seme-alabek erdaraz ikastea, hura baitzen ospea zeukan hizkuntza", ohartarazi du Dávilak. Bestetik, ezin dugu garai hura gaurko irizpideen arabera aztertu. Jende asko analfabetoa zen, eta eskola derrigorrezkoa izan arren, derrigortasun hori ez zen gaur bezain erabatekoa. "Normalizat hartzen zen umeak, baratzean jardun behar zutenean, eskolara ez joatea".

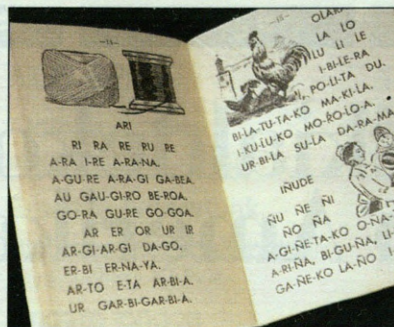
Zientziari buruz ezer gutxi

Euskarazko lehen testu-liburuek gramatika, geografia eta historia lantzen zuten, batik bat. Bazen, hala ere, bestelakorik: matematika, fisika, kimika... Gehiegirik ez. Apur horien artean, aritmetika irakasteko helburua zeukaten gehienek. Aitzindaria 1913ko *Ume koxkorentzat euzkeraz egindako zenbakiztiya edo aritmetika* izan zen, eta haren ereduari jarraitu zion 1920ko *Lenengo ikasle malarako Euskal-Zenbakiztiak*. Aritmetikatik landa, zientziaren alorreko uztia zeharo eskasa izan zen euskarazko testu-liburuen baratzean: *Daneurtiztia* (1933), geometriari buruzkoa, *Pisia* (1935), *Kimia* (1936), eta gutxi gehiago. Sailkagaitzagoa da, berriz, Julene Azpeitia errepublika garaiko pedagogo ezagunak idatzitako *Osasuna*, *Merketza eta Janaritzea*, hiru arlo horien gaineko aholkuak ematen zituen liburua.

Espainiako Gerra Zibila hasi arte iraun zuen euskal testu-liburugintzaren lehen aldi hark, zabalkundean murriztzen baina izenburutan oparo. Paulí Dávilak azpimarratzen duenez, "mugimendu hark gero sortu zenerako hazia erein zuen. Ezin uka eskola espainiarra nagusi zela garai hartan, baina kezka agertu zuten apur haien lana ondorengoan eredu izan zen. Izan ere, ideia garrantzitsu bat utzi zuten: Euskal Herria beste modu batez eraiki zitekeela".

Ideologia barra-barra

Eusko Ikaskuntzak testu-liburuak sustatzeko lehiaketak antolatu zituen. "Haien kezketako bat euskal curriculum sortzea zen", diosku Dávilak, "eta hala, irakurtzeko liburuxkak, euskara ikasteko gramatikak, Euskal Herriko historiari eta geografiari buruzko liburuek eta antzekoak argitaratzen hasi ziren. Aberriarekin

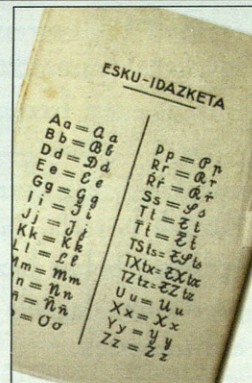
harremanak zeukatenak".

20ko eta 30eko hamarkadetan *Umearen laguna*, *Martin Txilibitu*, *Txomiñ-Ikasle*... agertu ziren. Liburu haietako asko eta asko Ixaka López Mendizabalek Tolosan zeukan inprimategian egin ziren. López Mendizabalek testu-liburugintzan eduki zuen garrantziaren berri eman digu Paulí Dávilak: "Bilbon argitaletxeren bat egon zen, baina esan daiteke euskal testu-liburuen industria López Mendizabalekin hasi eta bukatzen zela ia". Horrek, besteak beste, liburuak idazteko erabiltzen zen hizkeran eragin zuen. 20ko hamarkadaren aurretik, eta Sabino Aranaren eraginez, bizkaiera izan zen nagusi. López Mendizabal liburuak argitaratzen hasteaz (eta kasu askotan, idazteaz) batera, ordea, gipuzkera gailenduz joan zen. Zelandura, liburu asko euskalki bietan egiten ziren. Argitaraldi desberdinetan, hori bai.

Ideologia –abertzalea, edo jeltzalea zehatzago esanda– bete-betean ageri zen liburu haietan. 1932an plazaratutako *Lutelesti* –hots, geografia– izeneko batean, esaterako, Euskal Herria maitatu beharra zegoela esaten zen, bihotz baten itxura daukalako. Liburu hartan, geografiaz ziharduten gainerakoetan bezala, zazpi herrialdek osatutako Euskal Herria ikus zitekeen. "Euskal sena azpimarratzen zuten", azaldu du Paulí Dávilak, "txapelaz eta bertoko

6 eta 12 urte bitarteko umeentzako liburuak ziren, zaharragoek ez baitzuten euskaraz ikasten. Garai hartarako itxura modernoa omen zuten; irudi argiak eta koadernaketa dotorea.

jantziz jantzitako mutilak, baserriko bizimodua... halako gauzak agertzen ziren irudietan". Garaiko abertzaleengan nagusi zen pentsamoldeari jarraiki, erlijio katolikoak ere berebiziko garrantzia zeukan liburuotan: "Xabiertxo ireki eta lehen ikasgaia Jaungoikoa da". *Xabiertxo*, izan zen, hain justu, liburu haietan guztietan arrakastatsuen, 60 eta 70eko hamarkadetan ikastoletan erabili izanak adierazten duen legea.

Garai hartako euskarazko testu-liburuak sei eta hamabi urte bitarteko umeentzat eginda zeuden –hortik aurrerakoentzat euskarazko eskolarik ere ez zegoen–, eta azpimarratzeko moduko kalitatea zuten. "Ondo marraztuta zeuden, irudi argiekin, eta oso itxura modernoa zeukaten, koadernaketa dotorea eta guzti". Irudi gehienegilea Jon Zabalo "Txiki" izan zen. Liburuak, bestalde, txikiak ziren –15x20 zentimetrokoak–, eta orrialde kopuruari dagokionez urriak. ■

Babeslea: Oiarzungo Udala

Oiarzungo Udala

OIARTZUN, UDALERRI EUSKALDUNA

Osasungintza, Lantegiak, Epaitegiak, Merkatal eta Finantza Zerbitzuak ere euskaldunduz. Euskaraz bizi nahi dugulako hamaika lan elkarrekin egiteko dugu.

Txina, Ekialdeko Europa eta Hego Amerika jomuga

Zenbait sektoreren eskaria gutxitzeak MCC taldearen 2003ko emaitzetan eragina izan bazuen ere, MCCk aurrerapausoak eman zituen nazioartean hedatzeko eta berrikuntzak egiteko. Horiek horrela, taldea globalizazioaren erronkei behar bezala aurre egiteko prestatuta dagoela uste dute bertako arduradunek.

DANIEL UDALAITZ

HAZKUNDE MOTEL samarreko testuinguruan, "Mondragón Corporación Cooperativa" zenbait sektoretako eskarian gertatutako moteltzearen ondorioak jasan ditu; baina, oro har, salmentek hazkunde polita izan dute, lanpostu ugari sortu da, nazioartera zabaltzeko prozesuan aurrera egin dugu eta apustu sendoa egin dugu berrikuntzaren alde, globalizazioak dakartzan erronkei aurre egiteko tresna den aldetik". Hala jartzen du 2003an taldeak izandako emaitzen

aurrerakina eskaintzen duen Euskadiko Kutzaren memorian. Hori horrela dela ikusteko, taldearen datu orokorrak ikusi besterik ez dago: aurreko urtearekin erkatuta, %4,6 gehiago saldu zuen; %2,5 lanpostu gehiago sortu; eta %24 inbertsio gehiago egin zituen. Koadroan ikus daitezke datu zehatzagoak.

Etorkizun hurbilera begira, atzerriko lantegiei eman die garrantzia

eta 2008. urtera bitartean 17 lantegi irekiko ditu Txinan, Mexikon, Brasilen eta Europako Ekialdean. Ehuneko 50era heldu bitartean erosketari gehiago egingo du atzerrian eta balio erantsi gutxien duen ekoizpenaren zati bat deslokalizatuko du. Dena den, jarduera horrek enpleguan eragiterik ez dute nahi eta beraz, kooperatibak hazi beste erremediorik ez du izango.

ALBERTO ELOSEGI

Industriaren taldea kaltetuena

Industriaren taldea da MCC osatzen duten hiru taldeetatik nazioartera irteteko aukera gehienak dituen. Horregatik, 2003an Europatik etorri zen eskari txikiagoak talde horri egin zion kalte handiena. Hala ere, bertako ordezkarien arabera, ekitaldi "onargarria" izan zen. 4.379 milioi euro fakturatu zituen, 2002ko salmentekin alderatuz %8 gehiago.

Lehenengo urtean, hedapenik dinamikoena ingeniaritzaren eta ekipoko ondasunen dibisioetan gertatu zen; %31 gehiago fakturatu zuten. Horien atzetik, dezente atzerago, automozioa eta eraikuntza daude. 2002ko fakturazioa gaintitzea lortu ez zuen dibisio bakarra makina-erremintarena izan zen; 2002. urtearekin alderatuta, %20,2ko beherakada izan zuen. Jarduera hori nazioartean oso hedatua dagoelako gertatu zen beherakada. Baina beste bi gertaera ere izan ziren eragin kaltegarri horien

errudunak: Europako enpresek inbertsio gutxiago egin zituztela arlo horretan eta euroa asko garestitu zela. Horrek guztiak zailtasunak ekarri ditu makina-erremintako produktuak gure dibisa erabiltzen ez duten merkatuetara eramaterako garaian. Industriaren taldeak merkatua izan duen fakturazioari erreparaturaz gero, zera ikus daiteke: arlo bateko eta besteko ekonomien martxarekin koherentzia, barruko merkatuan hedapena dezente handiagoa izan dela nazioarteko merkatuan baino. Barruko merkatuan 2002. urtean baino %11,2 gehiago saldu zuen; eta nazioartekoan, berriz, %4,7 gehiago besterik ez. Industriaren taldeak guztira 32.350 langile zituen 2003. urtearen bukaeran. Horietatik 6.061ek taldeak atzerrian dauzkan enpresetan lan egiten dute. Aipagarria da 553 langile dituen Matrici kooperatiba sartu zela taldean 2003. urtean.

Finantza taldea eta banaketa

MCCko finantza taldeak hiru jardue-
ra hartzen ditu bere baitan: Banka,
Lagun Aro BGAE eta Lagun Aro
Aseguruak. Euskadiko Kutzak kaudi-
men bikaina dauka. Bere baliabideak
1.053,5 milioi eurokoak dira. 479,7
milioi euroko superabita daukala
adierazten du horrek. 2003ko aben-
duaren 31n %14,81eko kaudimen
koefizientea zuen. Erraz gainditu
zuen, beraz, %8ko gutxienekoa. Kre-
ditu inbertsioa %22,4 handiagoa izan
zen 2003an, aurreko urtearekin alde-
ratuta. Hau da, 5.973,8 milioi eurotik
7.311,6 milioi eurora pasatu zen.
Hazkunde hori gehienbat etxebizitza-
ko hipoteka kredituaren bilakaeran
oinarritu zen. Irabaziak %3,4 handia-
goak izan ziren, 103,4 milioi euro
lortu baitzituen 2003an eta 100 milioi
euro aurreko urtean.

Lagun Aroko mutualisten taldeko
kide gehienak MCCko bazkideak
dira. Taldekideen eta haien familiari-
teko onuradunen gizarte babesaz
arduratzen da batik bat. Gaur egun,
113 kooperatibatan banatutako
28.204 pertsona daude bertan, eta
urtetik urtera 1.002 pertsona gehia-
go sartzen dira. 2003an 54,8 milioi
euro banatu zituen prestaziotan
—epe laburrerako prestazioak emate-
ten ditu—. Kopuru horretako %54
aldi baterako ezintasuna zutenei
eman zien eta %39 osasun laguntza
emateko erabili zen. Lagun Aro
Aseguruak 181 milioi euroko diru
sarrera izan zuen 2003an, aurreko
urtean baino %9 handiagoa. Bere
merkataritza sarea hedatu du beste
lau sukurtsal irekiz. Gaur egun, 68
sukurtsal dauka Euskal Herri

MCC-REN ZENBATEKOAK (milaka eurotan)			
AZALPENA	2003	2002	Aldakuntza 03/02
Aktiboa guztira	16.309	15.337	6,3
Baliabide propioak	3.281	3.102	5,8
Emaitza bateratuak	411	370	11,1
Bitartekoturiko baliabideak Euskadiko Kutxa	9.247	8.474	9,1
Ondare fondoa Lagun Aro	2.766	2.549	8,5
Salmentak guztira (industrialak eta banaketa)	9.655	9.232	4,6
Inbertsioak guztira	847	683	24,0
Lanpostuak	68.260	66.558	2,5
ITURRIA: GRUPO MCC			

osoan, Bartzelonan eta Valentzian,
bere 240.000 bezeroen esanetara.

Banaketa taldearen buru Eroski
da. Eroskiz gain, beste hauek daude
taldean: Comercial Erein, Erosmer
Ibérica eta Sofides —azken horrek
Frantzian dauka egoitza—; Balear Irla,

cat bere finkapen perimetroan inte-
gratu zen, eta Eroskiren ekarpenen
bigarren jaulkipena arrakastarekin
gauzatu zen. Alabaina, Valentziako
Consum kooperatibaren baja ere ga-
ratu da.

Eroski taldeak inbertitzeko ahalegi-
narekin jarraitu du, eta 60 supermer-
katu, bederatzi hipermerkatu, 18
bidaia agentzia, bost aisialdirako
denda eta lau gasolina zerbitzugune
ireki ditu. Horrekin guztiarekin,
2.600etik gora lanpostu sortu ditu.
Berrikuntza horien artetik aipagarrie-
nak Gasteizko El Boulevarden eta
Logroñoko Berceoren inaugurazioak
dira. Emaitza ekonomikoak hauek
izan ziren: Eroskiren emaitza batera-
tuak %21 igo ziren eta 108 milioi
eurora iritsi ziren. Salmentak 2002koa-
rekiko pixka bat igo ziren; 2002an
5.122 milioi euro izan ziren eta 2003an
5.204 milioi euro. ■

MCC balio erantsi
gutxieneko ekoizpen zati bat
deslokalizatzeke prest dago,
enpleguari eragin gabe

Galizia eta Madrileko aliatuekin bate-
ra sortutako beste zenbait baltzu; eta
nekazaritza eta abeltzaintzako eta eli-
kagaigintzako (Erkop) beste sei bal-
tzu. Talde honen balantzea baikorra
izan da: Jarritako helburuak bete
ziren, lurrinen banaketa espezializa-
tua finkatu zen, Distribuciones Mer-

foRoa
E-PosTa
Txat
BerRiak

EusKAra(Z)

<http://www.euskaraz.com>

Euskara hutsezko ataria

«Demoen partidan asko dugu jokoan euskaldun guztiok»

Igor Ahedo

Igor Ahedo Gurrutxaga (Bilbo, 1973) soziologian lizentziatua eta zientzia politikoetan doktore da. Errekalde auzokoa izan arren Iparraldeko egoera politikoak lehentasuna du bere lanetan: *Iparralde, entre la frustración y la esperanza* (IVAP) eta *Iparraldeko abertzaletasunaren iragana eta oraina* –Robles-Arangiz institutua– liburuak dira horren lekuko. Iparraldearen iraganetik orainera bide egin dugu berarekin. Honatx, laburki bada ere, eskaini digun argazkia.

Nola deskribatuko zenuke Frantziako estatuaren eredu kolonialista Iparraldean? Ez dut uste Frantziako estatuaren eredu –Iparraldearen kasuan– eredu guztiz kolonialista izan denik. Nik lurralde honekiko politika, menpekotasunezko politika periferiko gisa deskribatuko nuke. Adibidez, Hego Euskal Herriaren erdigune politiko nagusia Madrilen izanda ere, Hegoalde –Kataluniarekin batera– estatuko erdigune ekonomiko nagusia da. Erdigune ekonomikoa izateaz gain, Hegoaldeak erdigune politiko izatea bilatu du historikoki. Zeregin horretan, gizartearen hainbat elitek herriaren osagai etnikoak diskurtso politiko bihurtu ditu. Testuinguru horretan jalgi zen nazionalismoa berealdiko lanabesa izanez. Iparraldean ez da halakorik izan. Frantziako erdigune ekonomikoa nahiz politikoa Parisen dago. Iparralde ekonomikoki nahiz politikoki periferia izan da, eta ez da eliterik sortzeko abagunerik izan.

Testuinguru horretan nolakoa izan da Iparraldeko herritarren eta Estatuaren arteko harreman eredu?

Iparralde Parisiko erdigune politiko-
tik urrun izanik, *notableak* –Hegoaldean jauntxoak– Paris eta periferiaren arartekoak dira. Notable hauek garatu dute Iparraldeko diskurtso politikoa. Notableek herritarren sentimenduak

“Abertzaletasuna politikaren ertzetik erdigunera bide egiten ari zen unean gertatu zen ABren zatiketa”.

estatu zentralistaren estrategiara egokitu izan dituzte, eta halaber, estatuaren estrategia bertako populazioaren sentimenduetara.

Zein da notable hauen soslai?

Notableek dependentzia bikoitza dute: populazioarekiko nahiz Parisekiko. Boterearen baliabideak behar dituzte herritarren boza lortzeko. Ararteko hauek batzuetan diskurtso baskista erabiltzen dute, populazioaren enpatia dute, baina aldi berean, diskurtso jakobinista darabilte. Honek diputatu edo hautetsi hauen “izaera eskizofrenikoa” azalarazi du. Politikoen ezaugarri honi erlijioa eta tradizioa lotu behar zaizkio. Iraganean, elite ekonomikorik ezean, kleroak “manciatu” zuen bertako errealitate politikoa. Alta, gerora, euskarak garrantzia galdu zuen neurrian, estatu zentralista eta laikoa inposatuz joan ahala, sekularizazio prozesua azkartu zen eta notableek are garrantzia handiagoa irabazi zuten.

Frantziako estatuaren eredu aldaketak izan dira. Charles de Gaullen ereduak, adibidez, nola eragin zuen Iparraldean?

De Gaulle diskurtso nazionalista indartsu batean oinarritu zen estatu eredu berri bat eraikitzeko. Eredu honek behartu zituen notableak logika lokala utzita logika nazionalarekin funtzionatzera. Euskal demokrazia kristauak indarra galdu zuen eta RPRko sektore gaullistak indartu ziren. 60tik 90era bitartean notableek estatuaren exigentziak bete egin behar izan zituzten.

Orainera etorri, nola hasi zen Iparraldeko abertzaletasuna ernatzen?

Bertako eta kanpoko faktoreek eragin da. 1950. urteetan euskal hizkuntza eta identitate ezaugarriak oso egoera larrian egon ziren, euskal krisia gogor

eta oso nabarmen agertu zen. Euskara-
ren transmisioa eteten hasi zen familie-
tan eta hainbat kultur adierazpideren
gainbehera etorri ere bai. Honi guztia-
ri krisi ekonomikoa gehitu zitzaion. Ego-
era kaotikoa izan zen. Alta bada, nazio-
artean nazionalismo iraultzailea agertu
zen. Enbata eta ETA Aljeriako inde-
pendentzia garaian sortu ziren. Aldi
berean, sektore gaullisten aurkako
borrokak ere lagundu zuen abertzaleta-
suna ernatzen. Hasieran jite askotariko
abertzaletasuna ernatu zen. Baina,
ernamuina argitzen hasi orduko
—berandu sortu izanagatik— abertzale-
tasunak ezkerreko izaera agertu zuen.

Bertako abertzaletasuna ulertzeko Iparr-
retarrak (IK) erakundea ezinbestekoa
da. Kontraesanen eta eztabaiden iturri.
1973. urte aldean IK sortu baino lehen
jada, batzuek indarkeria erabiltzea erre-
fuxatu zuten, arazo etikoengatik. Beste
batzuek, ordea, borroka armatua sos-
tengatu zuten. Abertzaletasuna ildo
sozialdemokrata, kontserbadore eta
marxistaren artean zatitu zen Enbata-
ren garaiatik. Joera horien barruan
indarkeria erabiltzeari buruzko eztabai-
da lantzen hasi zen. Hegoaldeko ezker
abertzaleak ez zuen kontraesanik ikusi
erakunde armatu bat Hegoaldean eta
beste bat Iparraldean izatearen artean.
80ko hamarkadan alta, Hegoaldeko
ezker abertzaleak borroka markoa
Hegoaldea zela hobetsi zuen, Iparral-
dean borroka armaturako tokirik ez
zegoela esanez. Honek EB eta EMA
sortzea ekarri zuen. Hura izan zen
egungo abertzaletasunaren haustura
edo zatiketaren jatorria. Beranduago,
Hegoaldeko ezker abertzaleak Iparral-
dean izan zuen "eskuartzea"ri buruzko
nolabaiteko autokritika egin zuen.
Geroago, abertzaletasunaren batasuna

ABren baitan gauzatu ahal izan zen.

Autokritika nolakoa izan zen?

Ezker abertzalearen barne agirietan
nolabaiteko autokritika agertu zen,
baina ez zen guztiz sustraitu. Horren
lekuko 2001ean Batasuna Iparraldera
zabaldu izana. Azkenik, ABko kideen
gehiengoaren nahiari muzin eginez
gauzatu zen. ABk, bere barne kontrae-
sanak argitu aldera, eztabaida eta pro-
zesu hura geldiarazi nahi izan zuen.
ABk ezker abertzale batua nahi du,

**“Demoek bide eta
alternatiba itxaropentsua
zabaldu dute,
tradizionalisten joera
motelaren eta biolentziaren
agerbide garratzen artean”**

baina baldintza zehatz batzuekin. Iparr-
raldeko Batasuna osatu zuen sekto-
reak eta Hegoaldeko Batasunak aurre-
ko garaian izan bide zen autokritika
ahaztu zuten nonbait, edo ez zuten aint-
zakotzat hartu, behintzat.

Zuk nola ikusi duzu zatiketa hau?

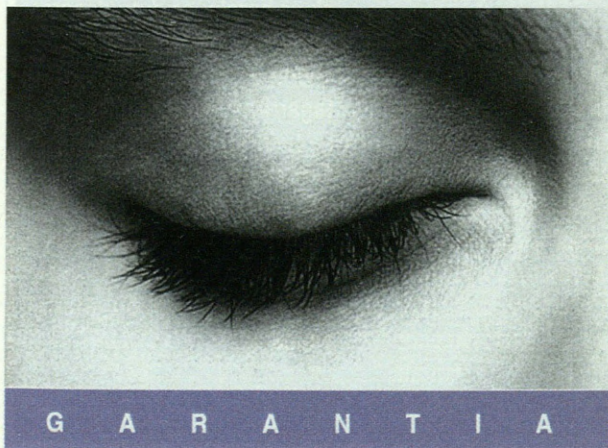
Abertzaletasuna politikaren ertzeta-
tik erdigunera bide egiten ari zen
unean gertatu zen ABren zatiketa.
Abertzaleak politikan baztertuak
izatek pisu eta eragina izatera pasa-
tzen ari zirenean. AB beste alderdi
politikoen diskurtsoa baldintzatzen
hasi zen unean zatitu zen. Abertza-
letasunarekin ohitua ez den hautes-
leriak abertzaleen diskurtsoa eta eran-
tzun garbiak behar ditu. Azken
bozetan, ordea, iritziak erdibanatu
eta boto-emeileak sakabanatu dira.

Artean Elgar-ensemble mugimendua
sortu da. Nola baloratzen duzu berau?

Tradizionalki —nazio gatazken testui-
nguruan— harreman identitarioak modu
birpolarizatuan ematen dira. Iparral-
dean ere hala da, alta, askotariko identi-
tate bat sortzen ari da. Euskalduntasu-
na leku zabala hartzen ari da euskal eta
frantses bitasunean. Horieta askok
—abertzale izan gabe eta frantsesa
izaki— Batera plataformaren aldarrika-
penak bere egin dituzte. Frantziako
estatuaren aurka mugitzen hasiak dira.
Elgar-ensemble erakundekoek euskal
bezain frantseztat dute beren burua,
baina ez dute jarrera frantsesa sosten-
gatzen, baskita baizik. Abertzaletasu-
naren aliatuak dira, nolabait.

Demoen fenomenoak sendotuko al da?

Hala nahi nuke, behar-beharrezkoa
baita. Demoek bide eta alternatiba itxar-
opentsua zabaldu dute, tradizionalis-
ten joera motelaren eta biolentziaren
agerbide garratzen artean. Politikaren
sukalde berria asmatu dute, aurreko
biak baino askoz zaporetsuagoa. Esta-
tuaren joera injustu eta errepresiboaren
aitzinean desobedientziaren bidea urra-
tzen ari dira, mugitzen ez ziren sekto-
reak kontzientziatzen eta mobilizatzen.
Demoak jokatzen ari diren partidari
asko dugu jokoan euskaldun guztiok.
Beren bidea gailenduko balitz, herri
honek bizi duen gatazka egoera gailen-
du liteke. Bestelako alternatibarik ez
dagoela esaten dutenen aurrean, eki-
men onuragarria litzateke. Herri honek
pairatzen duen injustiziaren aurrean,
demoen alternatibak biolentziaren
bidean eta immobilismoan segitu nahi
dutenei erantzuten die. Paradoxikoki,
Iparraldean alternatiba desobediente
bat altxatu da, non eta jubilatuen txoko-
tzat jotzen den lurraldean. ■

**Konfiantza
delako
garrantziatsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Bero-beroan

Lizartzako laborategia

EAJko GBBk erabakita, hiru zinegotzi kargu bere garaian legez kanpo jarritako Axudario herritarren zerrendaren esku geratu dira. Pozik agertu dira Lizartzako ezker abertzalekoak eta ekimen honek laborategi gisa balioko duen ikusteke dago orain.

EBBren esku dago erantzuna, baina dagoeneko Josu Jon Imaz buruzagi jeltzaleak aurreratu du GBBren erabakiek ez dutela aurrera egiterik. EAJren barne tentsioak bigarrenkoz azaleratu dira egun gutxitan, duela bi aste Odon Elortzak Donostiako Udala elkarrekin kudeatzeko EAJ eta EAri egindako eskaintzaren ondoren. Borborka dabil euskal politikaren lapikoa, eta oraindik urak gainezka egin ez badu ere, epe ertainean orain arteko egoerak norabide desberdina hartuko duela antzeman liteke.

Desberdina bai, baina norabidea da zalantza, eta honek gatazka bortitza gainditzeko adinako indarrak izango duen dago ikusgai.

PSN: Lizarbe, Chivite eta *Diario de Navarra*

PSNk hilaren 17 eta 18an egingo duen kongresuan erabakiko da alderdia Juan Jose Lizarbek gidatzen jarraituko duen edo orain arte honen lan taldean antolaketa idazkari gisa aritutako Carlos Chivitek hartuko duen zuzendaritza. Borroka latza dago jada PSNren baitan, baina batek baino gehiagok -baita PSN-n ere- *Diario de Navarra*ren eskua eta dirua ikusten du Chiviteren jokaldiaren atzean. Foru hauteskundeak urruti dira oraindik baina abertzale eta PSNren arteko balizko aliantzak dardara eragiten du UPNren lerroetan.

ANDONI CANELLADA / ARGAZKI PRESS

Sakabanaketaren heriotzak

Hilaren 8an topatu zuten urkatutik bere ziegan Oihane Errazkin Pariseko Fleury Merogisko espetxean. Datuen arabera bere buruaz beste egin zuen. Beste kontua da zerk bultzatu zuen itzulera gabeko halako erabakia hartzea, eta hor agertzen da euskal preso politikoak eta beren senideen aurka indarrean dagoen sakabanaketa politikaren aurpegiak krudelena. Espetxea suizidioz jositako eremua da, eta ezin esan halakoak guztiz saihestezinak direnik, baina 31 urteko donostiarra Euskal Herriko espetxeetan egon izan balitz, zaila litzateke halako bukaerarik irudikatzea; edota, besterik gabe, presoek bizi dituzten baldintzak pertsonak merezi dituenak balira. 1981etik hamar euskal preso hil dira Frantzia eta Espainiako espetxeetan. Beste zortzi espetxean gaixotu ondoren hil dira kalean. Presoen senide ugari ere hil dira errepide eta auto-burdin hesietan harrapatuak. Sakabanaketarekin bukatzeak ere agenda politikoaren lehen lerroan beharko luke.

Zer da...

Erretiro-planak

Produktu finantzarioak dira, batik bat aseguru-konpainiek kudeatuak, eta haien abantaila nagusia likidezia da. Harpidedunak edozein unetan atera dezake sartu duen dirua, nahiz eta horregatik komisio handi samarra ordaindu behar. Aseguru horietako ekarpenak asegurtzaileak bezeroarekin hitzarturiko egunean kobratzen dira, erretiroko adinarekin bat etorri beharrik gabe. Aseguru-konpainiek "erreskatea" deiturikoa edo kantzelaio partziala ere ahalbidetzen dute. Kantzelaio partzial hori inolako penalizaziorik gabe egin daiteke, kontuan hartu gabe diru hori berriro sartuko den ala ez. Pentsio-planek bezala, erreti-

rokoek ere bezeroari aukera ematen diote hilean behingo, hiru hilean behingo, sei hilean behingo edo urtean behingo kuota finkatzeko, gero murriztu edo gehitu ahaliko dena. Erretiro-planek, pentsioetakoek ez bezala, ez dute desgrabazio fiskalen onurarik. Ohi-koena erretiro-planen errentagarritasuna pentsio-planena baino txikiagoa izatea da. Zergak ordaintzerakoan, erretiro-planen harpidedunak ez du zergarik ordaindu beharko jasotako diruagatik; bai, ordea, sortu dizkion interesengatik.

Daniel Udalaiz

Irakasleen egonkortasun akordioa eta hizkuntz eskakizunak

IRAKASKUNTZA PUBLIKOAN aritzen diren funtzionario ez diren 1.500 irakasleen egonkortasuna bermatzeko hitzarmena sinatu berri dute. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak eta LAB, ELA eta EILAS-ek sinatutako akordioa ez da CCOO eta UGTren gustukoa izan. Hizkuntz eskakizunak bete ez dituztenez, 158 irakaslek egonkortasuna galdu dute. Horietako 40 irakaslek euskara ikasteko Irale programaren txanda guztiak ahitu dituzte aurrez. Beste 118 irakasleek, oraindik, 2007ko abuztura arteko epea daukate bigarren hizkuntz eskakizuna lortzeko. Helburua betez gero, egonkortasuna berreskuratzeko aukera izango lukete. UGT eta CCOOek ez dute begi onez ikusi akordioa. Lehenak "lan eskubideei egindako lapurreta" dela dio eta bigarrenak lege-neurriak hartuko dituztela eta mobilizazioak egingo dituztela adierazi du.

RAUL BOGAJO. A.P.

Itziar Garaizar eta Koldo Arrese Hezkuntza Saileko ordezkariak.

Kontseiluak administrazioa euskalduntzeko plana kritikatu du

KONTSEILUAK 1989 eta 2004 urteen artean EAEko administrazioa euskalduntzeko prozesua aztertu du eta azken plangintzaren ezaugarriak kritikatu ditu. Aurreko bi plangintzek emaitza kaxkarrak lortu dituztela dio Kontseiluak eta III. plangintza bide beretik diseinatu izana salatu du.

Emaitza kaxkarren adibideak jarri zituen Kontseiluak. Hona pare bat. Batetik, II. Plangintzaldian hizkuntz eskakizuna bete behar zutenen %41,78k egiaztatu zuen. Kopuru hori (913) plantila osoaren %14,58 zen. Bestetik, langileen %81 40 urtetik gorakoa da eta 45 urtetik gorakoek ez dituzte hizkuntz eskakizunak bete behar.

Kongresuan hizkuntza koofizialak

CIU, ERC, EAJ eta Talde Mistoak Kongresuan hizkuntza koofizialak erabiltzeko eskubidearen aldeko proposamena aurkeztu dute. Datorren irailean edo urrian proposamen horri buruzko eztabaida monografikoa abiaraziko dute. Bestalde, Eleaniztasunaren Aldeko Erakundeak Espainiako Gobernuak iragarri berri duen gidabaimen berria gaztelania hutsean ez jartzeko eskatu dio gobernuari. Katalana, euskara eta galegoa ere erabiltzeko proposamena egin du erakundeak.

Nazio Eztabaidagunetik sortutako

Gatazkaren Konponbidea Sustatzeko

Batzordeak jadanik eman ditu bere

lehen urratsak eta herri kontsulta jarri du alderdien artean lor daitekeen akordioaren ardatz gisa. Alderdi, sindikatu eta bestelako gizarte eragileekin bilduko da datozen hilabeteetan eta 2005eko otsailerako, Euskal Herrian egin daitekeen herri kontsultari buruzko akordioa erdiestea espero dute.

Javier Madrazo Ezker Batua-Berdeak

alderdiko koordinatzaileak argitu berri

duenez, legealdi honetan ez da

Ibarretxe Planari buruzko herri kontsultarik izango. Planarekiko EBren sostenguarien bermerik ez dagoela adierazi du eta Ibarretxe lehendakariak jakin badakiela hori.

Urriaren 25ean izenpetuko da

Erroman Europako Konstituzio berria.

Bitartean, estatuek erabaki beharko

dute berau onartu ala ez: batzuetan

gobernuek edo legebiltzarrek erabakiko dute eta besteetan erreferendumez.

helduentzako barnetegiak

euskara klaseak - tailerrak - mendi irteerak - txangoak...

BAKAIKU (Nafarroa)

Sakana bailaran, Aralar eta Urbasa artean, naturaz inguratutik eta eskualde euskaldun batean kokaturik

- ABUZTUAREN 2tik 14ra
- ABUZTUAREN 16tik 28ra

PREZIOA: 350 €

www.gabrielaresti.com

San Bizente kalea 2 - 4.a BILBO

Tel: 94 423 75 91

zenbat gara
elkartea

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Londresera goaz kazetari horri kereila sartzera

Ingalaterrako legediak babes handia eskaintzen omen dio bere izena kazeta batean edo liburuetan zikinduta ikusi duen herritarrari. Eta egoera horrek, paradoxa moduan, Londresen publikatu nahi duten idazle eta kazetarien adierazpen askatasuna murrizten duela argudiatu dute.

LONDRESERA txango bat egiteko aitzakia klasikoa han erosketak eginez paseatzea izan da aspalditik. Sekula ez genuen pentsatuko harantz joateko motibo bat indemnizazioa eskuratzea izan zitekeenik. Hala idatzi du ironia britanikoz Marcel Berlins abokatu eta komunikatzaile ingelesak *Index on Censorship* aldizkarian. Alegia, auzitegi ingelesak errazegi erabakitzen dituztela indemnizazioak liburuetan edo prentsan irainduak sentitu direnentzako, eta hau kaltegarria omen dela. Hori egia bada... euskaldun bat baino gehiagori igoal sartuko zaio Londresera joan-etorri bat egiteko gogoia.

“For Free Expression” –Adierazpen Askatasunaren Alde– darama goiburua zentsuran zentratzen den aldizkari honek, eta bere orrietan jende ospetsuak idazten du, Noam Chomskyrengandik hasi eta Alexander Solzenitsyn-enganaino, tartean John Le Carrée eta beste hainbat hartuz. Horregatik egiten da harrigarria Marcel Berlinsen argumentazioa, baina entzutea merezi du.

“Ingalaterrako libeloarentzako legea erreklamazioa egiten duenaren oso aldekoa da, konparatzen badugu munduko beste edozein herrialdetako legedirekin. Prozedura nahiko erraza da eta erreklamazio bat dagoenean idatzi edo argitaratu duenari dagokio frogatzea idatzitako hori egia dela, erreklamatzailerak ez du zertan frogatu

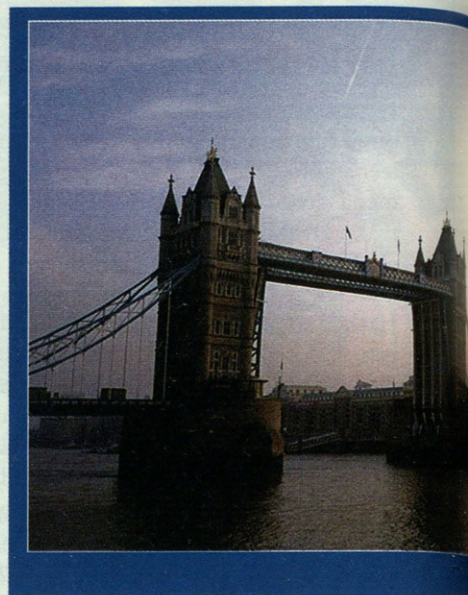
turik publikatu duten hori gezurra dela”.

Abokatu hau gainera kezkatuta dago Ingalaterrako epaimahaiak eskuzabalagoak direlako gizabanako koitaduekin prentsa enpresa handi edo argitaletxe erraldoiekin baino. Hala, norbaitek irainak edo libeloak jasan dituela erabakitzen bada, beste inon ez bezalako kalte-ordainak jasoko ditu Londresen. Ondorioa erraz ateratzen da: artikulua edo liburu batean izendatuta azaltzen denari merezi diola indemnizazio horren aldeko borrokan sartzea.

Indemnizazioen merkatua ondo dabilenez, abokatuak gehiago erraztu egin dute bidea eta kobratzeko sistema berri bat zabaldu dute. Epaiaketa bat garestia da beti, eta horregatik atzera egiten zuen askok, kazetari edo idazle bat gustura auzitara eramango zuen bat baino gehiagok alegia. Baina orain “No win, no fee” sistema eskaintzen dute abokatu askok: irabazten baduzu kobratuko dizu abokatuak –normaleko ordainsariaren bi halako, hori bai– eta galtzen baduzu deus ez. Sistema honek animatu du bat baino gehiago auzitan abiatzera, ondasun gutxiaren jabe izan arren, bere abokatuak ikusi badu irabazteko mokadu polita dagoela.

Best sellerrak mututzeraino

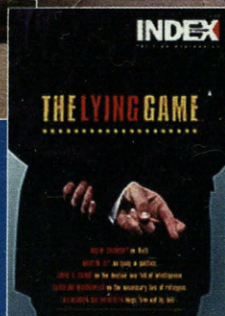
Baina bada beste arrazoi bat Londre-

serako “libelo turismo” hori esplikatzeko duena, Marcel Berlinsek argitu duenez. Londresko Auzitegi Nagusian irainengatik erreklamazio bat onartu dezaten aski dela salatzaileak bere izen ona Ingalaterran galdu duela argudiatzea. “Ingalaterrarekiko loturak ez du zertan izanik oso handia. Arrakasta lortu duten erreklamazio asko Ingalaterran oso gutxi saldu diren liburu edo aldizkarien kontra-koak izan dira”.

Bidea ireki zuen auzia 1987an gertatu zen antza. Urte hartan Martin Packard itsas komandante ohiak auzitara eraman zuen *Eleftherotypia* egunkari greziarra. *Eleftherotypiak* argitaratu zuen Packardek Greziako erresistentziari traizioa egin ziola –Koronelen erregimenaren garaian– hango militarren mesedetan, eta kazetari ingeles baten heriotzean inplikaturik zegoela. *Eleftherotypiak* Britainia Handia osoan 40 ale baino gehiago ez zituen saltzen baina ordurako 450.000 libera ingeleseko kalte-ordaina ezarri zion auzitegiak.

Beste kasu famatu bat 1990eko hamarkada hasieran jazo zen. Armand Hammer petrolio enpresari aberatsaren biografia plazaratu zen Estatu Batuetan. Baina liburua bera Britainia Handian argitaratu zenean, nahiz eta hemen salmenta apalak izan, Hammerrek auzitara eraman zuen, 147 puntutan salatuz. Ingalaterran libeloak dela eta egindako epaietarik garestiena izan behar zuen...

Londresek badu mila aurpegi: tradizio britainia-rra, jatorri anitzetako gizakien arragoa izatea, musika eskaintza, "shopping" a, finantz gune bero bat edukitzea, turismo arrunta egiteko aitzakia... Prentsa eta adierazpen askatasuna aldarrikatzen duen *Index on Censorship* aldizkariak beste Londres bitxi bat aurkeztu digu.

ko bat den Richard Perlek ere 2002.ean *New Yorker* astekaria epaitegira eramango zuela esan zuenean... hori Londresen egingo zuela bota zuen.

Libelo turismo horrek kalte gogorak eragin baditu ordaindu beharreko indemnizazioengatik, are larriagotzat jo dute *Index on Censorship*ekoek beste ondorio hau: argitaletxe batzuek nahiago dute liburu arriskutsuak ez publikatzea. Craig Unger-ek bere *House of Bush*, *House of Saud* best seller izatea lortu du, eta espainolez ere argitaratu da *Casa de Bush*, *Casa de Saud* tituluarekin. Aldiz, Britainia Handian Random Housek hura plazaratzea debekatu zion Secker & Waqrburg bere filialari.

Gauza bera gertatu zaio Gerald Posner kazetariaren *While America Slept*—Amerika lotan zegoen artean—liburuari. 2001eko irailaren 11ko atentatuak posible egin zituzten huts eta okerrak ikertu dituen liburu famatu hori argitaratzeari ere uko egin zion Random Housek. Posnerrek ironiaz zioen argitaletxeak promozio gastuetan sartu zitzakeela balizko kereila batek sor zitzakeenak.

Index on Censorship aldizkariak duen lerro editorialari kasu egitekotan, euskal kazetariok pentsatu beharko genuke adierazpen askatasuna murriztu egiten dela Britainia Handian. Baina oinezko euskal herritar ere bagarenez, ironiarekin juzga genezake egoera. Nork daki Madrilgo kazetari askok diguten errespetorik ezaren ordaina Londresen ez ote daukagun zain. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

baina tarte horretan Hammer hil egin zen eta berarekin ahitu zen auzia ere.

Kalte-ordainen eskailera honetan beste maila bat igotzea Sheikh Bin Mahfouz arabiarrek lortu zuen, Pluto Press argitaletxearen kontra. Etekin polita ateratzen zion Michael Griffin-en *Reaping the Whirlwind* liburuan aipatua izateari. *El movimiento talibán en Afganistán-Cosecha de tempestades* tituluarekin dago argitaratuta gaztelaniaz, eta bertan hirugarren munduko gaitan espezialduta dagoen Griffin kazetari ingelesak esaten du Sheikh Bin Mahfouz Osama Bin Ladenekin lotuta dagoela ezkontza bitarteko eta terrorismo islamiarra bultzatzen duela. Griffini ez

zion askotarako balio izan Unicefen kontsultore izateak.

Beste arabiar bat, Mohammed Jameel, New Yorkeko *Wall Street Journal* egunkari famatuak aipatu zuen, terrorismoa sustatzeagatik susmagarria izan eta diru kontuak ikertu dizkiotela esanez. Baina arabiarrek egunkaria ez zuen auzitara AEBetan eramanez, egunkari hori askoz gutxiago saltzen den Ingalaterran baizik. Gisa berean, Boris Berezovsky handizki errusiarrak ere Londresen sartu zion salaketa New Yorkeko *Forbes* aldizkariari, nahiz eta Londresen horrek dozena batzuk ale baino saldu ez. George Bushen aholkulari nagusieta-

"Oinarritzakoa baino ez dugu eskatzen: bizitzeko eskubidea"

"Gure herriari errugabetsun presuntzioa ukatzen zaio"

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

**gure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Foroaren
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

Txillardegi

Bateratasuna

Azkeneko hauteskundeetan abertzaleok munduaren aurrean eskaini dugun "ekitaldia" lotsagarria izan da. Eta Mayor Oreja eta Rosa Diezen eskutik Europarako lortu dugun hautetsi taldea, bere buruz mintzo da garbiki.

Dimisioak eta autokritikak, noizko? Abertzale jendea zain dago, nik uste.

Honengatik edo hargatik, Hegoaldeko alderdi abertzale guztiek bilatu dute –baita lortu ere– espainiar aliaturen bat. Iparraldean, berdintsu.

Oñaztarrak eta ganboarrak, agramontesak eta beaumontesak, karlistak eta liberalak, betiko erdibiketa eskaini zaigu gori-gori.

Handik aste batzutara, bide berberetik, "alarde" en istorio txatxu azkengabea jasan behar izan dugu, eskopetak eta guzti. Eta San Martzialetan frantses gabatxo nazkagarri horiei guk, espāñolok, eman genien jipoia ospatu dugu harro-harro. Milagarren aldiz. Baina, hori bai, ongi zatiturik: *alarde mixto, alarde tradicional*. Elkarri "alu hori!" deituz.

"Bapo mutillak! Ongi gatziazti!" ...

Krutwig-ez oroitu naiz: "Herri honek ez du euskara miresgarria merezi" esan ohi zuen hark. Egokiro pentsatua, ene ustez.

Eta Jesus Lezaunen etsipena sentitzen dugu abertzale askok (ikus "La unión es necesaria" Gara, uzt.4): "Ni un solo partido de aquí –dío– se ha unido con otro también de aquí". Egia baita.

Eta irizkide nauka ondoren azaldu duen beste ideia honekin: "La unidad no es posible ni positiva pero la unión entre distintos para obtener unos objetivos es absolutamente necesaria".

Eta hau irakurtzea guztiz pozgarri eta beharrezkoa da.

Orain arte beste hau egon baita modu iraunkorrean: "Izquierda no hay más que una".

Hots, hori entzundakoan, "zein" galdetzea arrunt gaizki hartua izan da gure artean.

Baina ezker sozialista, hemen eta non-nahi, bi multzo nagusitan banaturik dago. Batean, alderdi marxista-leninistak daude; eta bestean, alderdi ez marxista-leninistak.

Beste puntu minbera bat ukitzen ausartu da apaiz nafarra: PNVren aginte-aldiari amaiera emateko tenorea iritsia dela, alegia.

Eta honetan ere, argi eta garbi aitortuko dut: erabat naizela ados Lezaunekin.

Euskal egoera politikoa errotik aldatu gabe, PNVaren papera barne, hemen ez

RUBEN PLAZA

dagoela zulotik irteterik.

Euskal Herria ez da Txetxenia, ez Irak, ez Palestina, eta ez Nikaragua. Hemen ezker zibila azkartu behar da. Hau batetik.

Baina horretarako, ETAk su-etena aldarrikatu behar du.

Segidan Auto-determinazioaren aldeko herri-mugimendua antolatu behar da. Ez batasunean eraikita, bateratasunean baizik.

Badirudi Eak amaiera eman nahi diola PNVrekiko morrontza-aldiari; eta, nolazpait, ezkerretara jotzekotan dagoela. Hori baieztatzen baldin bada, eta PNVrekiko ezkontzari eustearen aldekoak benetan alderdiaren barruan gailentzen badira, EArekin kontatu behar litzateke.

Ezker Abertzale ofizialaren oinarri sozio-logikoa Auto-determinazioaren alde dago osotara. Arazo bakarra ETatik dator. Baina menia lortuta, korapilorik ez.

Sindikatu abertzaleak, eta ELA eta LAB bereziki, funtsezko oinarriak dira gaur egun –Lizarra-Garaziren garaian izan ziren bezalaxe– Auto-determinazioaren aldeko frontea eraikitzeko. Gauza bera euskal kulturaren alorreko erakundeak.

Neure "etxekoez", nolabait adierazteko, zer esango? Nafarroa Bai elkarketa arrakastatsua izan dela –eta, agian, izango–. Euskal Herrian euskal ERC bat beharrezkoa da guztiz. Berriro ere, hau ez da Hirugarren Mundua. Ez daukate zertan txepelkeriatan eta ahalketan ibili beharrik. Ene ustez, jakina.

Eta PNVz, zer? Badela garaia PNV oposiziara pasatzeko –Katalunian CiU pasa den bezala–. Benetan diot hau.

Behin eta berriz zapuztu gaitu abertzaleok, anti-euskaldunik nabarmenekin bat egin ez. Independentziaren inguruko arazoarengatik bota zituen EAKoak Eusko Jaurlaritzatik.

Orain berton ere, beste elkarraldi bat ari da prestatzen PSOArekin, lotsarik batere gabe. Nahiz honek Partiduen Legeaz, eta PPrekin bultzatu dituen akordioetan, ez hautsi. Eta abar, eta abar.

Zer da, funtsean, eta orbelaz bestaldean, Ibarretzek proposatzen duen "Vascongadenetzako" Estatutua, Auto-determinazioari uko maltzur bat besterik?

Auto-determinazioari bai.

Eta orduan: abertzaleok elkaturik, ezkeretik aurrera! ■

« Badirudi EAK

amaiera eman

nahi diola

PNVrekiko

morrontza-aldiari;

eta, nolazpait,

ezkerretara

jotzekotan

dagoela. Hori

baieztatzen baldin

bada, eta

PNVrekiko

ezkontzari

eustearen

aldekoak benetan

alderdiaren

barruan

gailentzen badira,

EArekin kontatu

behar litzateke

»

EGAN

Euskal Literatur Aldizkaria

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

10 beka

EGAN euskal literatur aldizkariak
EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEAREKIN batera
10 beka eskaintzen ditu
2004 Uda Ikastaroetarako

● Abuztuak 19 eta 20

HONELA IDAZTEN DUT LIBURU BAT
Zuzendaria: Bernardo Atxaga

● Irailak 1/3

HAUR ETA GAZTE LITERATURA
MILURTEKO BERRIAN
Zuzendaria: Mari Jose Olaziregi

Harpide bazara, eskatu ikastaro hauetarako beka: 10 bakoitzeko.
Nahi baduzu, eskatu biak. Eskariak eskaintzak baino gehiago badira,
ZOKKETA egingo dugu.

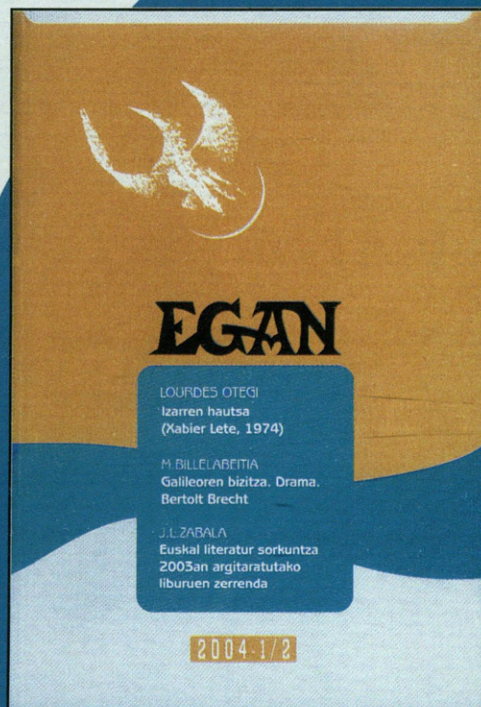
Harpide ez bazara, egin zaitez harpide eta eskatzeko eskubidea
izango duzu.

Beka eskatzeko epe berezia
Abuztuak 13

Gure helbidea: **EGAN literatur aldizkaria**

Peña y Goñi, 5-2 • DONOSTIA 20002

Tel. 943 28 55 77 • Faxe 943 27 25 74

EGAN literatur aldizkariaren
ale berria argitaratu dugu.

Ezagutu nahi duzu?

Eska ezazu bat doan

Ondo irakurri duzu: **DOAN**

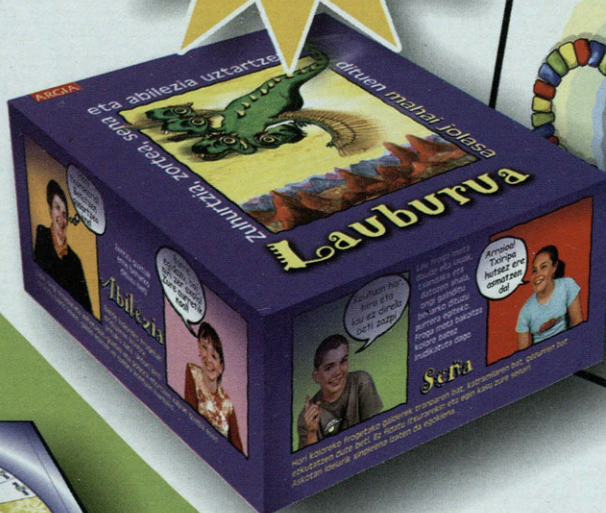
EGAN

Euskarazko jolas dibertigarrienak

Zarena zarela ere,
hauexek dituzu dibertimendurik aproposena

Lauburuak

35€

Bi zailtasun maila

30€

- NATURA ETA GEOGRAFIA
- TELEBISTA ETA IKUSKIZUNAK
- ARIKETAK
- KIROLA
- HIZKUNTZA ETA LITERATURA
- KULTURA

MAHAI
badakit
JOLASA

Zer egin lagunekin **dibertitzeko**? Badakit
Zer egin mundua **deskubritzeko**? Badakit
Zer egin etxekoei **zidra sartzeko**? Badakit
Zer egin **EZ aspertzeko**? Badakit

Galdere guztien erantzuna... Badakit

ESKAERAK

943 37 15 45 (Argia)

denda@argia.com

Ohiko salmenta puntuetan

ARGIA